

Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 1 1

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

www.lex-line.com.ua
Юридична лінія

4 квітня 2019 р.

УКРАЇНА

Тернопіль

2019

Актуальні дослідження правової та історичної науки (випуск 11):
матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції /
Збірник тез доповідей: випуск 11 (м. Тернопіль, 4 квітня 2019 р.). -
Тернопіль, 2019.- 104 с.

УДК 340 (063)
ББК 67.0я43

ISSN 2617-2364

В роботі зібрані кращі доповіді з юридичних та історичних питань, які
оприлюднені на інтернет-сторінці www.lex-line.com.ua.

*Збірник матеріалів науково-практичної інтернет-конференції
включаються до наукометричної бази даних "PIHЦ/RSCI".*

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Оргкомітет міжнародної науково-практичної інтернет-конференції не
завжди поділяє думку учасників. В збірнику максимально точно
збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками.
Повну відповідальність за достовірність несуть учасники, їх наукові
керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів
конференції посилання на джерело є обов'язкове.

**COORDINATION NORMS IN THE CONSTITUTION OF THE
LATVIAN REPUBLIC**

Maksurov Alexey Anatolievich

Candidate of Law, Kyiv National Taras Shevchenko University

As a matter of fact, in the Constitution of the Republic of Latvia [1] there are few coordination norms, and, it should be noted, the detailed coordination mechanisms are not described in them.

The coordination norms themselves can be combined into three large groups.

Firstly, these are rules on various kinds of approvals, the issuance of consent in connection with the special status of officials.

For example, according to Article 29 of the Latvian Constitution, a member of the Seimas cannot be arrested, he cannot be searched, or his personal freedom is otherwise restricted, unless the Seimas consents. According to Article 30 of the Constitution, without the consent of the Seimas, no criminal prosecution or administrative fines can be initiated against a member of the Seimas. By virtue of Article 54 of the Constitution, the President of a State can be held criminally liable only with the consent of the Seimas, by a majority of at least two-thirds of the votes.

Secondly, it is the actual coordination norms on the coordination of any actions and documents between the authorities, their parts, as well as with the population of Latvia.

For example, as provided for in Article 79 of the Latvian Constitution, the amendments to the Constitution submitted to the popular vote are considered adopted if at least half of all eligible voters agree with them.

Thirdly, these are rules on the creation and activity of collegial bodies of power, which have separate coordination powers.

For example, by virtue of Article 25 of the Latvian Constitution, the Sejm elects commissions, determining the number of their members and their tasks. Commissions have the right to demand information and explanations necessary for their activities from individual ministers and self-government bodies, as well as to summon responsible representatives of relevant ministries and self-government bodies to their meetings for clarification. Commissions can act in the intervals between sessions.

According to Article 87 of the Constitution, state control is an independent collegial institution.

Initially, one of the significant drawbacks of coordination regulation in Latvia is the extremely rare and often unsuccessful application of a

coordination mechanism by the legislator - the Saeima of the Republic of Latvia.

Having conducted a study on the official website of the Seimas of the Republic of Latvia on the Internet, we found that coordination norms are present in less than 1% of legal acts, which is less than most European countries. At the same time, the concepts of “coordination” and “cooperation”, “cooperation” are often mixed.

A similar situation is observed with respect to the regulatory legal acts of the President of the Republic of Latvia. Coordination standards are used by the executive power in the person of the Government of the Republic of Latvia, ministries and departments, although here they are extremely rare.

It should also be noted that the majority of coordination norms concern either international treaties and agreements, or general normative acts of the Baltic countries, that is, as it were “introduced from the outside”, not caused by the needs of the national legal system.

Literature:

1. Constitution of the Republic of Latvia // <https://www.cvk.lv/pub/public/29171.html>

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

*Абражєвич Дар'я Артемівна
студентка юридичного факультету Національного авіаційного
університету*

Корупція в Україні довгий час є однією з найгостріших проблем, яку вже довгий час намагаються вирішити. Для досягнення цієї мети були внесені зміни до законодавства, зокрема прийнято закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» 2014 р. [1], «Про запобігання корупції» 2014 р. [2] та ін. Вони містять принципи протидії корупції та запобігання її виникненню. Кодекс України про адміністративні правопорушення також містить главу, присвячену адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією [3].

Багато науковців та юристів присвячують свої праці цьому питанню: І.Л. Бородін, М.М. Луценко та Л.І. Щербина [4], О.С. Півненко [5] та ін.

Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. вніс певні зміни, адміністративна відповідальність відтепер передбачена тільки за правопорушення, які пов'язані з корупцією (діяння, які не містять ознак корупції, проте порушують встановлені антикорупційним законом вимоги, заборони та обмеження).

Глава 13-А КУпАП передбачає ряд адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією :

- Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (Стаття 172⁻⁴).
- Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (Стаття 172⁻⁵).
- Порушення вимог фінансового контролю (Стаття 172⁻⁶).
- Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (Стаття 172⁻⁷).
- Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень (Стаття 172⁻⁸).
- Невжиття заходів щодо протидії корупції (Стаття 172⁻⁹).
- Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням (Стаття 172⁻⁹⁻¹).

- **Порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля (Стаття 172⁹⁻²) [3].**

Ці правопорушення містять такі ознаки: протиправність діяння (дії чи бездіяльності); суспільна небезпека (суспільна шкода) таких діянь; наявність вини у їх вчиненні; їх адміністративна караність; наявність специфічного об'єкта посягання [6, с. 26].

Розглядаючи склад адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією необхідно зазначити родовий об'єкт - сукупність відносин, що складаються у сфері забезпечення обмежень та усунення умов щодо можливих корупційних проявів [7]. Щодо об'єктивної сторони адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, більшість з них вчиняється у формі протиправних дій (порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів; неправомірне одержання подарунка та ін.). В деяких випадках цим адміністративним проступкам властива протиправна бездіяльність (неповідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни в майновому стані; неповідомлення особою у встановлених випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів та ін.). Досить суттєвою кваліфікуючою ознакою об'єктивної сторони більшості проступків, пов'язаних з корупцією, є повторність окремих порушень, за вчинення яких особа протягом року піддавалась адміністративному стягненню. За рецидивні випадки таких порушень передбачено більш суворе адміністративне покарання порівняно з попередніми [7].

Суб'єктами адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією є: особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (зокрема, це вищі посадові особи держави; депутати всіх рівнів; державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування та ін.; особи, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків; кандидати у депутати всіх рівнів представницької влади; фізичні особи, які здійснюють діяльність, пов'язану із запобіганням, протидією корупції, імплементацією стандартів у сфері антикорупційної політики, моніторингом цієї політики в Україні та ін. [8].

Суб'єктивна сторона адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією: вина у формі умислу, мотив і мета є корисливими (проте не впливають на кваліфікацію).

Санкціями за вчинення проступків, пов'язаних з корупцією, є штраф (основне адміністративне стягнення), а також додаткові: конфіскація та

позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, які в більшості випадків застосовуються одночасно [7].

Для вирішення проблеми, пов'язаної з корупцією необхідно поєднувати заходи адміністративної відповідальності та антикорупційні заходи превентивного, карального та іншого соціально-правового впливу. Для ефективної боротьби з корупцією потрібно розробити дієву на практиці систему запобігання корупції та усунути її соціальні передумови.

Література:

1. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2014, № 47, ст.2051.
2. Закон України «Про запобігання корупції» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2014, № 49, ст.2056.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122.
4. Луценко М. М. Корупція в Україні: сучасний стан і проблеми протидії [Електронний ресурс] / М. М. Луценко, Л. І. Щербина // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – Режим доступу: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=Nvmgu_jur_2015_15\(2\)_40](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=Nvmgu_jur_2015_15(2)_40).
5. Півненко О. С. Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції і охорони права власності [Електронний ресурс] / О. С. Півненко // BiG-LiB. – 2011. – Режим доступу: http://www.big-lib.com/book/64_Aktyalni_problemi_zapobigannya_ta_protidii_korypcii_i_ohoroni_prava_vlasnosti/6963_Pivnenko_O_S_PROTIDIYa_KORYPCIIINIM_PROYAVAM_Y_SISTEMI_DERJAVNOI_SLYJBI_YKRAINI.
6. Колпаков В. К. Адміністративна відповідальність: навч. посіб. / В. К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 255 с.
7. Гончарук С. Т. Юридичний аналіз адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією [Електронний ресурс] / С. Т. Гончарук // Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». – 2018. – Режим доступу: <http://jrnl.nau.edu.ua/index.php/UV/article/download/12725/17556>.

8. Лист роз'яснення суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення [Електронний ресурс] // Управління держпраці у Черкаській області. – 2016. – Режим доступу: <http://ck.dsp.gov.ua/?q=article/lyst-rozyasnennya-subyekty-vidpovidalnosti-za-korupciyni-pravoporushennya>.

Науковий керівник: Гусар Ольга Анатоліївна, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного і адміністративного права, Національний авіаційний університет

ВІЙСЬКОВИЙ ЗБІР: ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Жолудь Лариса Олександрівна
студентка факультету адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Шульга Тетяна Михайлівна
доцент кафедри фінансового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

З 03 серпня 2014 року набрав чинності Закон України від 31 липня 2014 року № 1621 "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів", яким, зокрема, тимчасово встановлено військовий збір з метою створення умов для збільшення надходжень до бюджету та забезпечення фінансування заходів з підвищення обороноздатності держави. З моменту введення військового збору він нараховувався лише на доходи у формі заробітної плати, але з січня 2015 року замість його скасування об'єкт нарахування військовим збором було розширено: оподаткуванню підлягають тепер усі доходи, які є об'єктом нарахування ПДФО. Ставка військового збору становить 1,5%, а надходить цей платіж виключно до Державного бюджету.

Фіскальний ефект цього збору значний через широку базу оподаткування. Це справило позитивний ефект на скорочення рівня дефіциту Державного бюджету України. Разом з тим цей збір збільшує навантаження на трудові доходи населення, що в умовах зниження курсу гривні та високої інфляції негативно позначилось на рівні життя населення та його реальній купівельній спроможності, оскільки в середньому 75% надходжень цього збору сплачується з доходу, нарахованого як заробітна плата.

Зрозуміло, що в умовах військової агресії та збройного конфлікту на Сході України держава потребує належного фінансування своїх Збройних

Сил, як і в цілому потреб сфери оборони. Тому необхідність, час і умови запровадження військового збору не викликали жодних заперечень. Акцент на цільовому призначенні військового збору об'єктивно відсунув на задній план порядок його застосування, аналіз якого дозволяє виявити суттєву подібність, якщо й не збіг, по основних елементах оподаткування з механізмом застосування ПДФО.

Через очевидний фіскальний ефект недостатньо зауваженим до цього часу залишається факт зарахування військового збору до загального, а не спеціального фонду Державного бюджету України (як це могло та повинно було б бути, зважаючи на цільовий характер платежу).

Окрім законодавчих неузгодженостей, які можна завжди реформувати, постає питання, чи всі зібрані з українців кошти дійдуть до бійців на передовій, урахувавши те, що антикорупційна реформа в країні гальмує. Експерти сходяться на думці: гроші, які українці через податки сплачуватимуть на потреби військових, має контролювати громадськість, а міністр оборони повинен публічно звітувати про витрачені кошти. На жаль, військовий збір одразу не вирішить ключові проблеми армії, але зараз війську знадобляться будь-яка грошова допомога. Звісно, є перестороги з приводу тимчасовості такого податку, тому цілком можливо, що його слід зробити постійним.

Беззаперечно такий життєво важливий запроваджений обов'язковий платіж є необхідним, та його подальше застосування має досягатися чіткими та однозначними методами та відображати принципи податкового законодавства – економічності оподаткування та єдиного підходу до встановлення податків і зборів.

Тому подальший розвиток механізму застосування військового збору в складі вітчизняної системи оподаткування вбачаю в одному з двох напрямків. Перший базується на дієвості положення Податкового кодексу України щодо встановлення військового збору до набрання чинності рішенням Верховної Ради України про завершення реформи Збройних Сил України. В цьому випадку існує об'єктивна необхідність визначити його як інструмент наповнення спеціального фонду Державного бюджету України.

Зважаючи на низький рівень заощаджень в економіці України, оподаткування військовим збором не за доходами, а за витратами громадян дозволить активізувати принцип соціальної справедливості по відношенню до платників податків – фізичних осіб.

Другий напрям полягає в тому, щоб на законодавчому рівні перетворити військовий збір з впровадженого на невизначений термін, на постійний – тобто внести його до переліку загальнодержавних податків та зборів, що визначені в статті 9 Податкового Кодексу України. Розробити альтернативні ставки податку від 0,5% до 1,5% (саме ця ставка є чинною

на даний момент для всіх без винятку платників) в залежності від виду діяльності платника податків, варто було би запровадити прогресивну шкалу оподаткування для тих, хто заробляє більше і може платити цей податок. Оскільки, якщо пропонувати зробити цей збір постійним, а не тимчасовим, за необхідним є передбачити певні пільги по сплаті військового збору. Здійснювати нарахування військового збору на суму доходу, обов'язково зменшену на суму податку на доходи фізичних осіб та сум єдиного соціального внеску.

Останнє слово при виборі напрямків, заходів та інструментів реформування податкової системи України, звичайно, надається законодавцям. Проте незмінною залишається вага твердження про те, що зміни в оподаткуванні повинні бути узгодженими між собою та органічно вписуватися у функціонуючу фіскальну систему.

ОБМЕЖЕННЯ У СЛУЖБОВОМУ ПРАВІ: ПОШУК ПАРНОЇ КАТЕГОРІЇ

Коломоєць Тетяна Олександрівна

доктор юридичних наук, професор, Запорізький національний університет

Активізація наукових галузевих фахових досліджень, безпосередньо пов'язаних із з'ясуванням реального ресурсу обмеження як засобу запобігання правопорушенням, пов'язаним із корупцією, про що свідчить істотне зростання кількості робіт(наприклад роботи К.Берднікової, Д.Припутня, О.Дудорова, М.Хавронюка та ін.), актуалізує питання пошуку «парної» категорії для виокремлення «протилежних» ознак, які б формували потенціал відповідного засобу. У вітчизняній правовій науці обмеження традиційно розглядається у тісному зв'язку із заборонами, сприяє чому й позиція законодавця, яка знайшла своє закріплення у ст.ст. 22-27 Закону України «Про запобігання корупції», де «спеціальні антикорупційні обмеження» закріплюються саме через використання категорії «заборона». Особам, на яких поширюється дія вищезазначених обмежень, «забороняється...». Не зважаючи на те, що у назві всіх без винятку вищезазначених статей Закону, присвячених обмеженням, законодавець використовує поняття «обмеження», зміст цих статей починається із використання поняття «забороняється ...» або є «заборона поширюється». Щоправда, вже неодноразово зазначалося і у джерелах з теорії права, і у галузевих джерелах, що заборона і обмеження є різними за змістом і їх ототожнення є помилковим(наприклад роботи С.Кушніра, Р.Кукурудза, тощо). Однак вони не є «карними», «діаметрально протилежними» за змістом.

У теорії права заборони традиційно розглядаються «у парі» із дозволами, де перші передбачають повне унеможливлення діянь, а другі-навіпаки надання можливості самостійно обирати модель поведінки, вчиняти дії тощо. Якщо заборона – це унеможливлення, отже обмеження – це визначення «меж, кордонів, лімітів» діяльності особи, тобто «м'який» за змістом засіб регулювання поведінки, а отже і для пошуку «парної категорії» варто обирати близьку, однак не тотожну за змістом, тільки «звужену» у свободі вибору, однак з акцентом на можливість прояву активності особи категорію(засіб регулювання поведінки особи). Аналіз новітньої фахової наукової літератури дозволяє виокремити кілька таких категорій – «стимули», «пільги», «імунітети», «заохочення» тощо. Втім не всі вони є саме «правною» категорією для обмежень, тим більше у службовому праві, враховуючи специфіку сфери відносин, специфіку статусу собори, тощо. Якщо імунітет зосереджує регулюючий вплив на виняткових складових правового статусу особливого суб'єкта (отже не охоплює всіх суб'єктів публічно-службових відносин, всієї сфери регулюючого впливу службового права), заохочення пов'язане із «позитивною» реакцією на досягнення, здобуття, успіхи у публічно-службовій діяльності (тісно пов'язані із специфікою підстави виникнення правовідносин, а отже за обсягом не може бути «парною» категорією для обмежень), пільга пов'язана із «спрощенням» умов реалізації правового статусу суб'єкта публічно-службових відносин, має безпосередній зв'язок із професійною діяльністю різних видів публічних службовців, а отже й відрізняється щодо них різним змістом(також дещо звужений характер для визнання «парною категорією» для обмеження), стимули представляють собою засоби різного характеру, змісту, зорієнтовані на спонукання особи до результативної, ефективної, якісної службової діяльності, що фактично дає підстави вести мову про те, що вони охоплюють і імунітети, і пільги, і заохочення, а отже цілком можна їх вважати «парною категорією» для обмеження у службовому праві.

Література:

1. Коломоець Т.О. Стимули для державних службовців: чи задовільною є модель їх закріплення. Право України. 2018:№ 11.с.85-104.
2. Левада О.В. Пільги й обмеження в праві: загальнотеоретична характеристика: Автореф.дис...,к.ю.н.:12.00.01. Харків, 2019.20с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОРАНЕНИХ І ХВОРИХ У ЗБРОЙНОМУ КОНФЛІКТІ

Міняйлук Ярослав Олександрович

*слухач магістратури, Національна академія Державної прикордонної
служби України імені Богдана Хмельницького*

Правовий режим поранених і хворих регламентується головним чином Женевською конвенцією про покращання участі поранених і хворих в діючих арміях 1949 року, Женевською конвенцією про покращання участі поранених, хворих і осіб, що зазнали аварії корабля, із складу збройних сил на морі 1949р. і Додатковим протоколом I 1977р..

Пораненими і хворими з метою надання захисту, передбаченого нормами міжнародного гуманітарного права, вважаються цивільні особи і військовослужбовці, що знаходяться в районі збройного конфлікту, які внаслідок травми, хвороби і іншого фізичного розладу чи інвалідності потребують медичну допомогу чи догляду і які утримуються від будь-яких ворожих дій. До цієї категорії відносяться, також, породілля (породіллі), новонароджені, немічні, вагітні.

Незалежно від того, до якої воюючої сторони вони належать, ці особи користуються захистом і мають право на гуманне ставлення; їм надається в максимально можливій мірі і в найкоротші строки медична допомога.

В будь-який час, і особливо після бою, сторони повинні прийняти всі можливі заходи для того, щоб відшукати і підібрати поранених і хворих і охоронити їх від грабувань і дурного ставлення. Не припускається пограбування мертвих (мародерство). Сторони, що конфліктують, повинні зареєструвати всі дані, які сприяли б встановленню особи поранених, хворих, що опинились під їх владою. Ці відомості повинні бути по можливості як найскоріше доведені до відома національного довідкового бюро по справам військовополонених для передачі їх державі, за якою рахуються ці особи, через посередництво центрального агентства по справам військовополонених, яке повинно бути встановлено на нейтральній стороні.

Забороняється добивати чи винищувати поранених, хворих, залишати їх без медичної допомоги, навмисно створювати умови для їх зараження, піддавати цих осіб, навіть за їх згодою, фізичному каліцтву, медичним чи науковим експериментам, видаленню тканин чи органів для пересадки, окрім випадків, коли це виправдано станом здоров'я особи і відповідає загально прийнятим медичним нормам. Згадані особи мають право відмовитись від будь-якої хірургічної операції.

Коли це дозволяють обставини, повинні укладатись угоди про перемир'я чи припинення вогню, для того щоб підібрати поранених, які залишились на полі бою, і провести обмін ними.

Опинившись під владою противника, поранені, хворі і потерпілі внаслідок загибелі корабля рахуються військовополоненими, і до них застосовуються норми міжнародного права, що стосуються військовополонених.

Література:

1. Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих в діючих арміях від 12.08.1949 року. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Законодавство України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_151.
2. Міжнародне право: підручник / Ліпкан В. А., Антипенко В. Ф., Акулов С. О. та ін. / за заг. ред. В. А. Ліпкана. К.: КНТ, 2009. 752 с.
3. Рудюк С. П. Міжнародне гуманітарне право: Конспект лекцій. К.: МО України, 2004. 201 с.

Науковий керівник: Горда Катерина Петрівна, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ІНСТИТУТ УСИНОВЛЕННЯ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Нечаєва Ольга Олександрівна

*магістр навчально-наукового інституту міжнародних відносин,
Київський міжнародний університет*

Інститут усиновлення міцно ввійшов у життя нашого суспільства і є, у певному сенсі, мірилом гуманності будь-якого суспільства і держави. Цей інститут має багату і цікаву історію, яка бере витоки з найдавніших часів. Норми про усиновлення було закріплено у законах Хаммурапі, праві Стародавнього Риму тощо. Особливого інтересу набуває усиновлення дітей іноземцями. Якщо у середині 40-х рр. ХХ ст. мали місце лише поодинокі випадки такого усиновлення, то на кінець 80-х рр. таке усиновлення стало у більшості держав світу звичайною практикою. У цей період починає широко використовуватися термін «міжнародне усиновлення», що раніше об'єднував окремі поняття «усиновлення дітей-іноземців» і «усиновлення дітей іноземцями» [4, с. 137].

Поняття «міжнародне усиновлення» досліджувалося різними науковцями-правниками, зокрема, в сучасній правовій літературі існує

значна кількість пропозицій щодо визначення поняття «міжнародне усиновлення», передусім у працях таких науковців, як Л. П. Ануфрієва, В. Г. Храбскова, І. К. Городецька, В. А. Рясенцева, Г. К. Матвєєва та інших вчених.

Досліджуючи правові аспекти проблем усиновлення дітей необхідно виходити з того, що правове регулювання усиновлення дітей відображає політику держави у сфері зміцнення становища дитини-сироти, сім'ї, захисту їх інтересів та підвищення відповідальності за виховання дітей.

Основною ідеєю інституту усиновлення є турбота про дітей та створення відповідних сімейних умов виховання. Саме тут усиновлена дитина отримує сім'ю, родину, оскільки законодавство зорієнтоване на так зване «повне» усиновлення.

У випадку міжнародного усиновлення зачіпаються інтереси декількох осіб, які є громадянами різних держав, або осіб, які проживають на території різних держав. У праві цих держав можуть закріплюватись різні, навіть протилежні погляди на усиновлення [6, с. 35]. Ці розбіжності зумовлюються, насамперед, різними цілями, що поставлені перед інститутом усиновлення у цих державах.

Необхідним доповненням для визначення поняття «міжнародне усиновлення» повинне стати включення в дане поняття основного чинника – юридичного зв'язку даного відношення з декількома правопорядками.

Слід зупинитися на самому терміні «міжнародне усиновлення». Застосування вказаного терміну бачиться дискусійним та викликає деякі сумніви.

По-перше, слово «міжнародний» перекладається як «міжнародний», а в деяких випадках як «міждержавний». Так наприклад, відомим правовим актом, що регламентує міжнародне усиновлення дітей, є Гаазька Конвенція про захист дітей і співробітництво у галузі міждержавного усиновлення (далі – Гаазька Конвенція) (прийнята у 1993 році, але не ратифікована Україною) [2]. Виходячи з перекладу назви Гаазької Конвенції, можна зробити висновок, що дитину усиновляє держава, а не фізична особа, що проживає на території іноземної держави. Не можна, звичайно, стверджувати, що країна, в яку дитина переїздить жити, не має ніякого відношення до даного процесу. Вона надає можливість своїм громадянам ввезти дитину і приймає її в своє громадянство, якщо усиновителі цього бажають, а дитина, що досягла певного віку, не заперечує. Але у будь-якому випадку дитина виховуватиметься і житиме, в першу чергу, в сім'ї, а вже потім у тій або іншій державі. Тому термін «міжнародне усиновлення» як найповніше відповідає значенню вказаних відносин та не суперечить змісту самої Гаазької Конвенції.

По-друге, термін «міжнародний» у більшості випадків ототожнюється зі словами «міждержавний» та «між владний». За допомогою даних понять розкривається значення терміну «міжнародні відносини», який є предметом вивчення в міжнародному публічному праві.

В міжнародному приватному праві термін вживається в значенні, що відносини виникають в умовах транскордонного спілкування, тобто виходять за рамки правової системи якої-небудь однієї держави. Предметом міжнародного приватного права є цивільно-правові, шлюбно-сімейні та трудові відносини, як би «пересажені» на міжнародний «грунт» [1, с. 158].

При такому механічному підході не враховуються складність і своєрідність даних явищ.

У той же час, цивільно-правове коріння відносин, що регулюються міжнародним приватним правом, очевидне, як очевидна і приналежність цих відносин до міжнародного середовища.

Однією з умов встановлення усиновлення є те, що усиновлення можливе тільки на користь дитини, причому особливо треба враховувати цей інтерес, якщо дитина усиновляється іноземними громадянами [3, с. 251].

Кажучи про інтерес дитини, практично всі вчені вказують, що внаслідок неповноліття дитини цей інтерес за неї визначають батьки. Що ж робити у випадку, якщо у дитини їх немає, або вони від неї відмовилися, іншими словами, якщо дитина знаходиться під опікою держави? В цьому випадку саме держава в особі своїх уповноважених органів повинна визначити цей інтерес [5, с. 193]. А оскільки інтересом є належне сімейне виховання, держава повинна прагнути влаштувати долю дитини, нехай навіть в іноземній сім'ї.

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, якщо права та обов'язки усиновителів практично тотожні батьківським, то фактичні відносини, що виникають у процесі усиновлення, не завжди нагадують батьківські. У тих випадках, коли дитина вважає усиновителів своїми батьками, їх відносини нічим не відрізняються від родинних. Якщо ж дитина знає про те, що усиновителі не її батьки, фактичні відносини між ними можуть бути дещо іншими. На нашу думку, законодавство повинно, шляхом збереження таємниці усиновлення, забезпечити там, де це можливо, всіх ознак кровноспорідненої сім'ї, а там де відсутність родинного зв'язку очевидна, законодавство не повинно штучно моделювати відносини усиновлення за зразком кровної сім'ї.

Література:

1. Кисіль В. І. Спадкові відносини в сучасному міжнародному приватному праві. *Право України*. 2013. № 7. С. 154–182.
2. Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення від 29.05.1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_365
3. Міжнародне приватне право / за заг. ред. В. М. Гайворонський, В. П. Жушман. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 368 с.
4. Міжнародне приватне право: навч. посіб. / за ред. С. Г. Кузьменка. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 316 с.
5. Міжнародне приватне право: підручник / В. А. Бігун, Є. М. Білоусов, І. М. Жуков; за ред. В. П. Жушмана та І. А. Шуміло. Харків: Право, 2015. 320 с.
6. Мережко О. Міжцивілізаційні колізії в міжнародному приватному праві. *Юридичний журнал*. 2009. № 5. С. 34–36.

ПРАВОВИЙ СТАТУС ГЛАВИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ТА УКРАЇНИ

Прощаєв Володимир Володимирович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри Інституту Служби зовнішньої розвідки України

Порівнюючи законодавство України та Російської Федерації (РФ) стосовно правового статусу глави держави у сфері розвідувальної діяльності, можна виявити суттєві особливості, які становлять певний науковий інтерес з позиції юридичної компаративістики та практичний – для удосконалення вітчизняного законодавства.

Оскільки органи зовнішньої розвідки РФ належать до інших військових формувань, то на них поширюються загальні повноваження Президента РФ як Верховного Головнокомандувача Збройних сил РФ [1, ст. 87].

Найповніше правовий статус та конкретні повноваження стосовно загального керівництва та управління всіма розвідувальними органами РФ (воєнною розвідкою, прикордонною розвідкою, Службою зовнішньої розвідки) сформульовано правовими приписами тільки у Федеральному законі РФ «Про зовнішню розвідку» [2]. Треба зазначити, що в цьому Законі серед звичайних принципів, за якими здійснюється розвідувальна діяльність (законність, повага до прав та свобод людини і громадянина, поєднання гласних і негласних методів та засобів тощо), визначений і

такий, як *підконтрольність зовнішньої розвідки Президентів РФ та Федеральним Зборам*. Подібного принципу немає в законодавстві України та інших держав.

Згідно із Законом [2] до повноважень Президента РФ належать такі:

прийняття рішення про створення, реорганізацію та скасування органу зовнішньої розвідки РФ у складі федерального органу виконавчої влади (наприклад, Головного управління у складі Міністерства оборони РФ) за поданням керівника відповідного федерального органу виконавчої влади;

затвердження Положення про орган зовнішньої розвідки РФ;

здійснення загального керівництва, яке реалізується через визначення завдань, напрямів та обсягів контролю і координації за діяльністю органів зовнішньої розвідки;

прийняття в межах повноважень, визначених федеральними законами, рішень з питань, пов'язаних із зовнішньою розвідкою, зокрема й з питань доцільності укладення договорів міжвідомчого характеру між органами зовнішньої розвідки РФ і розвідувальними та контррозвідувальними службами іноземних держав;

призначення керівників органів зовнішньої розвідки;

визначення порядку направлення до іноземних держав у межах установлених взаємовідносин офіційних представників органів зовнішньої розвідки РФ;

визначення порядку взаємодії з федеральними органами виконавчої влади в питаннях, що стосуються сприяння останніми органам зовнішньої розвідки в здійсненні розвідувальної діяльності;

видання нормативних правових актів щодо процедури прийняття рішення керівником органу зовнішньої розвідки РФ або керівником федерального органу виконавчої влади, до структури якого входить орган зовнішньої розвідки, стосовно військовослужбовців, які досягли граничного віку перебування на військовій службі в розвідці, про укладення контракту, про термін нового контракту або про відмову в укладенні контракту;

видання нормативних правових актів щодо державних цивільних службовців та працівників органів зовнішньої розвідки РФ про встановлення особливих умов оплати праці, додаткових гарантій і заходів правової та соціальної підтримки;

визначення порядку прийняття нормативних правових актів урядом РФ, а також відповідними федеральними органами виконавчої влади стосовно державних цивільних службовців і працівників розвідки про встановлення їм особливих умов оплати праці, додаткових гарантій і заходів правової та соціальної підтримки;

визначення порядку проведення заходів з метою забезпечення безпеки осіб, які надають (надавали) конфіденційне сприяння органам зовнішньої розвідки РФ, і членів їх сімей, а також проведення заходів щодо їх захисту;

установлення порядку щодо соціального захисту осіб, які надають (надавали) конфіденційне сприяння органу зовнішньої розвідки РФ і не є громадянами РФ.

В Україні, як і в РФ, розвідувальні органи належать до інших військових формувань, тому Президент України згідно із положеннями Конституції України також є для них Верховним головнокомандувачем. Він призначає на посади та звільняє з посад вище керівництво розвідувальних органів [3, ст. 106].

На відміну від РФ правовий статус та повний перелік повноважень Президента України стосовно зовнішньої розвідки визначено не в одному, а у двох Законах України – «Про розвідувальні органи України» [4] і «Про Службу зовнішньої розвідки України» [5]. Глава держави України має право:

утворювати, реорганізовувати та ліквідувати розвідувальні органи відповідно до його конституційних повноважень;

здійснювати загальне керівництво розвідувальними органами відповідно до Конституції та законодавства України;

затверджувати положення про відповідні розвідувальні органи, у яких визначаються необхідні умови для їх функціонування;

призначати та звільняти з посади керівників розвідувальних органів за поданням керівників відповідних центральних органів виконавчої влади, до складу яких вони входять, безпосередньо призначати Голову Служби зовнішньої розвідки України;

вимагати від керівників розвідувальних органів доведення до його відома у визначеному ним порядку інформацію про зовнішні загрози Україні;

координувати діяльність розвідувальних органів через очолювану ним РНБО України та визначати порядок координації діяльності розвідувальних органів в особливий період;

дозволяти розвідувальним органам у межах та обсягах, визначених ним, устанавлювати і підтримувати контакти із спецслужбами іноземних держав, зокрема й на основі двосторонніх чи багатосторонніх міжнародних договорів України з дотриманням вимог законодавства України;

визначати перелік органів виконавчої влади, що можуть залучатися до участі у виконанні програм розвідувальної діяльності або в заходах, які проводять розвідувальні органи;

визначати особливості проходження військової служби в розвідувальних органах України;

визначати порядок проходження військової служби та присвоювати військові звання особам, які мають спеціальні звання (класні чини) та яких спрямовують (приймають) для подальшого проходження військової служби до розвідувальних органів України;

здійснювати контроль за діяльністю розвідувальних органів України в межах конституційних повноважень, зокрема й через керовану ним РНБО України;

визначати порядок та строки надання главі держави доповідей і звітів керівниками розвідувальних органів.

Висновок: через зовнішньополітичний курс, якого дотримується держава, правовий статус президента у сфері розвідувальної діяльності різні держави визначають по-різному. Якщо країна проводить вагому політику на міжнародній арені, то її розвідувальні органи проводять широкомасштабну розвідувальну діяльність задля підтримки такої політики. Цілком зрозуміло, що той, хто стоїть на чолі політики та розробляє її зовнішній курс, той і прагне взяти на себе особливі або додаткові повноваження щодо керівництва розвідкою. Отже, правовий статус глави держави у цій сфері є категорією динамічною та залежно від певних умов мінливою. Нині Україна та РФ проводять активну зовнішньополітичну діяльність, тому слід очікувати в майбутньому подальшого зміцнення правового статусу президентів обох держав у сфері керівництва діяльністю зовнішньої розвідки.

Література:

1. Конституция Российской Федерации: принята референдумом 12 декабря 1993 г. (ред. от 30 декабря 2008 г.). URL: www.constitution.ru/
2. О внешней разведке: Федеральный Закон Российской Федерации от 10 января 1996 г. № 5-ФЗ. URL: http://svr.gov.ru/svr_today/doc02.htm
3. Конституція України. (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141)
4. Про розвідувальні органи України: Закон України. (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 19, ст.94).
5. Про Службу зовнішньої розвідки України: Закон України. (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2006, № 8, ст.94)

ЛОБІЗМ ЯК ЕЛЕМЕНТ КОРЕКТНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ БІЗНЕСОМ ТА ВЛАДОЮ

Співак Ірина Вікторівна

*старший викладач кафедри господарського та адміністративного права,
факультет соціології і права Національного технічного університету
"Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського"*

В сучасному світі інститут лобізму є невід'ємною складовою процесу погодження багатогранних (множинних) інтересів суспільства, механізмом взаємодії з органами влади, що забезпечує ефективність процесу прийняття політичних рішень.

В 1640 році словом " лобі називали у Великобританії вузький коридор для прогулянок членів Палати громад [1].

Лобізм [англ.. lobbyism від lobby – приймальня, кулуари] являє собою систему впливу на членів законодавчих органів з метою ухвалення або не ухвалення того чи іншого законопроекту [2, 387].

Декілька варіантів розуміння змісту терміна " лобізм " наводить А.П. Любимов: як діяльність системи професійних організацій (лобістських фірм); як діяльність соціальних груп, що обстоюють свої особі інтереси; як систему представництва інтересів суспільства в органах влади і як механізм взаємодії суспільства і держави в межах демократичного процесу [3].

Лобізм притаманний будь-якій політичній системі, незалежно від закріплення його як інституту на законодавчому рівні.

Поняття " лобізм " вживається в таких значеннях: перше відповідає англійському " advocacy ", тобто просування інтересів через будь-які структури (не обов'язково через державні); друге, більш вузьке, що відповідає англійському " lobby ", тобто спосіб впливу представників недержавних організацій на органи державної влади та органи місцевого самоврядування з метою досягти прийняття (неприйняття) ними рішень відповідно до потреб певних груп за інтересами [4, 106].

Лобіювання може здійснюватись і фізичною особою, що не перебуває на службі в органі, де лобіює певне питання, а також здійснюватись на рівні міждержавних утворень, зокрема, в органах Європейського Союзу.

Лобізм проявляється не тільки у певному тиску з боку бізнесу, громадських організацій на владні структури, але й відповідна діяльність самих суб'єктів влади, спрямована на просування своїх корпоративних інтересів.

Лобізм є коректною, цілком прозорою формою комунікації між певними групами інтересів та владою, завдяки якій кожна з груп отримує

можливість відкрито говорити про свої проблеми та бути почутою. Лобіювання знаходить свій прояв у діалозі між органами влади (законодавчою, виконавчою, органами місцевого самоврядування, Президентом як політичним інститутом) та Бізнесом стосовно регуляторної політики – важливого фактору впливу на ринкові відносини в країні, на суспільство в цілому.

Оскільки в суспільстві відсутній єдиний підхід до розуміння феномену “лобізм”, є нагальна потреба у розмежуванні понять “ лобізм “ і “корупція”. Ефективність антикорупційної політики в будь-якій країні залежить, в першу чергу, від якості законодавства в зазначеній сфері та відокремлення легальних форм впливу на владні структури.

Лобіювання відокремлює “ приватне “ від “ публічного”. Бізнес має обстоювати свої інтереси, а політики мають обстоювати інтереси держави, суспільства в цілому. Лобіювання не тільки сприяє розвитку “ великого” бізнесу, представляючи транспарентно його інтереси, але й репрезентує інтереси всіх зацікавлених сторін – громадських організацій, бізнес – асоціацій та інших.

Лобізм створює підґрунтя для поступового відходу від олігархату, корупційних схем, “ тіньового ” підкупу чиновників

Лобізм дає можливість приймати на державному рівні більш зважені, ефективні рішення, адже прозора комунікація дозволяє розглянути певну проблему під різними кутами зору: з точки зору бізнесу, з точки зору політиків та інших суб’єктів, що повинні стояти на сторожі інтересів держави, громадян, суспільства в цілому.

Вбачається, що лобізм являє собою збалансовану модель сталого розвитку суспільства, прикладом вдалої реалізації якої є США. країни Балтії.

В сучасному світі лобіювання є легальним інститутом, необхідним елементом демократизації політичних процесів в країні, адже прийняття посадовцями законних, науково обґрунтованих та ефективних рішень є можливим лише на підставі наданої всіма зацікавленими сторонами об’єктивної, достовірної інформації (аналітичних викладок щодо суті проблеми та можливих шляхів її вирішення).

Необхідність у прийнятті в Україні закону “ Про лобізм “ назріла вже давно. Саме тому в суспільстві (бізнес – асоціаціями та громадськими організаціями, в середовищі правників) активно обговорюється розроблений компанією “ Sic Group Ukraine “ профільний закон про лобіювання, а також зареєстрований у Верховній Раді України проект Закону № 5144 від 20.09.2016 р. [5], Формування та розвиток легальних ефективних механізмів взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та бізнес – структур має сприяти покращенню інвестиційного клімату, економічному зростанню. Не менш актуальною є

також лобіювання вітчизняного бізнесу в Європейському Союзі, США та інших країнах. Але зміниться кардинально ситуація в Україні з прийняттям цього довгоочікуваного закону?

Слід зазначити, що лобіювання в Україні суттєво не відрізняється від лобіювання в США. Так, якщо члени асоціації фермерів США мають секторальний інтерес з приводу державної підтримки вирощування кукурудзи, то вони мають сформулювати пропозицію (на основі ґрунтового аналізу) і направлено сенаторам, до компетенції яких належить питання; то член Української Зернової Асоціації може репрезентувати відповідну позицію щодо ПДВ, об'єднатись з іншими зацікавленими питанням особами та конкурувати з іншими суб'єктами ринку зерна, що мають свої організаційні структури. В цьому випадку конкуренція знаходить прояв у переконливих аргументах стосовно отримання істотної користі (в разі реалізації пропозиції) не тільки для конкретної групи, що її представила, але й для розвитку відповідної галузі економіки.

Законодавче закріплення інституту лобізму є важливим елементом демократизації політичних процесів в країні, один з факторів, що може суттєво змінити систему фінансування політичних партій в Україні. Адже секретом Полішинеля є те, що основним джерелом фінансування політичних партій в Україні є саме фінансово – промислові групи, а не внески членів партій і навіть не кошти, виділені державою. А, отже, партія представляє інтереси конкретної фінансово – промислової групи.

Легалізація лобізму дозволить транспарентно фінансувати політичні партії як під час виборів, так і після їх проведення. Так, політична партія “ Зелений лан ”, отримавши певну суму від асоціації агробізнесу на проведення виборчої кампанії, повинна буде (після перемоги на виборах) представляти тактику і стратегію розвитку відповідної галузі (суб'єктів – виробників зерна, цукрового буряку тощо), в якій є професійно зайнятими більшість виборців партії “ Зелений лан “.

Легалізація в Україні лобізму є ще одним важливим кроком на шляху подолання в країні корупції.

Література:

1. Галстян А.С. Армянское лобби в США: формирование и основные направления деятельности (1915 – 2014 гг.). – Дис. ...канд. ист. наук.. – Томск, 2015. – с.29. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tsu.ru/science/disadvice/announceneht1/>
2. Нечволод Л.І. Сучасний словник іншомовних слів. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2008. – 768 с.
3. Любимов А.П. История лоббизма в России. - М.: Либеральная миссия, 2007. –.216

4. Коньшев В.Н., Сергунин А.А. О понятийном аппарате в исследованиях феномена лоббизма // Вестник Балтийского университета им. И.Канта. – Серия: Гуманитарные и общественные науки. - № 6. – с.101-111
5. Проект Закона про лобізм № 5144 від 20.09.2016 р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// w1.c1.rada.gov.ua/zweb2/webproc4-1](http://w1.c1.rada.gov.ua/zweb2/webproc4-1)

СТИМУЛЮВАННЯ У СЛУЖБОВОМУ ПРАВІ: СТАДІЙНИЙ АСПЕКТ

*Титаренко Марина Володимирівна
Запорізький національний університет*

Стимулювання у службовому праві варто розглядати як різновид адміністративної процедури, враховуючи наявність всіх обов'язкових ознак такої процедури. В той же час дискусійним у вітчизняній адміністративно-правовій науці є питання стадійного поділу цієї процедури. Це зумовлене, перш за все, розпорошеністю нормативних засад стимулювання у різних за юридичною силою нормативно-правових аспектах, які визначають його специфіку щодо різних видів публічних службовців, видів стимулів тощо. Розмежовуючи стадії, етапи та дії стимулювання, можна погодитися із потребою виокремлення двох моделей стадійності стимулювання у службовому праві – «спрощеної», яка включає мінімально необхідну кількість стадій(вона є характерною для тих стимулів, застосування яких є прерогативою керівника державної служби органу), а також «ускладненої», яка, у свою чергу, включає розширений перелік, передбачає залучення інших суб'єктів процедурних правовідносин.

Отже, «спрощена» модель стимулювання у службовому праві – це сукупність послідовно здійснюваних, логічно зумовлених дій у межах стадій: порушення, розгляду і прийняття акту, виконання. «Ускладнена» модель стимулювання передбачає певну послідовність логічно здійснюваних дій у межах стадій: порушення, погодження, розгляду і прийняття акту, виконання. Кожна із них включає етапи (підготовку подання, перевірку відомостей, направлення подання, його реєстрація, погодження, підготовка висновку, подання уповноваженому органу, оприлюднення акту, оформлення виконання тощо). Слід зазначити, що, окрім цих стадій, цілком логічним вбачається унормування засад й інших стадій, які, як правило, мають факультативний характер, - оскарження акту стимулювання, відмови від стимулу, позбавлення стимулу. Хоча у вітчизняному чинному законодавстві в наявності деякі положення,

присвячені окремим діям і , навіть, етапом вищезазначених стадій, у нормативно-правових актах, зорієнтованих на врегулювання відносин за участю окремих видів публічних службовців, або ж щодо ресурсу окремих видів стимулів у публічно-службовій сфері(наприклад, щодо державних нагород або ж відомчих заохочувальних відзнак працівників Національної поліції), в той же час взагалі відсутні уніфіковані засади щодо цих стадій процедури стимулювання у службовому праві в цілому, що зумовлює проблеми на практиці. Вбачається логічним: а) уніфікувати всі засади стимулювання як виду адміністративної процедури а Адміністративно-процедурному кодексі України;б) узгодити їх із розділом Службового кодексу України, в якому закріплені засади використання ресурсу стимулів у публічно- службовій сфері;в)визначити і закріпити «базовий» понятійний апарат – «заслуга», «стадія», «стимул», «стимулювання», «ініціатор», «акт стимулювання», тощо; г)оптимізувати коло суб'єктів процедури за рахунок зменшення тих, хто «погоджує» справи, одночасно посилити засади публічності, відкритості, участі громадськості; д)закріпити засади оскарження акту стимулювання, відмови від стимулу та позбавлення стимулу;е) деталізувати розумні строки стадій процедури.

Література:

1. Заохочення у службовому праві:навч.посібн./ Н.О.Армаш, Ю.А.Берлач, І.В. Болокан [та ін.];за заг.ред. Т.О.Коломоєць, В.К.Колпакова. К.: Ін Юре,2017.360 с.
2. Козачук Д.А. Заохочувальні адміністративні процедури: Автореф.дис...,к.ю.н.: 12.00.07. Одеса, 2010.22с.

СУДОВА РЕФОРМА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Чепіга Дар'я Олександрівна
студентка, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Відомо, що третьою гілкою державної влади є судова гілка влади. Тому, вона, як ні яка з інших потребує великої уваги у сфері реформування, чіткого визначення її функцій в державі, та вирішення певних відносин між державою та суспільством. Судова реформа є однією з найголовніших складових сучасного державотворення в Україні. Вона завжди має завдання, щодо створення сильної та авторитетної судової влади, доступності правосуддя, удосконалення судової процедури. Але, проблемою є саме те, що без чіткого аналізу процесу реформування

системи судової влади, важко зрозуміти поліпшення ефективності її діяльності по забезпеченню виконання своїх функцій і повноважень.

На одному з перших етапів судової реформи в Україні, яка була схвалена від 28 квітня 1992 року Верховною Радою України Концепції судово-правової реформи в Україні до прийняття 28 червня 1996 року Конституції України. Необхідність судово-правової реформи була обумовлена і тим, що суди республіки, вся система юстиції і чинне законодавство, яке регулює діяльність правоохоронних органів, переживали глибоку кризу. Суд не мав влади, а влада безконтрольно користувалась судом. Судово-правова реформа повинна була привести судову систему, а також всі галузі права у відповідність із соціально-економічними та політичними змінами, що відбулись у суспільстві.

Перший етап передбачав розробку і затвердження Концепції судової реформи Верховною Радою України, створення Комісії Верховної Ради України з судово-правової реформи, а в Міністерстві юстиції України - управління з цього питання, також внесення змін і доповнень до Законів та Кодексів України. Серед найважливіших досягнень початкового етапу реформування судової системи є ухвалення нових базових законів «Про статус суддів» від 15 грудня 1992 року і «Про суддівське самоврядування» від 2 лютого 1994 року. Закон «Про статус суддів» заклав засади для забезпечення незалежності суддів. А саме: встановлення процедури здійснення правосуддя; таємниця судового рішення і заборона її розголошення; заборона втручання у здійснення правосуддя; відповідальність за неповагу до суду чи судді; та інше. Гарантії незалежності судді, в тому числі заходи його правового захисту, матеріального та соціального забезпечення, передбачені Законом «Про статус суддів», не могли бути скасовані чи зменшені. Відтепер суддя не зобов'язаний був давати будь-які пояснення щодо суті розглянутих справ. Було запроваджено дисциплінарні покарання у формі догани, та зниження кваліфікаційного класу судді. Отже, концепція реформування судової системи даного періоду, слід відзначити, що внаслідок реалізації окремих положень концепції, Україна отримала децентралізовану систему судів, що складалася з автономних систем загальних та арбітражних судів і Конституційного Суду України.

Другий етап розпочався після ухвалення 1996 року Конституції України, яка змінила положення Концепції, і закінчився з ухваленням 2002 року нового Закону «Про судоустрій України». У червні 1996 року було прийнято Основний Закон держави, в якому було окреслено нову систему судоустрою. Було визначено, що судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. У системі судів загальної юрисдикції повинні діяти також апеляційні та місцеві суди. Встановлено, що судді обіймають посади безстроково, крім

суддів Конституційного Суду та суддів, які призначаються вперше строком на п'ять років. У визначених законом випадках, правосуддя повинно здійснюватися також народними засідателями і присяжними. Утворено Вищу раду юстиції – колегіальний незалежний орган, відповідальний за формування високопрофесійного суддівського корпусу. У 1997 році Україна приєдналася до Конвенції про захист прав людини та основних свобод і, таким чином, визнала юрисдикцію Європейського Суду з прав людини. Що стосується процесуальних норм, то важливим доробком стала розробка та запровадження нового порядку призначення та обрання суддів, запровадження демократичної системи апеляційного та касаційного оскарження судових рішень, встановлення судового контролю над законністю затримання та арешту осіб, обмеженням таємниці листування та телефонних розмов. Отже, поглиблення судової реформи відбулося з прийняттям 7 лютого 2002р. нового Закону України “Про судоустрій України”, який набув чинності з 1 червня 2002 р. Закон визначив правові засади судової влади та здійснення правосуддя в Україні, систему судів загальної юрисдикції, систему та порядок здійснення суддівського самоврядування, установив загальний порядок забезпечення діяльності судів та врегулював інші питання судоустрою. Відбулося реформування арбітражних судів у спеціалізовані господарські суди. Тому, з прийняттям конституції було впроваджено і відповідні зміни та доробки у сфері судоустрою в Україні, а саме, в Конституції України 1996 р. було закладено основи побудови судової системи України, визначено її побудову за принципами територіальності та спеціалізації.

Третім етапом, на нашу думку, є початок 2003 року, період, коли приміщення судів не відповідали вимогам щодо умов здійснення правосуддя, справи часто розглядаються у кабінетах суддів, а не у залах судових засідань. 16 червня 2003 року Кабінет Міністрів України затвердив розроблену Державною судовою адміністрацією Державну програму організаційного забезпечення діяльності судів на 2003-2005 роки, а саме: створення належних організаційних, фінансових і матеріально-технічних умов для функціонування судів і суддів, органів суддівського самоврядування; створення системи кадрового забезпечення судової системи, формування висококваліфікованого суддівського корпусу, утворення і запровадження системи професійної підготовки та перепідготовки суддів і працівників апарату судів; інформаційне, нормативно-правове та наукове забезпечення діяльності судової системи; формування і становлення системи адміністративних судів, найголовнішою функцією яких є захист прав громадян, порушених діями або бездіяльністю посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Четвертим етапом ми виділяємо період з 2006 року і по 2010 рік. Цей період характеризувався певними проблемами у сфері судочинства, наприклад, існувала невідповідність системи судів загальної юрисдикції вимогам Конституції України, незавершеність реформи процесуального права, перевантаженістю судів, та недостатньою прозорістю їх діяльності. У травні 2006 року була прийнята Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні, якою передбачалось здійснити ряд заходів з метою забезпечення доступності правосуддя, справедливої судової процедури, незалежності, безсторонності та професіоналізму суддів. Таким чином, 27 грудня 2006 року Президент України подав до Верховної Ради два проекти законів України, які були спрямовані на внесення змін до Законів України «Про судоустрій України» та «Про статус суддів». Нові проекти передбачали створення вищих судів цивільної та кримінальної юрисдикції, а також окружних кримінальних судів із розгляду справ, підсудних сьогодні у першій інстанції апеляційним судам загальної юрисдикції. Нова редакція Закону України "Про статус суддів" була спрямована на внесення змін, щодо поліпшення якості кадрового забезпечення суддівського корпусу шляхом запровадження нового порядку добору кандидатів на посади суддів та присвоєння кваліфікаційних класів. У період 2010 року, суди і судді стали залежними від політичної влади, і більш за все від влади Президента. Тобто з'явилося ряд проблем щодо судової влади, до яких входило масове невиконання судових рішень, високий рівень корупції в судах, надмірна завантаженість судів, постійне недофінансування органів судової влади, вплив на суддів. Тому реформа у період 2010 року не допомогла вирішити проблеми, а навпаки – вони загострилися.

П'ятим етапом слід виділити період 2014 року, який мав назву «Революція Гідності». Судова реформа цього періоду намагалася і намагається до сьогодні відновити довіру населення у справедливий суд. Однією з причин ухвалення реформи називалася вимоглива позиція послів «Великої сімки» та Міжнародного валютного фонду. Основні новації двох законів реформи полягають у наступному: Перетворення чотирирівневої судової системи на трирівневу (місцеві/окружні суди; апеляційні суди; новий Верховний Суд); всіх суддів призначатимуть на конкурсній основі; нові кваліфікаційні вимоги до суддів Верховного Суду України; утворення Громадської ради доброчесності; прийняття Закону України «Про утворення Вищого антикорупційного суду» від 21.06.2018 року; створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності; обмеження суддівської недоторканності; утворення Вищої ради правосуддя замість Вищої Ради Юстиції; істотне підвищення суддівської винагороди (зарплати); розширення дисциплінарної відповідальності суддів, кваліфікаційне оцінювання. До того ж, на сьогодні народ

відсторонений від участі у здійсненні правосуддя по переважній більшості кримінальних і цивільних справ та у всіх адміністративних справах. З цього виходить, що окрім неорбхідності докорінних змін судової системи та реформування окремих її інститутів, але до того і перегляд засад демократії стосовно того, щоб люди могли вільно приймати участь у судових справах та могли вільно захищати свої права.

Отже, проаналізувавши історію судового реформування, то можна дійти висновку, що, насправді, сам текст не так важливий, як реалізація зазначеного у документах. Проблемою повільного втілення реформ в життя серед головних є низька якість юридичної освіти, і правовий нігілізм у суспільстві загалом. До того ж, однією з небагатьох проблем, стосовно яких громадяни України займають однакову позицію, є їхня оцінка високого рівня корумпованості вітчизняного судочинства. А довіра українського населення до суду залишається вкрай низькою. Іншою проблемою є залежність суддів від представників інших гілок влади. Нажаль, українське правосуддя значною мірою зберегло риси правосуддя радянських часів: воно має яскраво виражений репресивний або каральний характер і керується насамперед інтересами держави, а не інтересами особи чи суспільства. До того, на нашу думку, найбільшою проблемою, і чого дійсно бракує не тільки у сфері правосуддя, так це юридичної, або дисциплінарної відповідальності суддів за свою неправомірну діяльність. Існуюча система притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, включаючи позбавлення їх права займатися суддівською професією, є вкрай неефективною. У чинному законодавстві не передбачені ефективні механізми очищення судової системи від недобросовісних суддів, швидкого відсторонення від здійснення судочинства тих, хто зловживає своїм становищем.

Література:

1. Постанова Верховної Ради України Про Концепцію судово-правової реформи в Україні від 28.04.1992 № 2296-ХІІ
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 червня 2003 року №907
3. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VІІІ
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР
5. Закон України «Про судоустрій України» від 07.02.2002 № 3018-ІІІ
6. Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Державної програми організаційного забезпечення діяльності судів на 2003-2005 роки від 16.06.2003 № 907
7. Закон України «Про статус суддів» від 15 грудня 1992 року

8. Закон України «Про суддівське самоврядування» від 2 лютого 1994 року

9. Закону України «Про утворення Вищого антикорупційного суду» від 21.06.2018 року № 2470-VIII

Науковий керівник: Чукаєва Вероніка Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії держави і права, конституційного права та державного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Шестопал Вікторія Сергіївна

*магістр навчально-наукового інституту міжнародних відносин,
Київський міжнародний університет*

Юридичні особи належать до основних суб'єктів приватного права. У сучасному світі підприємницька та інша діяльність юридичних осіб не обмежується лише територією держави, де їх було створено, а може поширюватися і на територію інших держав, набуваючи транскордонного характеру. Це зумовлює постановку питань колізійного та матеріально-правового характеру, які мають вирішуватися в рамках міжнародного приватного права. Юридичні особи є головними операторами міжнародних економічних відносин, тому питання про межі їх правосуб'єктності завжди цікавило міжнародне приватне право.

Оскільки у юридичної особи може бути лише одне місце реєстрації (для його зміни необхідною є ліквідація такої особи в одній державі і реєстрація її в іншій), цей критерій, покладений в підґрунтя так званої теорії інкорпорації, складає враження простого, а тому – й вкрай привабливого. Втім, оскільки засновники юридичної особи можуть довільно обрати державу місця реєстрації і навіть не здійснювати в ній ніякої діяльності, вимога зв'язку юридичної особи з правопорядком держави реєстрації виконується не завжди [5, с. 271]. Більш того, цей критерій може надати заінтересованим особам можливість для обходу закону.

Що стосується місця здійснення основної діяльності, то у цьому випадку зв'язок між юридичною особою та відповідним правопорядком стає, як правило, реальним, тобто зазначена вище вимога виконується майже повністю. Може саме тому роль цього критерію поступово збільшується і він все частіше використовується в уніфікаціях. Так, його

використано як основу визначення закону, якому підпорядковується юридична особа, у Конвенції про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 р., Конвенціях про міжнародний фінансовий лізинг та про міжнародний факторинг (1988) і деяких інших [4, с. 237].

Окрім цих, доволі поширених критеріїв, в доктрині та законодавстві використовуються ще деякі інші. Так, інколи для визначення національності юридичної особи використовується така ознака, як місце знаходження органу управління юридичної особи. Фактично, у цьому випадку мова йде про два різновиди зв'язку юридичної особи з правопорядком держави: місце фактичного знаходження юридичної особи (теорія «статутної» осілості); місце знаходження керівних органів юридичної особи (теорія «фактичної» осілості).

В обох цих випадках зв'язок юридичної особи з певним правопорядком посилюється, тому багато авторів схильні надавати перевагу (особливо у другому із зазначених різновидів) цьому критерію порівняно з критерієм місця створення юридичної особи.

Однак застосування зазначених вище критеріїв інколи призводить до суттєвих колізій. Справа в тому, що різні законодавці використовують різні з цих критеріїв. Внаслідок цього виникає явище, яке Н. Ю. Єрпильова позначила як відокремлення особистого статусу від національності юридичної особи [1, с. 193].

У випадку з юридичною особою нерідкими є ситуації, коли національність засновників юридичної особи і національність самої цієї особи не збігаються. Аби мати змогу керувати юридичною особою в інтересах засновників, останні забезпечують заміщення необхідної кількості керівних посад особами своєї національності, на діяльність яких вони, наприклад шляхом виплати заробітної плати, можуть реально впливати. Подібні міркування було покладено в основу теорії контролю, завданням якої є встановлення того правопорядку, з яким дана юридична особа реально пов'язана.

Як зауважує В. І. Кисіль, даний критерій здебільшого застосовувався в часи світових війн, коли важливо було розрізняти «своїх» і «ворожих» юридичних осіб. Звісно, до ворожих зачислялися юридичні особи, контрольовані громадянами ворожих держав [4, с. 248].

У міжнародному приватному праві непоодинокими є випадки, коли одна юридична особа, наприклад – транснаціональна корпорація, утворює так звані дочірні підприємства, які функціонують в межах різних правопорядків, отримуючи в них статус юридичних осіб. Будучи юридично самостійними, такі юридичні особи фактично керуються материнською компанією. В таких випадках інколи звертаються до використання критерію, що отримав назву «національна належність капіталу» юридичної особи [3, с. 172]. Однак даний критерій, з одного

боку, повністю вписується в теорію контролю, а з іншого у випадку акціонерних товариств, які вийшли на світовий ринок, встановлення національної належності їх капіталу стає самостійною і вкрай складною проблемою.

Зазвичай, прийнято вважати, що правосуб'єктність юридичної особи визначається за правопорядком держави, з яким ця особа пов'язана фактом свого виникнення. Підґрунтям подібного підходу є така думка: якщо тільки держава дозволяє створення юридичної особи, то й правова система відповідної держави повинна регулювати правосуб'єктність такої особи [2, с. 421].

Звідси висновок: визначити національність юридичної особи можливо тільки на підставі права тієї держави, де ця особа заснована – положення, яке в доктрині міжнародного приватного права вважається безспірним. Тобто, реальний зв'язок юридичної особи з відповідним правопорядком стає головним критерієм визначення національності юридичних осіб.

Література:

1. Ерпылева Н. Ю. Международное частное право: учебник. Москва: Nota Bene, 1999. 368 с.
2. Канашевский В. А. Международное частное право: учебник. Москва: Междунар. отношения, 2006. 698 с.
3. Кибенко Е. Р. Международное частное право: учебно-практическое пособие. Харьков: Эспада, 2003. 512 с.
4. Кисіль В. І. Міжнародне приватне право: питання кодифікації. Київ: Україна, 2000. 430 с.
5. Міжнародне приватне право: навч. посіб. / за ред. С. Г. Кузьменка. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 316 с.
6. Міжнародне приватне право: підручник / В. А. Бігун, Є. М. Білоусов, І. М. Жуков; за ред. В. П. Жушмана та доц. І. А. Шуміло. Харків: Право, 2015. 320 с.

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

ІНСТИТУТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ГЕНЕЗИС НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Вітик Анастасія

*студентка юридичного факультету Тернопільського національного
економічного університету*

Одним із головних інститутів цивільного права є інститут права власності. Натомість, автор вбачає своє завдання в дослідженні основних етапів розвитку уявлень про сутність цієї правової категорії. У науці цивільного права завжди спостерігався значний інтерес до вивчення проблематики сутності права власності. Зокрема, істотний вклад у наповнення цієї частини цивілістики здійснили такі знані правознавці, як Г. Б. Шершеневич, Й. О. Покровський, О.С. Йоффе, Є. О. Суханов, О. В. Дзера, Р. А. Майданик, І. В. Спасибо-Фатєєва, Я. М. Шевченко [1]. Серед останніх досліджень, пов'язаних зі з'ясуванням сутності права власності, хотілося б відзначити наукові статті: Л. Мандрики «Теорії права власності» [2], О. Клименко «Наукові роздуми у розвиток правової теорії власності» [3], Л. Шалої «Теорії походження права власності» [4]. Підстави набуття права власності та юридичні факти у цивільному праві ставали предметом дослідженням провідних українських та зарубіжних вчених-юристів - С. С. Алексєєв, В. С. Толстого, В. Б. Ісаков, О. А. Красавчиков, С. О. Харитонов та ін. [5].

Право власності - сукупність правових норм, які регулюють відносини, пов'язані з користуванням, володінням і розпорядженням власником належним йому майном на свій розсуд.

Право власності має об'єктивний і суб'єктивний аспекти. Право власності в об'єктивному аспекті - система правових норм, що регулюють відносини власності. Суб'єктивне право власності - це забезпечена законом міра можливої поведінки фізичної чи юридичної особи щодо володарювання над речами (тобто надана особі можливість володарювати над певною - належною їй - річчю). Складовими суб'єктивного права власності є правомочність - володіння, користування і розпорядження речами.

Правомочність володіння - юридично забезпечена можливість власника бути в безпосередньому фактичному зв'язку з річчю. Володіння треба розуміти не як постійний матеріальний зв'язок власника з річчю, а як постійну можливість такого матеріального зв'язку, воно тісно пов'язане

з волевиявленням. Для власника право володіння забезпечує можливість у будь-який час вирішувати долю речі, використовувати її корисні якості. Тому, якщо особа володіє річчю, то це дає можливість лише припустити, що вона є її власником. Володіння може бути фактичним і юридичним, законним і незаконним (добросовісним і недобросовісним), давнішим [11].

Фактичне володіння може виникнути як на законній підставі (договір найму), так і внаслідок протиправного заволодіння (крадіжка, розбій). Через це наявності лише фактичного володіння недостатньо для того, щоб визнати його законним. Потрібні юридичні підстави такого володіння.

Незаконне володіння не спирається на правову основу, тому його ще називають безтитульним. Незаконне володіння, в свою чергу, поділяється на добросовісне і недобросовісне. Добросовісним є таке володіння, за якого володілець не знає і не повинен знати про його незаконність (громадянин придбав у комісійному магазині річ, яка перед тим була викрадена у законного володільця). Якщо володілець майна знає або повинен знати про незаконність свого володіння, він називається незаконним недобросовісним володільцем (привласнення знахідки, краденого майна). Недобросовісне володіння може бути самовільним, насильницьким, підробленим (фальшивим).

Правомочність користування - заснована на законі можливість вилучення корисних властивостей речі для задоволення потреб власника чи інших осіб. Користування майном може проявлятися по-різному. Наприклад, власник земельної ділянки, обробляючи землю, користується нею. Власник будинку, проживаючи в ньому, теж користується будинком.

Власник може використовувати своє майно для здійснення господарської та іншої, не забороненої законом, діяльності. Користуючись майном, власник зобов'язаний не завдавати шкоди навколишньому середовищу, не порушувати прав та охоронюваних законом інтересів інших осіб, дотримуватись моральних засад суспільства. Власник може сам користуватися належним йому майном або надати таке право іншій особі шляхом укладення договору, передачі речі під заставу тощо. Така передача права користування здійснюється шляхом розпорядження майном [11].

Право користування, як і право володіння, може належати не лише власникові, а й іншим особам на підставі, зокрема, цивільно-правових договорів або адміністративних актів.

Правомочність розпорядження - закріплена нормами права за власником можливість визначати долю належної йому речі шляхом знищення, відчуження або передачі її в тимчасове володіння іншим особам. Якщо правомочність володіння є початком права власності, то з

правом розпоряджання пов'язується початок припинення права власності назавжди або відокремлення власника від його майна на певний час. Застосовуючи правомочність розпоряджання, власник може своє майно знищити, продати або подарувати, передати в найм тощо. Якщо власник знищує річ або викидає її, то він, говорячи мовою цивільного права, розпоряджається нею шляхом укладення односторонньої угоди, оскільки воля власника спрямована на відмову від права власності. Але якщо право власності припиняється в результаті використання речі (наприклад, власник спалює дрова в печі), то воля власника спрямована зовсім не на те, щоб припинити право власності, а на те, щоб вилучити із речі її корисні властивості. Через це в такому разі має місце лише право користування річчю, а не право розпоряджання нею [11].

Загально визнаним є поділ виникнення права власності на первісні і похідні. Первісними є ті підстави, з яких право власності виникає вперше чи незалежно від волі попереднього власника. Серед первісних підстав виділяють: створення нової речі; привласнення загальнодоступних дарів природи; знахідка; затримання бездоглядної тварини; знайдення скарбу [11].

Актуальні проблеми держави і права гіпотеза встановлюють юридичні факти, що слугують первісними підставами виникнення прав власності, а в диспозиція описуються дії претендента на прав власності, залежно від яких він став власником або ні. Також у диспозиціях іноді встановлюються строки, після перебіг яких відбувається перехід прав власності. Одним із найважливіших факторів інституту права власності є підстави виникнення і припинення права власності. Такі підстави дають власнику змогу здійснювати свої правомочності стосовно майна у повному обсязі або припиняють право власності назавжди разом із знищенням майна.

Література:

1. Кісель В. Й. Генезис уявлень про сутність права власності: історія та сучасність // Актуальні проблеми історико-правової науки. 2015. С.115-118.
2. Мандрика Л. М. Теорії права власності // Право і безпека. 2009. № 2. С. 91-94.
3. Клименко О. Наукові роздуми у розвиток правової теорії власності // Наукові записки інституту законодавства Верховної Ради України. 2013. № 4. С. 55-60.
4. Шала Л. В. Теорії походження права власності // Університетські наукові записки. 2009. С. 106-111.
5. Вороніна Н. В. Способи набуття та припинення права власності // Актуальні проблеми держави і права. 2009. С.60-65.

6. Бірюков І. А., Заїка Ю. О. Цивільне право України. Загальна частина. Навчальний посібник. Київ: КНТ, 2006. 480 с.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ

Галінський Д.Г.

студент магістратури, Національна академія внутрішніх справ

Майнова відповідальність за незаконну державно-владну діяльність полягає у застосуванні з ініціативи потерпілого від зловживань владою громадянина чи юридичної особи в судовому порядку заходів цивільно - правової відповідальності до відповідного публічно-правового утворення.

Не дивлячись на те, що шкода заподіюється в рамках публічних правовідносин, умови і порядок її відшкодування регулюється чинним цивільним законодавством України за правилами деліктної відповідальності. У цьому зв'язку М.І. Брагінський зазначив, що «адміністративний характер первісного правовідношення не виключає можливості використання для охорони інтересів однієї з його сторін цивільно - правових форм».[1, с. 49] Необхідно підкреслити, що конструкція відшкодування шкоди в рамках деліктної відповідальності найбільш доцільна і виправдана. Вона повною мірою відповідає інтересам громадян і організацій, потерпілих від незаконної діяльності державних, комунальних, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування або їх посадових осіб.

Вважаємо, що у випадках заподіяння шкоди незаконною владною діяльністю зазначені публічно-правові утворення виступають в якості суб'єктів деліктної відповідальності. Як зазначає Є.М. Васильєва: «Деліктоздатність держави ... формулюється в нормах про відповідальність за шкоду, заподіяну державними органами, а також їх посадовими особами, відповідальності за шкоду, завдану незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду, а також іншими законами». [2, с. 49]

Так, ст. 1176 ЦК України визначає, шкода, завдана фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування запобіжного заходу, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт, відшкодовується державою у повному обсязі незалежно від вини посадових і службових осіб органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду. [3]

Участь у цивільних правовідносинах держави ґрунтується на загальних принципах цивільного права. Однак правоздатність України як суб'єкта цивільних правовідносин має ряд істотних відмінностей від правоздатності громадян і юридичних осіб. У юридичній літературі виділяються наступні властивості держави, як особливого суб'єкта цивільного права:

- держава сама приймає закони, якими повинні керуватися всі інші суб'єкти цивільного права;
- держава може приймати адміністративні акти, з яких виникають цивільно-правові відносини незалежно від волі іншої сторони;
- держава зберігає владні функції навіть тоді, коли воно набирає побудовані на засадах рівності цивільно - правові відносини;
- держава користується імунітетом. [4, с. 101]

Відповідно до ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією України межах і відповідно до законів України. [5]

Державний орган повинен мати наступні ознаки, що дозволяє відмежувати його від інших утворень, а саме:

- державний орган наділений повноваженнями щодо здійснення нормотворчої діяльності;
- вказівки державного органу обов'язкові для виконання;
- державний орган володіє контрольними повноваженнями за належним виконанням його вказівок;
- державному органу надані повноваження по накладенню санкцій на особу, яка не виконала або неналежним чином виконала обов'язкову вимогу.

Реформування системи місцевого самоврядування, викликане життєво важливими потребами сучасного українського суспільства, зажадало кардинальних змін чинного законодавства, що регулює базові принципи організації місцевого самоврядування в Україні та гарантії його здійснення. Законодавче закріплення ефективного механізму відшкодування шкоди, заподіяної незаконними владними актами органів місцевого самоврядування або діями їх службовців, покликане сприяти зміцненню довіри до місцевих органів з боку населення і гарантувати законність їх діяльності.

Згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні», а саме ст. 2, місцевим самоврядуванням в Україні є гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста - самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб

місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. [6]

З метою реалізації зазначених повноважень органами місцевого самоврядування приймаються акти місцевого самоврядування, обов'язкові для виконання на всій території адміністративно-територіальної одиниці. Таким чином, можна встановити два види дій органів місцевого самоврядування: власні і передоручені державою.

Ст. 77 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає, що шкода, заподіяна юридичним і фізичним особам в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності органів місцевого самоврядування, відшкодовується за рахунок коштів місцевого бюджету, а в результаті неправомірних рішень, дій або бездіяльності посадових осіб місцевого самоврядування - за рахунок їх власних коштів у порядку, встановленому законом. [6]

Література:

1. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. - М., 2011 г. - 848 с.
2. Васильева Е.Н. Гражданская правоспособность государства: Сб. статей / Субъекты гражданского права / Отв. ред. Т.Е. Абова. - М., 2000. с. 49 — 62.
3. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 р. - [Електронний ресурс] — <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15?test=4/UMfPEGznhhDoJ.ZiFNQjtcHI4xMs80msh8Ie6>.
4. Поляков И.Н. Ответственность по обязательствам вследствие причинения вреда. -М., 1998.- с.172.
5. Конституція України від 28 червня 1996 року - [Електронний ресурс] — <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр?test=4/UMfPEGznhhDoJ.ZiFNQjtcHI4xMs80msh8Ie6>.
6. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р.- [Електронний ресурс] — <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр?test=4/UMfPEGznhhDoJ.ZiFNQjtcHI4xMs80msh8Ie6>.

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ПРАВОВИХ ВІДНОСИН, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ІЗ ЗАПОВІДАЛЬНОГО ВІДКАЗУ

Ковальчук Ярослав Вадимович

*юрисконсульт 1-ої категорії служби приміських пасажирських перевезень
регіональної філії «Південно-Західна залізниця» акціонерного товариства
«Українська залізниця»*

Заповідачу гарантовано різні за своєю сутністю майнові та немайнові права. Зокрема дана особа може в своєму заповіті встановити заповідальний відказ. Яка юридична природа властива цивільно-правовим відносинам, виникаючим з такого спеціального розпорядження?

Станом на сьогоднішній день, офіційна доктрина спадкового права охоплює величезну кількість дискусійних питань. Зокрема нині в юридичній літературі присутні кілька протилежних за своєю сутністю підходів про чітке з'ясування юридичної природи правових відносин, виникаючих із заповідального відказу. Ознайомимося з непростим змістом вказаних концепцій.

На переконання Ю. Толстого, цивільно-правові відносини, які впливають із заповідального відказу, за своєю суттю є універсальним правонаступництвом. Доцільність вказаного підходу згаданий дослідник намагається обґрунтувати за допомогою таких суджень.

Інколи зобов'язання підлягають виконанню за допомогою відповідних благ. Зокрема в окремих випадках за борги померлого доводиться розраховуватися за рахунок майна відказоодержувача [1, с. 5].

Окрім Ю. Толстого, концепцію про те, що заповідальний відказ породжує універсальне правонаступництво, в своїх наукових працях поділяють інші вчені. Такими дослідниками, наприклад, є: В. Серебровський [2, с. 13] й т. д.

Однак далеко не всі науковці погоджуються з вищевказаною точкою зору. Зокрема М. Телюкіна вказує, що цивільно-правові відносини, які впливають із заповідального відказу, за своєю суттю є сінгулярним правонаступництвом. Доцільність наведеного підходу згаданий дослідник намагається обґрунтувати завдяки таким судженням.

У вищеописаній ситуації мова йде не про універсальне правонаступництво, а про обмеження на підставі закону прав, які гарантовані відказодержувачеві. Така думка пояснюється тим, що обов'язок щодо сплати боргів спадкодавця покладено на відповідну особу - на спадкоємця, а не на відказоодержувача. Останній в свою чергу жодних обов'язків не виконує. Отже, звідси впливає, що дане правонаступництво є сінгулярним [3, с. 9].

Окрім М. Телюкіної, концепцію про те, що заповідальний відказ породжує сінгулярне правонаступництво, в своїх наукових працях поділяють інші вчені. До когорти таких дослідників, наприклад, належать: В. Васильченко [4, с. 323], В. Дроніков [5, с. 88], Ю. Заїка [6, с. 131], К. Флейшиць [7, с. 91] й т. д.

Однаке й вказану точку зору піддають нищівній критиці інші дослідники. Зокрема Б. Черепакін наголошує на тому що, у цивільно-правових відносинах, які виникають із заповідального відказу, відсутнє правонаступництво, як таке. Доцільність вказаного підходу згаданий дослідник намагається обґрунтувати за допомогою таких суджень.

Після прийняття спадщини за заповітом спадкоємцем, на якого покладено заповідальний відказ, відказоотримувач, набуває право вимагати виконання даного зобов'язання відповідними особами, що є спадкоємцями за заповітом. В таких випадках між спадкоємцем (заповідачем) і спадкоємцем не виникають відносини з правонаступництва, бо обов'язок з виконання відказу з'являється в спадкоємця за заповітом вперше, а не переходить до нього від спадкодавця. Такі відносини також не виникають між спадкодавцем та відказоотримувачем, що набуває обов'язкову вимогу до спадкоємця, на якого покладено обов'язок з виконання заповідального відказу [8, с. 427].

Крім Б. Черепакіна, концепцію про те, що заповідальний відказ не породжує жодне правонаступництво, в своїх наукових працях погоджуються інші вчені. Такими дослідниками, наприклад, є: М. Амбраменков і П. Чугунов [9, с. 166], Р. Мусаєв [10, с. 250], О. Ломидзе [11, с. 250], В. Синайський [12, с. 610] і т. д.

На наше переконання, варто погодитися з тими науковцями, які вважають, що відносини, які впливають із заповідального відказу, не можна розглядати, як спадкове наступництво. Дану точку зору ми спробуємо обґрунтувати, скориставшись такими доводами.

По-перше, участь у цивільних відносинах, які виникають зі спадкування, мають право взяти заповідач й спадкоємець або спадкодавець й спадкоємець, а участь у цивільних відносинах, які виникають із заповідального відказу – відказоодержувач та спадкоємець.

По-друге, вигода, яка є предметом спадкування надається окремим особам виключно у власність, а вигода, яка утворює предмет заповідального відказу, надається окремим особам не тільки у власність, а також в інші речові права, наприклад, в право тимчасового користування.

По-третє, спадкування опосередковує собою перехід речей та інших благ, які належить до юридичного складу спадкової маси, а заповідальний відказ – перехід речей та інших благ, незалежно від того, належать чи не належать вони до юридичного складу спадкової маси.

Література:

1. Комментарий к гражданскому кодексу Российской Федерации: (Постатейный): Часть 3 / А. П. Сергеев, Ю. К. Толстой, И. В. Елисеев; Под общей ред. А. П. Сергеева. - М.: Проспект, 2002. – 304 с.
2. Серебровский В. И. Основные понятия советского наследственного права // Советское государство и право. – М., 1946. - № 7. – с. 11-21.
3. Телюкина М. В. Комментарий к разделу 5 Гражданского кодекса РФ // Законодательство и экономика. – 2002. - № 6. – с. 9.
4. Васильченко В. В. Сутність та характер сингулярного наступництва за заповідальними відказами // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. - 2004. - № 1. - С. 321-324.
5. Дронигов В. К. Наследственное право Украинской ССР. – К., Вища шк., 1974. – 160 с.
6. Заїка Ю. О. Спадкове право в Україні: Становлення і розвиток: Монографія, 2-ге вид. – К.: КНТ, 2007. – 288 с.
7. Флейшиц Е. А. Завещание и легат в советском гражданском праве // Учен. записки Всесоюзного института юридических наук Министерства юстиции СССР. – 1946. – Вып. IV. - С. 84-96.
8. Черепяхин Б. Б. Труды по гражданскому праву. М.: Статут, 2001. – 479 с.
9. Наследственное право: Учебник для магистров / Абраменков М. С., Чугунов П. В. / Отв. Ред. В. А. Белов. - М.: Юрайт, 2013. – 423 с.
10. Ломидзе О. Г. Правонаделение в гражданском законодательстве России. Санкт-Петербург: Юридический центр «Пресс», 2003. – 535 с.
11. Мусаев Р. М. Особенности гражданско-правовых отношений, возникающих из завещательного отказа // Гражданское право. – 2007. - № 1. – С. 19-20.
12. Синайский В. И. Русское гражданское право. М.: Статут, 2002, - 638 с.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Кузьминчук Анна

студентка юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Право власності є одним із найважливіших, базових, основних прав. Усі інші права є похідними від нього (право володіння, право застави) або ґрунтуються на ньому (зобов'язальні права з передачі майна у власність чи користування).

Традиційним став науковий підхід до дослідження власності як економічної і як правової категорії. Саме з таких позицій досліджували власність в цивілістичній науці радянського періоду. Питання правового регулювання права власності досліджували в своїх працях Анпілова А. С., Бурденюк С., Грабовий В. В., Гумега О., Захарченко В. І., Кравчук О. В., Ногінова Н. М., Соловйов О. М., Скловського К. М., Хомченков Д. М. та інші [6, с. 23-24].

Традиційно право власності розглядають як елемент абсолютних правовідносин, в яких уповноваженій особі власнику відповідає обов'язок необмеженого кола осіб, будь-якого і кожного, хто може стикатися із власником, поважати і не порушувати його інтереси.

Відносини власності врегульовані нормами різних галузей права. За своєю юридичною природою ці норми різноманітні: конституційно-правові, які визначають основні, конституційні засади правового регулювання, закріплюють гарантії здійснення права власності, непорушність права приватної власності; адміністративно-правові, які закріплюють способи захисту права власності у разі вчинення адміністративного правопорушення, визначають, зокрема, засади державної реєстрації права власності на нерухоме майно, іменні цінні папери тощо; норми кримінального права про захист права власності. Безперечно, що основою такого комплексного, міжгалузевого інституту є норми цивільного права [9, с. 51-52].

Реалізація права власності полягає в реалізації правомочностей власника саме на володіння, користування й розпорядження майном. Тож труднощі, пов'язані із реалізацією, також пов'язані або ж з володінням, або ж з користуванням, або із розпорядженням належним громадянам саме на праві власності майном.

Право власності абсолютне, але є певні принципи, котрих власник повинен дотримуватися при здійсненні своїх прав. Так, власник має дотримуватися правил, відповідно до котрих ті чи інші об'єкти не можуть перебувати у власності тих або інших суб'єктів цивільних правовідносин. Це саме стосується окремих видів майна [5, с. 41-42].

Найважливішим чинником обмеження права власності вважається необхідність дотримання саме забезпечення суспільних інтересів в поєднанні з приватними. Проте реалізовуватися таке обмеження може тільки на підставі закону. Саме про це свідчить ч. 7 ст. 319 ЦК, тут вказується, що певна діяльність власника може бути обмежена або припинена або ж власника може бути зобов'язано дати доступ до користування майном іншим особам лише в випадках та в порядку, установлених законом.

Важливе правило, відповідно до якого повинно відбуватися обмеження прав власника, заключається в тому, що власник не в змозі

використовувати право власності на яку-небудь шкоду правам, свободам й гідності громадян, інтересам суспільства, та погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі. В залежності до цього правила саме власник і може діяти, та використовувати своє майно задля здійснення підприємницької діяльності та здійснювати свої правомочності [10, с. 293-294].

Власник не тільки має користь від володіння майном, але він несе певні обов'язки. Одним із таких обов'язків є саме тягар утримання майна, та витрат, пов'язаних із майном і охорона майна. Власник ще і несе ризик випадкового знищення й пошкодження майна. Це теж становить той тягар, котрий несе власник. Випадкова утрата майна або ж втрата у результаті дії непереборної сили цілком і повністю покладається на власника [2, с. 14-15].

Всім власникам забезпечуються рівні умови для здійснення своїх прав. І це є дуже важливо, тому що раніше допускалися можливості переваг саме для права державної власності. Сьогодні ЦК, котрий є кодексом приватного права, включає правило про те, що держава не може втручатися в здійснення власником самого права власності, а право власності вважається непорушним. Нікого не можна протиправно позбавити цього права або ж обмежити у його здійсненні. Але вони можуть мати місце у певних випадках, коли саме суспільні інтереси вимагають того, аби було, наприклад, примусово вилучено певне нерухоме майно - будинок або земельна ділянка. Таке може бути необхідним, наприклад, задля проведення шляхових авто- чи залізничних трас, трубопроводів й інших споруд [8, с. 27-29].

Україна, визнавши норми Конвенції та практику ЄСПЛ джерелом права, заодно взяла на себе обов'язки з дотримання конвенційних гарантій в сфері захисту прав людини та основоположних свобод. Суть цих гарантій включає не стільки в те, що порушення договірних зобов'язань викликає реакцію усіх держав-учасників, скільки у тому, що реакція на таке порушення базується на спільній волі та спільних цінностях.

Саме Конвенція є інструментом забезпечення захисту прав власності: 1) на національному рівні - у рамках відповідних міжнародних державних зобов'язань; 2) на міжнародному рівні - як певна форма колективного забезпечення, яке реалізується через конвенційне юрисдикційне утворення - ЄСПЛ [3, с. 19-20].

Заодно захист права власності за цією Конвенцією забезпечується саме гарантіями права на справедливий судовий розгляд (стаття 6), права на ефективний засіб правового захисту (стаття 13), заборона дискримінації (стаття 14), заборона зловживання правами (стаття 17). Тлумачення й застосування національного законодавства - перевага національних органів, проте спосіб, у який це тлумачення та застосування відбувається,

має призводити до наслідків, сумісних з принципами Конвенції із точки зору тлумачення їх в світлі практики ЄСПЛ [5, с. 41-42].

Брак розуміння гарантій прав та свобод людини займає певне місце у національній правозастосовній діяльності, адже остаточність судових рішень ЄСПЛ й обов'язковість їх виконання потрібно розглядати як найважливішу загальну умову з гарантування прав та свобод людини.

Таким чином, можливість захисту права власності вважається однією із гарантій його недоторканності. Захист права власності - це певна реакція на правопорушення із боку самого потерпілого (самозахист) або ж уповноваженого на це державного органу, котра привела до реституції, а саме відновлення попереднього юридичного та фактичного стану речей.

Література:

1. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/>
2. Анпілова А. С. Добросовісність як умова набуття права власності за набувальною давністю // Форум права. 2018. № 2. С. 14-19.
3. Бурденюк С. Гарантії захисту права власності відповідно до ст. 1 Першого Протоколу Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод // Підприємництво, господарство і право. 2016. № 12. С. 19-23.
4. Грабовий В. В. Правова охорона власності у період становлення незалежної України (1990-1992 рр.) // Бюлетень Міністерства юстиції України. 2018. № 3. С. 35-40.
5. Гумега О. Реалізація принципу захисту прав інтелектуальної власності в європейській практиці та її відбиття в національному законодавстві України // Юридична Україна. 2017. № 4. С. 41-48.
6. Захарченко В. І. Реформування відносин власності в Україні: теоретичні і правові засади, етапи, сучасні проблеми // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Економічна. 2017. Вип. 93. С. 23-33.
7. Кравчук О. В. Розвиток інституту публічного права власності в Україні: історичний генезис // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2014. Вип. 12(1). С. 184-187.
8. Ногінова Н. М. Трансформація форм власності в Україні: проблеми і пріоритети // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Економіка. 2014. Вип. 27. С. 27-30
9. Соловійов О. М. До проблеми визначення об'єкта правовідношення власності // Проблеми законності. 2018. Вип. 143. С. 51-62.
10. Хомченков Д. М. Про визнання права власності // Вісник господарського судочинства. 2013. № 2. С. 293-295.

ПРАВО НА ДОСТАТНЄ ЖИТЛО ЯК МІРА ДОБРОБУТУ ГРОМАДЯН

Микитюк Василь Олександрович

кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

Микитюк Світлана Олегівна

кандидат педагогічних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

Генеральна Асамблея ООН своєю резолюцією від 28 червня 2012 року оголосила 20 березня, день весняного рівнодення, Міжнародним днем щастя, закликавши уряди всіх держав для визначення міри добробуту громадян брати до уваги таке поняття, як рівень щастя, що включає 6 показників: рівень доходів, тривалість життя, соціальна підтримка, свобода, ставлення до корупції та щедрість. Цей перелік можна доповнити такою категорією як достатнє житло, бо забезпечення достатнім житлом повсюдно розглядається як одна з основних потреб людини.

Право на житло визнано міжнародними документами з прав людини. Міжнародний білль про права людини, містить значний перелік прав і основних свобод людини, які підлягають захисту, зокрема і право на житло; він складається з трьох основних документів: Загальна декларація прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права (1966 рік); Міжнародний пакт про громадянські й політичні права (1966 рік).

Так, ст. 25 Загальної декларації прав людини визначає право на житло як частину права на достатній життєвий рівень, де закріплено:

«Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдівства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини»[1].

Право людини на житло як самостійне право отримало закріплення у Зауваженні загального порядку № 4 від 1991 р. «Про достатнє житло» прийняте Комітетом ООН з економічних, соціальних, культурних прав. Такі Зауваження загального порядку забезпечують авторитетне тлумачення права на житло у правовому відношенні відповідно до норм міжнародного права.

За оцінками ООН у світі є більш ніж 100 млн. безпритульних і більше 1 млрд. людей, що мають недостатні умови проживання. Саме це стало підставою розробки концепції достатнього житла на міжнародному рівні. Право на достатнє житло - це не лише притулок або дах над головою, - це право проживати у безпеці, мирі і злагоді; це право, яке перетинається з іншими правами, закріпленими у Міжнародному пакті - економічними, соціальними, культурними, які реалізують принцип взаємної доповнюваності прав людини. Тому право на житло вважається невід'ємною частиною економічних, соціальних, культурних прав людини.

Слід підкреслити, що більшість міжнародних документів, що визнають право на достатнє житло, формулюють його як право кожної людини. Такий підхід є досить важливим, оскільки іноді вважається, що право на достатнє житло повинне забезпечуватися в контексті обумовлених груп (надаючи тим самим таким групам додатковий правовий захист), врешті, право на достатнє житло є правом кожної дитини, кожної жінки чи кожного чоловіка, де б вони не жили[2].

Крім того, міжнародна концепція достатнього житла дозволяє підкреслити ряд елементів, які розкривають його значення. По-перше, правове забезпечення права на житло. Право на житло може мати різні форми, включаючи оренду (державна і приватна) житла, кооперативне житло, приватне житло, житло, що надається у надзвичайних ситуаціях, соціально незахищеним верствам населення. Незалежно від форми реалізації права на житло, всі особи повинні користуватися визначеним ступенем забезпеченості права на житло, що гарантує правовий захист від примусового виселення, переслідування або інших утисків. Тож, держави-учасниці Міжнародного пакту зобов'язалися прийняти невідкладні заходи, спрямовані на правове забезпечення права на житло тих осіб, які позбавлені такого захисту, проводячи консультації із зацікавленими особами і групами.

По-друге, наявність послуг, матеріалів і інфраструктури. Житло придатне для проживання сприяє реалізації певних можливостей, які мають значення для здоров'я, безпеки, комфорту і харчування. Всі, хто отримав можливість користуватися житлом повинні мати постійний доступ до систем водопостачання, достатні санітарні і гігієнічні умови, можливість зберігати продукти харчування, утилізувати відходи, звернутися до надзвичайних служб[2].

По-третє, доступність з точки зору витрат. Щоб фінансові витрати, пов'язані з житлом, були сумірні з доходами. Держави-учасниці Міжнародного пакту зобов'язалися встановити субсидії на житло для тих, хто не має достатньо коштів на його утримання. Також, почати

реалізувати різні форми і рівні фінансування житлового будівництва, які спрямовані на реалізацію програм пов'язаних із достатнім житлом.

По-четверте, придатність для проживання. Достатнє житло повинно бути придатним для проживання і захищати мешканців від холоду, вогкості або інших загроз для здоров'я, небезпек і хвороби. Крім того, важливим фактором є фізична безпека мешканців. Міжнародний комітет рекомендує державам-учасницям застосовувати медико-санітарні принципи житлового будівництва.

По-п'яте, достатнє житло повинно відповідати екологічним нормам і бути екологічно безпечним для життя людини.

По-шосте, доступність з точки зору можливості отримати житло соціально незахищеним верствам населення. Потреби у доступному житлі для людей похилого віку, з обмеженими можливостями, невиліковно хворих, інфікованих ВІЧ, психічнохворих повинні забезпечуватись окремим житловим фондом у першочерговому порядку.

Важливою характеристикою житла є його місцезнаходження - необхідність будувати поряд із закладами медичного обслуговування, школами та іншими соціальними установами. Найбільш значущим це положення є для великих міст, де часові і фінансові витрати, пов'язані з проїздом до місця роботи і поверненням додому можуть бути надмірними для бюджету малозабезпечених сімей. Також, житло не слід будувати у забруднених районах або безпосередній близькості до джерела забруднення, які порушують право мешканців на здоров'я.

Більшість пов'язаних із правом на житло питань, яким притаманна технічна спрямованість, контролюються Центром Організації Об'єднаних Націй з населених пунктів (Хабітат). Хабітат розробив комплекс ключових показників, покликаних висвітлити основні елементи функціонування житлового сектора в усіх країнах. Ці показники визначають наявність системи основних послуг як основоположного компонента адекватного житлового сектора. До інших відповідних факторів належать вартість, кількість, якість, попит і пропозиція. Раз на два роки уряди повинні надавати для розгляду Комісією з населених пунктів доповіді, підготовлені на основі цих показників.

Необхідно зазначити, що 25 вересня 2015 року 193 держави-члени Організації Об'єднаних Націй на Саміті зі сталого розвитку в Нью-Йорку схвалили Цілі Сталого Розвитку до 2030 року (ЦСР). Лідери усіх країн висловили підтримку переходу на засади сталого розвитку та визначають власний шлях досягнення ЦСР, які встановлюють конкретні завдання до 2030 року у всіх сферах [3].

Уряд за широкої участі громадськості й іноземних партнерів підготував Національну доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна», у якій

глобальні цілі та завдання було адаптовано відповідно до умов і потреб України [3].

Одним із завдань цієї концепції є необхідність забезпечення доступності житла. Серед основних кроків уряду України у цьому напрямку було названо: ініціативи місцевої влади в окремих містах у разі створення ОСББ на проведення капітального ремонту виділення до 70% коштів. Призначення субсидії на оплату комунальних послуг, що стало започаткуванням ситуації, коли власникам квартир держава доплачує за їх експлуатацію.

Основною проблемою залишається те, що попри загострення проблеми зі зношеністю та руйнуванням житлового фонду, відсутністю коштів у мешканців-власників і держави на капітальний ремонт, модернізацію й реконструкцію будинків, пошук стратегічних рішень не ведеться. Такі рішення вимагають переглянути ціноутворення у будівництві, механізми кредитування, змінити відносини власності на житло, розвивати соціальне житло, реформувати оподаткування житлової нерухомості.

Крім того, вітчизняна практика не вирішує проблему комплексної житлової забудови з урахуванням потреби розвитку комунальної інфраструктури та об'єктів соціальної сфери. Питання енергоефективності у державних стратегічних документах намагаються вирішити у відриві від технічного стану будівель, проблем економіки будівництва і вартості фінансових ресурсів [3].

Так, за статистичними даними, понад 2,6 млн. українських сімей (у тому числі сім'ї, що мають право на першочергове одержання квартир) тривалий час перебувають на обліку як такі, що потребують поліпшення житлових умов. Ця ситуація значно погіршилась після політичних подій 2014 року, що спричинили зростання внутрішньої міграції. Так, станом на початок березня 2017 р., за даними структурних підрозділів соціального захисту населення обласних і Київської міської державних адміністрацій, узято на облік 1 622 835 переселенців або 1 307 142 сім'ї з Донбасу та Криму [4]. Це означає, що така сама кількість людей шукає нове житло, але далеко не всі його знаходять.

Таким чином, право на достатнє житло є правом, яке може зробити людину щасливою, є однією з мір добробуту громадян. Право на достатнє житло передбачає: безпечність (фізичну і екологічну), доступність (з боку фінансових витрат і для соціально незахищених верств населення), захищеність (від небезпек і хвороби та від незаконного виселення) закріплюється і охороняється міжнародними документами, нормами українського законодавства. Але слід констатувати, що це право людини, яке реалізувати практично є дуже складно, тому важливим підґрунтям є формування державної політики спрямованої на створення достатнього

рівня економічних, соціальних, культурних умов для реалізації такого права.

Література:

1. Загальна декларація прав людини / ООН; Декларація. Міжнародний документ 995_015 від 10.12.1948. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
2. Права людини на достатнє житло. Виклад фактів / Харківська правозахисна група; Харків, 2004. 48 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://khp.org/index.php?id=1145277493>
3. Аналіз державних стратегічних документів України щодо врахування адаптованих для України Цілей Сталого Розвитку до 2030 року: Аналітична доповідь. К.: Інститут суспільноекономічних досліджень, 2017. 84 с. http://iser.org.ua/uploads/files/ISED_Report-UKR_Web_Final.pdf
4. Внутрішньо переміщені особи // Офіц. вебсайт Міністерства соціальної політики України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.msp.gov.ua/news/12645.html>.
5. Данилова І. Реалізація житлових прав вимушених переселенців в Україні // Підприємництво, господарство і право. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2017/3/4.pdf>
6. Концепція державної житлової політики ВРУ; Концепція від 30.06.1995 № 254к/95-ВР. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/95-%D0%B2%D1%80>

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

ПРИНЦИП ЗМАГАЛЬНОСТІ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Балік Олеся Миколаївна

студентка Вінницького відділення Ірпінського державного коледжу економіки і права

Конституція України зазначає, що законність, рівність учасників судового процесу перед законом і судом, змагальність сторін та свобода у наданні суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості – є основними засадами судочинства [1].

Відповідно до цих засад у ст. 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зазначено, що: кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом. Доступність правосуддя для кожної особи забезпечується відповідно до Конституції України та в порядку, встановленому законами України [2].

Також у ст. 9 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що: правосуддя в Україні здійснюється на засадах рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак [2].

Важливою засадою кримінального процесу є принцип змагальності, який має визначати положення суб'єктів процесу, їх права та обов'язки.

Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, принцип законності визначає такі засади здійснення судового процесу:

1. Кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом.

2. Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених цим Кодексом.

3. Під час кримінального провадження функції державного обвинувачення, захисту та судового розгляду не можуть покладатися на один і той самий орган чи службу особу.

4. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, звернення з обвинувальним актом та підтримання державного обвинувачення у суді здійснюється прокурором. У випадках, передбачених цим Кодексом, повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення може здійснюватися слідчим за погодженням із прокурором, а обвинувачення може підтримуватися потерпілим, його представником.

5. Захист здійснюється підозрюваним або обвинуваченим, його захисником або законним представником.

6. Суд, зберігаючи об'єктивність та неупередженість, створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків [3].

Принцип змагальності покладає на сторони обов'язок доводити перед судом обставини, через які виник спір та які мають значення для справедливого вирішення справи. Змагальність сторін є гарантією реалізації принципу всебічного, повного та об'єктивного дослідження обставин справи та їх захисту. Також вона гарантує додержання законності і справедливості під час винесенні судових рішень [3].

Відповідно до цього, принцип змагальності ґрунтується на забезпеченні надання більш повного матеріалу сторонами судового процесу. Основна функція принципу змагальності – встановлювати об'єктивну істину для більш повного та реального захисту прав людини і громадянина.

На думку, М.С. Строговича: змагальність – це якісний стан кримінального процесу при якому надається можливість сторонам проявити всі свої якості пред'явити фактичні дані суду з метою переконання його у правильності своїх доводів. Дана засада процесу є способом взаємодії процесуально рівних сторін що виконують протилежні функції обвинувачення та захисту під наглядом суду [4, с. 153].

Суд є змаганням двох сторін, неможливо задовольнити вимоги однієї сторони не вислухавши іншої. Потрібно вкорінювати принцип змагальності у свідомість суддів щоб він був непорушним і складав абетку правосуддя без якої не можна зробити і кроку [4, с. 154].

Отже, на нашу думку, саме ці твердження М.С. Строговича, найбільш об'єктивно характеризують принцип змагальності на сучасному етапі його розвитку і функціонуванні.

Відповідно до вище згаданого можна зробити такий висновок: змагальність проявляється в тому, що суд розглядає справу за участю сторін – обвинувачення і захисту. Сторонами судового процесу можуть бути: прокурор, потерпілий, підсудний, захисник, а також цивільний позивач, цивільний відповідач і їх представники, всі вони наділені рівними процесуальними правами, що дає змогу відстоювання перед

судом своїх вимог для заперечення вимог і тверджень протилежної сторони [3].

Зміст змагальності характеризуються такими ознаками:

1. Розподіл основних кримінально-процесуальних функцій – обвинувачення, захисту й вирішення справи [3].

Під час кримінального провадження функції обвинувачення захисту та судового розгляду не можуть покладатися на один і той же орган чи службову особу. У свою чергу, суд зберігаючи об'єктивність та неупередженість створює необхідні умови для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав та обов'язків [5, с. 94].

Тому функції в кримінальному процесі повинні мати самостійне втілення і не залежати одна від одної. Відповідно, без чіткого розмежування основних функцій в судовому процесі, немає і самого змагального процесу. Порушення функцій кримінального процесу призводить до таких наслідків як: звуження прав і гарантій сторін у кримінальному процесі.

2. Процесуальна рівність, яка полягає у тому, що кожен із учасників кримінального процесу наділений рівними правами й несе обов'язки, які відповідають їх процесуальному становищу [3].

Отже, принцип змагальності може реалізовуватися лише при рівноправності сторін кримінального процесу. Процесуальна рівноправність виникає лише за відповідних умов, якими є: гласність, усність, безпосередність дослідження доказів і доведення своїх позицій сторонами перед судом. Тому, рівність прав означає їх взаємну відповідність та пропорційність, тобто ні одна з сторін не може бути привілейованою порівняно з іншою [5, с. 96].

3. Суд не втручається в процес доказування [3]

Відповідно до цього, суд займає незалежну позицію у судовому процесі, а саме: слідкує за законністю та об'єктивністю процесу доказування, а також важливою його ознакою є те, що він виступає гарантом дотримання конституційних прав. Суд створює всі умови для виконання сторонами своїх процесуальних обов'язків і здійснення наданих їм прав, забезпечує учасникам процесу рівні можливості для відстоювання та доказування своїх позицій у суді. Тобто суд може виносити рішення, що базуються на свідченнях, які він отримав у ході судового засідання або під час спеціальних судових процедур досудового розслідування [5, с. 101].

Отже, відповідно до наведеного вище, можна зробити такі висновки: принцип змагальності закріплений Конституцією України та Кримінальним процесуальним кодексом України. Він є одним із найважливіших засад здійснення кримінального процесу. Принцип змагальності знаходить свій прояв на всіх стадіях кримінального процесу,

щоб встановлювати об'єктивну істину для захисту прав і свобод людини та громадянина. Принцип змагальності ґрунтується на чіткому розмежуванні функцій обвинувачення і захисту. Також найважливішою умовою існування змагальності є те, що суд повинен створювати необхідні умови для виконання сторонами своїх процесуальних обов'язків і здійснення наданих їм прав, а також забезпечити учасників рівними можливостями відстоювання і доказування своєї позиції у кримінальній справі.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print1476595485471190>.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2.06.2016 р. №1402-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
3. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://docs.com/RC1C#!>
4. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса / М. С. Строгович. – М., 1968. – Т.1. – С. 153
5. Ісмаїлова Л. Б. Процесуальні та етико-психологічні питання забезпечення рівності сторін в кримінальному судочинстві України / Л. Б. Ісмаїлова; Акад. адвокатури України – К., 2007 – 216 с.

Науковий керівник: Петров Олег Іванович, методист, Вінницьке відділення Ірпінський державний коледж економіки і права

ПИТАННЯ ПРОЦЕСУ ЕЛЕКТРОНІЗАЦІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

Білан Наталія Олександрівна

Севєродонецький інститут Приватне акціонерне товариство «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія Управління персоналом»

Зміни, що протягом останніх років відбуваються у соціально-політичних, економічних, культурних умовах життя суспільства і держави, актуалізують потребу вдосконалення досудового розслідування, як найважливішої стадії кримінального процесу, що спрямоване на побудову принципово нової – прозорої та ефективної системи кримінального переслідування.

Досудове розслідування нерозривно пов'язане з рівнем розвитку суспільства і державності, культури й економіки, науково-технічним прогресом. Удосконалення матеріального права та науково-технічний прогрес дали поштовх створенню нових процесуальних процедур. Разом з їх прийняттям змінюються й способи фіксації результатів розслідування.

З набранням чинності КПК України 2012 року стадія досудового розслідування у частині впровадження інформаційних технологій зазнала фундаментального оновлення, зокрема, розпочав роботу Єдиний реєстр досудових розслідувань (далі – ЄРДР), порядок формування та ведення якого на даний час визначено у Положенні про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженому наказом ГП України №139 від 06.04.2016, зареєстрованому 05.05.2016 в МЮ України за №680/28810 (далі- Положення про ЄРДР) [2].

Реєстр - створена за допомогою автоматизованої системи електронна база даних, відповідно до якої здійснюються збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних, зазначених у пункті 1 глави 2 цього розділу, які використовуються для формування звітності, а також надання інформації про відомості, внесені до Реєстру, з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства та законодавства, яким врегульовано питання захисту персональних даних та доступу до інформації з обмеженим доступом (п. 2 Положення про ЄРДР).

Реєстр утворений та ведеться відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) з метою забезпечення: реєстрації кримінальних правопорушень (проваджень) та обліку прийнятих під час досудового розслідування рішень, осіб, які їх учинили, та результатів судового провадження; оперативного контролю за додержанням законів під час проведення досудового розслідування; аналізу стану та структури кримінальних правопорушень, вчинених у державі; інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів (п. 3 Положення про ЄРДР).

Варто зазначити, що введення у кримінальне провадження даного електронного сегмента викликано нагальною потребою сьогодення та є не стільки інноваційною пропозицією, скільки перенесенням до розгляду перевіреного та дієвого досвіду підвищення ефективності, відкритості та прозорості діяльності економічних систем та електронного урядування.

За таких підстав, питання реформування кримінального процесу в аспекті його електронізації є особливо актуальним.

Дослідженням електронної форми кримінальної справи, передумови її використання в кримінальному судочинстві досудового розслідування присвячені роботи таких науковців: А.Ф. Абдул - Валієв, А.Х. Графулліна, Н.А. Колоколов, Ю.Н. Соколов, О.С. Сухарева, В.А. Терьохін, А.Е. Федюнін Учений А.Ф. Абдулвалієв [3]. Крім того, А.Х. Графулліна та

О.С. Сухарева розглядають можливість заміни протоколу слідчих дій та інших процесуальних документів попереднього розслідування на електронний протокол, розглядаючи його як новий вид доказу та новий елемент посвідчувального аспекту кримінального судочинства [4]. Але, незважаючи на це, нині досудове розслідування, попри впровадження цих новацій, залишається недосконалим в умовах інформаційного суспільства. При цьому слід зазначити, що в деяких державах уже сьогодні матеріали досудового розслідування повністю чи частково фіксуються в електронному вигляді на CD-носіях, USB флеш-картах чи планшетних комп'ютерах. Зарубіжні процесуалісти на шляху введення у кримінальне провадження електронних елементів зіткнулися з рядом перешкод, що це є затратний процес інформатизації, питання надійного встановлення учасників провадження, посвідчення процесуальних документів, встановлення режиму і рівнів доступу до матеріалів розслідування та усунення ризиків їх несанкціонованого редагування чи розголошення.

Отже, процес модернізації досудового розслідування у нашій країні залишається незавершеним і сучасний кримінальний процес знаходиться на перехідній стадії, для якої характерне паперове провадження з елементами електронного. Таку перехідну модель процесу яскраво ілюструє саме стадія досудового розслідування, початок якої цілком переведено в електронну форму і виражається у витязі - електронному процесуальному документі, сформованому системою автоматично на основі введених відповідною службовою особою даних, тоді як завершення фіксується у процесуальному документі паперового формату – обвинувальному акті. Отже, відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України) досудове розслідування – перша стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Впровадження Реєстру стало спробою об'єднання кримінального процесу та електронної інформаційної системи, на що вказує обов'язкове внесення до ЄРДР основних процесуальних рішень, як то початок розслідування, повідомлення про підозру, зупинення, відновлення, завершення досудового розслідування тощо. Закладену законодавцем ідею інтеграції у кримінальний процес сучасних електронних технологій та елементів інновації ілюструють проведення під час досудового розслідування допиту, впізнання у режимі відеоконференції (ст. 232 КПК України); повідомлення у кримінальному провадженні (Глава 6 КПК

України) та виклик особи до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду (ст. ст. 133, 134 КПК України) за допомогою електронної пошти чи по телефону (ст. ст. 135, 136 КПК України), а, враховуючи практику «Електронного суду» (<http://court.gov.ua/ecourt/>), також надсиланням судових повісток у вигляді СМС – повідомлень.

Таким чином, у рамках реалізації ідей електронного урядування управлінські процедури поступово трансформуються в електронний формат, оминаючи часові обмеження та паперові носії. Зазначене чітко відображує загальну тенденцію до автоматизації інформаційної взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування між собою, з фізичними особами та суб'єктами господарювання, а, відтак, до - відмови від паперових процесуальних документів та перехід до електронної форми кримінального провадження.

У зв'язку з цим слід погодитися з думкою дослідників, що на даний час, ЄРДР є технічно найбільш сучасною інформаційною системою, що використовується на стадії досудового розслідування. Розробка Реєстру, прийняття нормативної бази, а головне - реалізація найбільш затратної частини процесу інформатизації (забезпечення комп'ютерною технікою, каналами інтернет-з'єднання, компетентними кадрами, технічними та обслуговуючими відділами), створюють потенціал для модернізації електронної складової досудового розслідування, оскільки, перехід до повного електронного ведення досудового розслідування економічно та функціонально найбільш ефективно реалізувати, взявши за основу ЄРДР, та електронним даним Реєстру надати первинного значення, а паперовим документам - вторинного, що й відкриє шлях для переходу до електронної форми ведення досудового розслідування («електронного досудового розслідування»), основна ідея якої полягає у формуванні кримінального провадження у вигляді електронного файлу [3].

Крім того, заслуговують на увагу пропозиції про те, що в цьому організаційно та технічно складному процесі першим елементом має бути залучення до електронної системи всіх спеціальних суб'єктів кримінального провадження, зокрема, надання доступу до ЄРДР, у тому числі, адвокатам, що обґрунтовується реалізацією процесуального права сторони захисту на доступ до відомостей з ЄРДР, як складової матеріалів кримінального провадження та реалізації принципу змагальності (в частині рівності процесуальних прав сторін). При цьому слід зазначити, що доступ адвокатів до Єдиного реєстру досудових розслідувань передбачений і в тексті законопроекту №9055 «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 6 вересня 2018 року, який оприлюднено на сайті Верховної Ради України [6].

На підставі викладеного, слід зробити висновок, що перехід процесуального діалогу в електронну форму у повному обсязі надає низку

позитивних результатів: спрощення процедури досудового розслідування; електронний формат спілкування між суб'єктами провадження - ліквідація бюрократичних процедур, віддалений доступ до матеріалів слідства (зручність та оперативність); скорочення ризиків втрати, видалення чи фальсифікації матеріалів досудового розслідування; усунення необхідності перевезення чи пересилання паперових носіїв.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року №4651-VI; зі змін. і доповн. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Наказ ГП України №139 від 06.04.2016, зареєстрований 05.05.2016 в МЮ України за №680/28810 про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16>
3. Абдулвалиев А.Ф. Предпосылки и перспективы внедрения электронной формы уголовного дела в деятельность судебных органов [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://e-notabene.ru/lr/article_345.html.
4. Гарифуллина А.Х., Сухарева О.С. Электронный протокол как новый вид доказательства и новый элемент удостоверительного аспекта уголовного судопроизводства // Вестник Казанского юридического института МВД России. - 2012. - №9. - С. 111-117.
5. Всеобщая история государства и права: учебник / Под ред. проф. К.И. Батыра.-М.:Юристь,1998.-456 с.
6. Проект закону України від 06.09.2018 №9055 «Про адвокатуру та адвокатську діяльність [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6ZJ00A.html

ЕДИНЕ ДЖЕРЕЛО ПОХОДЖЕННЯ САМОРОБНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Бордюк Анна Іванівна

*заступник завідувача відділу криміналістичних видів досліджень,
Рівненський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр*

В статті висвітлюються актуальні питання встановлення походження єдиного джерела походження саморобної вогнепальної зброї, облік саморобної зброї.

Ключові слова: саморобна зброя, єдине джерело походження саморобної вогнепальної зброї.

Саморобна вогнепальна зброя – зброя, виготовлена та зібрана саморобним способом з деталей і частин цілком саморобного виготовлення чи з використанням окремих деталей і частин зброї та (або) виробів іншого призначення промислового чи кустарного виробництва.

Аналіз експертної практики показує, що в даний час актуальними є питання, пов'язані з встановленням способу виготовлення, а також єдиного джерела походження саморобної вогнепальної зброї – встановлення факту виготовлення двох або більше одиниць зброї за допомогою одного і того ж обладнання, тобто єдність джерела походження, хоча саме джерело походження невідоме.

Мова йде про «однорідність» предметів (зброї), яка визначається через ідентифікацію обладнання, яке застосовувалося при виготовленні.

Відповідно перед екпертом можуть бути поставлені такі основні питання:

1. Чи виготовлені предмети (зброя) на певному виробничому обладнанні або з використанням конкретних його деталей (наприклад, прес-форми)?

2. Чи виготовлені предмети (зброя), виявлені на місці події та предмети (зброя), вилучені у громадянина П., на одному і тому ж обладнанні або з використанням подібних деталей?

Вирішення даних експертних завдань, передбачає виявлення та вивчення ознак, що дозволяють встановити вид обробки матеріалу, вид або тип металообробного обладнання, а в окремих випадках, дозволяють проводити його ідентифікацію по слідах на частинах зброї.

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що ознаки механічної обробки поверхонь, наявні на деталях вогнепальної зброї утворені в процесі їх виробництва з використанням металообробних механізмів дозволяють диференціювати вид застосованого металорізального обладнання. Дані обставини розширюють можливості судово-балістичної експертизи в рамках встановлення способу виготовлення вогнепальної зброї, а також єдиного джерела походження зброї.

В даному випадку йдеться про ідентифікацію джерела походження за ідентифікаційними ознаками однорідних предметів.

Під джерелами походження, які за формальними ознаками можуть стосуватися саморобної зброї, слід розуміти:

1) виробник, місце переробки (саморобна зброя теж є виробами, для виготовлення яких використовуються певні інструменти, обладнання, матеріали).

2) визначена кількість однорідних предметів, які за наявністю у них випадкових для даних обставин справи ознак відрізняються від інших, –

подібних предметів того самого роду, але таких, що мають інше походження;

При дослідженні об'єктів (зброї) співставлення може проводитися як за зовнішніми ознаками (слідами промислового обладнання), так і за ознаками, які відображають властивості об'єктів або їх складових (фізико-хімічне дослідження матеріалу, з якого вони виготовлені).

Саме тому, під час дослідження саморобної вогнепальної зброї доцільним було б проведення поряд із балістичним – фізико-хімічного дослідження.

Крім фізико-хімічних методів дослідження єдиного джерела походження саморобної зброї визначну роль у дослідженні відіграють і криміналістичні методи, а саме – трасологічні. Йдеться про встановлення факту виготовлення двох або більше виробів за допомогою одного й того ж обладнання, що визначається через ідентифікацію динамічних або статичних слідів на деталях і механізмах, які залишені використанням для їх виготовлення обладнанням.

Виходячи з вищевикладеного, встановлення збігу за окремими ознаками наявних на досліджуваних об'єктах слідів-відображень деталей механізмів та інструментів, які застосовувалися при їх виготовленні є умовою ідентифікації джерела походження.

Як показує аналіз експертної практики, специфіка саморобної вогнепальної зброї полягає у тому, що іноді, на підставі співставлення зовнішньої будови досліджуваних об'єктів можна стверджувати, що до виготовлення кількох екземплярів такої зброї причетні одна особа або група осіб. В даному випадку слід брати до уваги лише встановлення єдиної групової належності, а не єдине джерело походження саморобної вогнепальної зброї.

Встановлення єдиної групової приналежності саморобної вогнепальної зброї за сукупністю конструктивних ознак має більше ідентифікаційне значення в порівнянні з іншими об'єктами трасологічної ідентифікації, оскільки саморобна зброя віднесена до значно вузької групи. Це пов'язано з невеликою чисельністю саморобної вогнепальної зброї порівняно зі зброєю серійного виробництва. Саморобна зброя – це матеріальна реалізація суб'єктивного образу в свідомості особи, яка її виготовила; уявленнями цієї особи про зброю, її вподобаннями, технічним знаннями, навичками та доступними засобами та матеріалом для її виготовлення.

Відсутність можливості провести порівняльне дослідження слідів-відображень деталей механізмів, які застосовувалися при виготовленні саморобної зброї, не виключає можливості встановлення спільної (єдиної) групової належності саморобної зброї. Встановлення такої групової належності суттєво позитивно впливає на розкриття та розслідування

кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом такої зброї, а встановлення спільної (єдиної) групової належності саморобної зброї може сприяти встановленню єдиного джерела походження.

Також слід зазначити, що з метою встановлення єдиного джерела походження зброї, а також його окремих механізмів, частин і деталей, з метою здійснення оперативно-розшукової діяльності і розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним її обігом та використанням на обласному і державному рівнях Експертної служби МВС України ведеться облік саморобної вогнепальної зброї.

Основною метою обліку саморобної вогнепальної зброї є збір, зосередження і систематизація відомостей про саморобному зброю за ідентифікаційними ознаками або самих об'єктів.

Основною формою експертно-криміналістичних обліків саморобної вогнепальної зброї є: картотека і колекція вогнепальної зброї (зразків саморобної ручної вогнепальної зброї, повністю виготовленої саморобним способом; переробленої саморобним способом з вогнепальної зброї промислового виробництва, газової, сигнальної, пневматичної зброї та конструктивно схожих зі зброєю виробів, а також побутових приладів та інструментів промислового виробництва; зібраної з частин і деталей зброї, які не пройшли повний цикл технологічної заводської обробки).

Проведеним аналізом саморобної вогнепальної зброї, вилученої на території Рівненської області у період з 2011 по 2018 роки слід відзначити, що у більшій мірі вилучалися саморобні шомпольні пристрої, виготовлення яких практично доступне будь-якій особі, яка має елементарні навички в обробці металу та найпростіші інструменти. Крім цього, дана зброя не потребує патронів, придбання яких викликає певні труднощі.

Також переважали саморобні пістолети під патрон кільцевого запалювання калібру 5,6мм (.22) з рухомим стволом, куркового типу, іноді замасковані однозарядні пістолети (авторучки). Але проведенням фахівцями аналізом встановити єдине джерело походження даних виробів не вдалося, а значить до їх конструювання і виготовлення могли бути причетні особи з інших областей України.

Дане узагальнення має важливе значення у розкритті і розслідуванні злочинів, так як дозволяє об'єднати в одне провадження кримінальні справи та сприяє встановленню злочинних груп по виготовленню та збуту саморобної вогнепальної зброї.

Література:

1. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика: Учебник для вузов / Под ред.. заслуженого деятеля

науки РФ, проф.. Р.С. Белкина. – 2-е изд., перераб. И доп. – М.: Норма, 2005. – 992 с.

2. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия. – М. : Изд-во БЕК, 1997. – 342 с.

3. Устинов О. О., Криминалистическое исследование самодільного огнестрільного оружия. – М. 1964

КРИМІНАЛІСТИКА: РОЛЬ У НІЙ ЇЇ ФУНДАТОРІВ ГАНСА ГРОССА ТА СТЕПАНА ГИКА

Корж Костянтин Олександрович

старший судовий експерт сектору балістичного обліку відділу криміналістичних видів досліджень Полтавського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру Міністерства внутрішніх справ України

Сучасний етап розвитку світової цивілізації характеризується системними трансформаційними змінами, оскільки він обумовлений епохою глобалізації. Сьогодні наука криміналістика посідає особливе чільне місце в пізнанні юридично значимих фактів, подій і явищ сучасного світу [10, с. 48–50].

Криміналістика як наука має багатовікову історію становлення. Це, передусім, історія формування сфери практичної діяльності з розкриття злочинів і розвитку її теоретичних засад, що суттєво вплинули на сучасний стан науки. Необхідність історіографії криміналістики, як і будь-якої іншої галузі знань, постає лише тоді, коли вже накопичено й узагальнено значний обсяг конкретних історико-практичних матеріалів і фактів, оскільки наукова історіографія є не передумовою вивчення історії, а результатом старанного, усебічного та глибокого її опанування [1, с. 62].

Нині неможливо уявити ефективну стратегію, організацію і тактику запобігання, протидії, розслідування злочинів, пізнання та доказування фактів без використання криміналістичних знань, навиків і вмінь. Протягом багатьох років дослідженню криміналістики приділяли увагу такі провідні вчені: Р. С. Белкін, В. І. Бояров, В. К. Весельський, В. Г. Гончаренко, Г. Гросс, В. О. Коновалова, В. П. Колмаков, І. І. Котюк, Г. А. Матусовський, М. В. Салтевський, М. Я. Сегай, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітько та інші. Історія розвитку української, європейської і світової криміналістики свідчить, що тут ще є багато таємного, нового, невідомого й недослідженого. Саме тому у даній статті піде мова про роль у ній її фундаторів Ганса Гросса та Степана Гика.

Гросс, Ганс - реакційний австрійський юрист, криміналіст. У 1893 році правознавець видав посібник для судових слідчих, в якому узагальнив свій багатий досвід повсякденних спостережень в галузі криміналістики. Основна наукова праця Ганса Гросса «Керівництво для судових слідчих як система криміналістики», де автор визначив предмет криміналістики так: криміналістика по суті починається там... де встановлюють... як саме вчинено злочин. Як досліджувати способи вчинення злочинів і розкривати ці злочини, які бувають мотиви вчинення злочину, з якою метою — про все це не розповідає ні кримінальне право, ні процес. Усе це становить предмет криміналістики і особливої її частини: кримінальної психології [3, с. 7]. Фактично в цій праці були систематизовані накопичені на той час у світі знання про засоби пізнання, доказування, розслідування, які використовуються в правосудді і судочинстві. Практично це перша наукова праця у світовій юриспруденції, в якій були системно узагальнені засоби і методи пізнання, доказування, розслідування, які використовувались на той час у сфері кримінального провадження

З 1873 р Гросс почав регулярно публікувати свої статті в різних юридичних виданнях. Так, в цього ж року він опублікував статтю під назвою «Проект розвитку права», в 1874 р - «Грошовий штраф в проекті нового кримінального закону», в 1877 р - «До вступного закону після пропозицій Комітету від 11 вересня 1877 г.», в 1880 р - «Про прийняття основ, які виключають наявність злого наміру і кримінальну відповідальність, до кримінального закону» і т. д. [6, с. 119-120].

Г. Гросс узагальнив і систематизував наявні на той період часу наукові знання і практичний досвід розкриття і розслідування злочинів. Він розумів, що технологічний і науковий прогрес відкривають нові можливості для виявлення і збереження слідів злочину, встановлення та доведення винності у вчиненні злочину. Успішність використання при розкритті злочинів так званого «природничо-наукового методу» зміцнила Гросса на думці, що центральне положення серед методів розкриття злочинів повинні займати речові, а не особистісні докази. Надаючи виключно важливе значення «Реальностям кримінального права», збиранню речових доказів до слухання справи в суді. Г. Гросс зазначав: «...відтепер центр тяжіння процесу повинен бути перенесений з судового розгляду на період попереднього слідства» [9, с. 17].

І попереднє слідство зобов'язане не тільки знайти, але і використовувати всі дані - ось чому особливо важлива діяльність судового слідчого та його професійна підготовка, і як тільки криміналістика досягне своєї найвищої сходинки розвитку, то і судовий слідчий і його праця отримають головне значення у всьому процесі » [6, с. 12].

У 1900 р Гросс повідомляв в «Архіві до кримінальної антропології і криміналістики», що є переклади його книг на російську, французьку, іспанську та датський мови, а також підготовлені переклади на італійську, сербський, угорський і японський [8, с. 176].

Після смерті Гросса його «Керівництво» піддавалося подальшій переробці, зокрема, Хеплером, Беллавічем, Грассбергера, Геердсом, Зеєліг і іншими. За наявними даними, Гросс став використовувати слово «криміналістика» як назва особливої наукової дисципліни, яка займається розкриттям злочинів на науковій основі. Г. Гросс уперше об'єднав в єдине ціле всі відомі на той час науково-технічні прийоми розслідування злочинів і наукові засади тактики проведення слідчих дій [5, с. 6].

Перша друкована праця С. Гика «Кодекс кримінального поступування» була видана українською мовою в Перемишлі в 1941 році. Книга була кишенькового формату, в її додатках було вміщено 35 зразків судових документів. По суті, цей універсальний інструмент був завжди під рукою і слугував для захисту прав кожного українця [7, с. 215-219].

Найвідомішою книгою С. Гика є «Криміналістика», що вийшла друком у Регенсбургу в 1948 році і була перевидана в Лондоні в 1964 році. Перше видання книги з 11 розділів і мало 221 сторінку. Вказана книга є першим українським підручником з криміналістики, але ця праця стала відомою в Україні лише через півстоліття [2, с. 564].

Перша наукова праця С. Гика «Свідок, його зізнання, права та обов'язки в карному праві» була завершена в червні 1946 року і дозволила авторові здобути звання доктора кримінального права. Друга наукова праця С. Гика «Вина та її докази в кримінальному праві». Заключна робота С. Гика стосувалася криміналістичної психології і називалася «Рівень злочинності переміщених осіб в 1944-1949 роках» [4, с. 332].

Ганс Гросс і Степан Гик — автори перших у світі англomовних і україномовних підручників «Криміналістика». Разом з тим, заслуги їх для розвитку криміналістики і кримінально-правової науки в широкому сенсі важко переоцінити. Вони не тільки узагальнили в рамках криміналістики розрізнене наукове знання про розкриття і розслідування злочинів, а й впровадили його в практику органів поліції, жандармерії і юстиції, домоглися розвитку криміналістики як університетського навчального предмета.

Література:

1. Иванов С. В. Методологические проблемы исторического познания / С. В. Иванов, А. М. Коршунов, Ю. В. Петров. – М. : Высшая шк., 1981. – 298 с.

2. Гончаренко В. Г. Право і криміналістика / В. Г. Гончаренко // Криміналістика. Вибране. – К. : 2011. – 791 с.
3. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Г. Гросс. — Новое изд. перепеч. с изд. 1908 г. — М.: ЛексЭст, 2002. —167 с.
4. Котюк І. І. Теорія судового пізнання : монографія / І. І. Котюк. – К. : Київський університет, 2006. – 435 с.
5. Криміналістика: учебник для студентов / Под ред. А.Ф. Волынского, В.П. Лаврова. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2009., 360 с.
6. Нежурбіда С. Ганс Гросс: людина, вчений, вчитель // Вісник Академії прокуратури України. 2006. № 3., 220 с.
7. Сокол В.Ю. Современные подходы к определению предмета криминалистики // Общество и право. 2009. № 2 (24). С. 215-219
8. Торвальд Ю. Криміналістика сьогодні. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996., 377 с.
9. Шавер Б.М., Винберг А.И. Криміналістика. М.: Юридическое издательство НКЮ СССР, 1940., 179 с.
10. Шепітько В. Ю. Тенденції криміналістики в умовах глобалізації сучасного світу /В. Ю. Шепітько // Актуальні питання теорії і практики криміналістичної науки : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції (Київ, 23 січня 2015 р.) – К. : Гельветика, 2015. – С. 48–50

ДІЯЛЬНІСТЬ СУДУ ПРИСЯЖНИХ (НА ПРИКЛАДІ США): ЗАПОЗИЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ УКРАЇНОЮ

Красько Сюзана Андріївна

*студентка Навчально-наукового Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

Канцір Володимир Степанович

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального
права і процесу Навчально-наукового Інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

Однією з передумов формування демократичної правової держави в Україні є належний рівень законодавчого забезпечення процесу залучення представників народу до здійснення кримінального судочинства. Суттєві зміни, які відбулися в різних сферах діяльності нашого суспільства, обумовили необхідність проведення судової реформи, одним із важливих напрямів якої є впровадження в Україні суду присяжних. Конституція

України у ст. 124 закріплює, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних [1]. Для України це відносно новий інститут, а тому необхідно з'ясувати міжнародну практику, щоб зрозуміти основні платформи його функціонування, позитивні та негативні риси.

Загалом, суд присяжних – це інститут здійснення народовладдя, який ефективно існує в багатьох державах. У світовій юридичній практиці прийнято виділяти дві основні моделі суду присяжних – англо-американська (класична) та континентальна (європейська). Для англо-американської моделі суду присяжних (США, Велика Британія, Канада тощо) характерним є те, що колегія присяжних виносить вердикт про винуватість (невинуватість) особи у вчиненні злочину без участі професійних суддів. За таких умов, очевидно, що компетенція присяжних і професійних суддів є різною, оскільки перших прийнято відносити до «суддів факту», натомість, других – до «суддів права» [2, с. 133].

При континентальній моделі (Франція, Німеччина), колегія із числа професійних суддів та представників народу всі питання, які пов'язані з розглядом справи та постановленням вироку, вирішують спільно. Непрофесійних суддів, які беруть участь у всіх стадіях процесу, називають «шефени». При цьому, на відміну від кандидатів у присяжні, які обираються одноразово (англо-американська модель суду присяжних), шефени виконують свої повноваження протягом певного періоду часу [3, с. 70].

Передумовою виникнення інституту присяжних вважається тенденція обмеження абсолютної влади шляхом участі членів громади у здійсненні правосуддя. При цьому, свого класичного виду суд присяжних набув у XVIII столітті у Великій Британії [2, с. 134]. А ось «зачатки» українського суду присяжних деякі вчені простежують у давній судовій інституції – копному суді, закріпленому ще у нормах «Руської правди» [3, с. 71].

Варто наголосити, що інститут присяжних у кримінальному провадженні України не є класичним (лава присяжних), а присяжні здійснюють правосуддя на рівні і разом з незалежними, безсторонніми суддями. Цілком закономірно, що у Стратегії реформування судоустрою, судочинства і суміжних правових інститутів на 2015-2020 р.р., затвердженій Указом Президента України 20 травня 2015 р., серед системи завдань, заходів і результатів зазначається «поступове впровадження та розширення застосування суду присяжних» [4].

Отже, проаналізуємо функціонування інституту присяжних у судовій системі окремих іноземних держав на прикладі США. Так, Конституція США встановлює, що всі судові процеси повинні проводитися за участю присяжних. Це право було розширене поправкою

VI до Конституції США, за якою: «При будь-якому кримінальному переслідуванні, обвинувачений має право на негайний і публічний суд неупереджених присяжних того штату та округу, раніше встановленого законом, де було вчинено злочин», та поправкою VII, яка передбачає застосування суду присяжних у цивільних справах [5].

У США, наприклад, кожен федеральний місцевий суд має свій порядок залучення присяжних. Кандидатів у присяжні засідателі обирають зі списків виборців конкретного району або платників податків. Відповідно до «The Jury Selection and Service Act» («Акт про відбір присяжних»), громадяни США, які вже досягли 18-го віку, можуть подаватися присяжними до федеральних судів. Так, кожний окружний суд випадковим чином вибирає імена громадян із списків зареєстрованих виборців та людей з водійськими посвідченнями, які проживають у цьому окрузі. Варто звернути увагу на кваліфікації, яким особа повинна відповідати, щоби бути присяжним у федеральному суді, зокрема: бути громадянином США; бути не молодшим 18 років; перебувати в судовому окрузі не менше 1 року; достатньо володіти англійською мовою, щоб заповнити кваліфікаційну форму присяжного; не мати дискваліфікованого психічного або фізичного стану; в даний час не підлягати покаранню до позбавлення волі на строк більше 1 року; ніколи не бути засудженим за злочин (крім випадків, коли права громадян були відновлені на законних підставах). Водночас існує три групи людей, які звільняються від служби присяжних: 1) члени збройних сил на активній службі; 2) працівники пожежної служби та поліції; 3) службовці федеральних, державних або місцевих органів влади [6].

З огляду на вітчизняне законодавство, можна зробити висновок, що Україна відноситься до континентальної моделі. Так, відповідно до Закону України «Про судоустрій та статус суддів», присяжним є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя [7].

У свою чергу, відповідно до ст. 64 цього ж Закону, списки присяжних формують органи місцевого самоврядування (місцеві ради). Для цього територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням до відповідної місцевої ради, яка формує та затверджує зазначений у поданні список громадян, що постійно проживають на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного суду, відповідають вимогам законодавства і дали згоду бути присяжними. Такі списки затверджуються один раз на три роки і переглядаються в разі необхідності за поданням територіального управління Державної судової адміністрації України [7].

Крім того, в законодавстві України передбачено вимоги до присяжних. Так, ст. 65 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» встановлює, що присяжним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, якщо інше не визначено законом. При цьому, ч. 2 ст. 65 цього Закону встановлює категорії осіб, які не включаються до списків присяжних [7].

Варто зауважити, що Кримінальний процесуальний кодекс України чітко визначає провадження, які в суді першої інстанції розглядаються судом присяжних. Такими є провадження щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі. При цьому, провадження судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних здійснюється виключно в разі, якщо про це під час підготовчого судового засідання надійшло клопотання обвинуваченого. Кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених розглядається судом присяжних стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один з них заявив клопотання про такий розгляд [8].

Важливим етапом діяльності суду присяжних є винесення вироку. Для класичної моделі суду присяжних характерним є принцип неможливості скасування вердикту присяжних, в тому числі й виправдувального. При цьому, такі вердикти можуть бути як вмотивованими, так і ні. Зокрема, для держав англо-американської моделі притаманне ухвалення присяжними невмотивованого вердикту. Саме право присяжних на винесення виправдувального вердикту, який суперечить наведеним доказам, визнається в англо-американській традиції невід'ємним правом присяжних [9, с. 726].

Отже, дослідивши міжнародний досвід функціонування суду присяжних на прикладі США, можна зробити висновок, що становлення цього інституту в Україні повинно бути поступовим та багатовекторним процесом. Загалом, пряма участь народу у здійсненні правосуддя широко визнається однією з ознак правової держави і виступає важливою складовою розвитку повноцінного громадянського суспільства. Однак, у теперішньому форматі, інститут присяжних в Україні не має чіткого регламентування, тому впроваджена система суду присяжних в Україні потребує подальшого доопрацювання.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення 13.03.2019).
2. Солодков А. А. Сучасні світові моделі суду присяжних. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція*. 2014. № 10. С. 133–135.

3. Колюх В. В. *Інститут суду присяжних в Україні в контексті зарубіжного досвіду. Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. Випуск 131. С. 68–78.
4. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015. № 276/2015. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 15.03.2019).
5. Конституція Сполучених Штатів Америки від 07.09.1787. URL: <http://constitutionus.com/> (дата звернення: 15.03.2019).
6. Інститут присяжних: міжнародний досвід: інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29341.pdf> (дата звернення: 15.03.2019).
7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 13.03.2019).
8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 16.03.2019).
9. Новиков О. В., Коротун Т. В. Англо-американська модель суду присяжних для України. Досвід США для України. *Молодий вчений*. 2018. № 4. С. 726–729.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ ЛІКАРСЬКОЇ ПОМИЛКИ

Міклуха Олександра Олександрівна

*заступник начальника відділу «Яготинське бюро правової допомоги»,
Броварський місцевий центр з надання безоплатної вторинної правової
допомоги*

Важливим аспектом характеристики суб'єктивної сторони проти життя та здоров'я людини, вчинюваних медичними працівниками, є проблема відмежування лікарської помилки від неналежного виконання професійних обов'язків медичним працівником (ст. 140 КК України). Як зазначають фахівці в галузі медичного права, лікарська помилка – це медичний дефект, що пов'язаний з неправильними діями медичного персоналу, який добросовісно виконував свої обов'язки, але певні чинники зумовили несприятливий результат медичного втручання за відсутності ознак правопорушення.

Науковці стверджують, що питання відмежування злочинних порушень медичними працівниками своїх професійних обов'язків від правомірної поведінки може бути вирішено тільки на підставі загальних

положень вчення про злочин. Зазначу, що лікарські помилки можуть бути зумовлені об'єктивними чинниками, як: відсутність належних умов надання медичної допомоги, недосконалість способів та методик лікування захворювань, пізня госпіталізація тощо. Суб'єктивні чинники лікарських помилок – це, наприклад: недостатні досвід, рівень знань і кваліфікація медичного працівника, недостатнє обстеження хворого. У юридичній літературі зустрічається і більш широке розуміння лікарської помилки, яке визначається як таке діяння медичного працівника, що потягло за собою спричинення шкоди здоров'ю пацієнта, як випадкове (невиновне) спричинення шкоди або як обставина, що пом'якшує відповідальність, якщо у вчиненому є ознаки складу злочину. У останньому випадку медичну помилку пропонується визнавати формою караного за ст.140 КК України невиконання або неналежне виконання професійних обов'язків медичним працівником.

Підтримуючи домінуючу у вітчизняній фаховій літературі точку зору, вважаю, що лікарською помилкою має визнаватися зумовлена об'єктивними або суб'єктивними чинниками добросовісна омана лікаря за відсутності ознак необережного злочину. Якщо медичний працівник не передбачав можливості настання суспільно небезпечних наслідків і з урахуванням конкретної ситуації не міг і не повинен був їх передбачити, то, з огляду на законодавче поєднання об'єктивного та суб'єктивного критеріїв злочинної недбалості як виду необережності, відповідальність за ст. 140 КК України виключається. У цьому разі має місце випадок (казус) або, інакше кажучи, лікарська помилка, якої не можна уникнути навіть за найсумліннішого ставлення до виконання своїх професійних обов'язків.

Щодо професійного неупередженого злочину медичного працівника, то з ним є необережне діяння (дія чи бездіяльність) цього суб'єкта у зв'язку з виконанням ним своїх професійних обов'язків, що порушують законодавство, призводить (може призвести) до тяжких наслідків та за який встановлено кримінальну відповідальність.

Отже, можна сказати, що лікарська помилка є дуже суперечливим явищем, що вимагає свого тлумачення та юридичного закріплення. В Україні наразі це регулювання у певних випадках обмежується тільки ст.140 КК України. Притягнення до відповідальності медичного працівника вимагає доведення його вини, а також наявності причинно-наслідкового зв'язку між його діянням і настанням шкоди. Вважаю, що для вирішення цієї проблеми, пов'язаної з регулюванням питання відповідальності медичних працівників, доцільно прийняття спеціального закону, що регулював би медичні правовідносини.

ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТУ ОЛІГАРХІЇ

Сервецький Іван Васильович

*доктор юридичних наук, доцент, професор спеціальної кафедри
Національної академії Служби безпеки України*

Найбільш небезпечними для демократичного розвитку громадського суспільства є олігархи, які розтлівають суспільство із середини, паразитують на людській свідомості, сприяють зубожінню населення, нещадно експлуатують людські, природні й енергетичні ресурси країни, вбивають віру людей у справедливість, нівелюють закон, сіють у суспільстві ворожнечу, підкреслюють свою винятковість і могутність, підпорядковують правоохоронні органи, суди та прокуратуру, впливають на органи влади й управління.

Наявність олігархії в тій чи іншій державі вказує на корпоративний характер суспільства [1], що означає замкненість, відокремленість. Олігархія в суспільстві має місце там і тоді, коли суспільство дозволяє людям бізнесу накопичувати свої статки, порушуючи економічні процедури та правила, ухилятися від сплати податків, діяти поза законом та нехтувати економічними інтересами суспільства й держави.

Найважливішим заходом контролю за політичною, правовою й економічними системами є суспільний контроль. Другим стримуючим фактором є успішна діяльність спеціальних служб, що забезпечує вільне волевиявлення людей, дозволяє успішно функціонувати правоохоронним ті судовим органам, позитивно впливати на розвиток бізнесу та підприємництва.

Держава повинна встановити межі та правила функціонування політичних партій і рухів, забезпечити життєдіяльність усіх суб'єктів суспільного життя, сприяти розвитку національних інтересів, втілювати гуманні принципи співпраці державних інституцій.

Цим процесам активно чинять опір олігархи в усіх сферах суспільного життя, починаючи від державних інституцій, політичних партій, громадських організацій та бізнесу.

Не випадково ще Аристотель писав, що олігархія є результатом викривлення такої форми правління, як аристократія. Саме етичне вчення про чесноти громадянина поліса дозволило Аристотелю обґрунтувати концепцію «правильних» форм правління та концепцію громадянина [2].

Тому постає питання про правильні форми державного устрою, які реалізують благо громадян та виховують їх відповідно до чеснот. Аристотель розрізняв шість форм державного устрою: три правильні і три неправильні, спотворені. Відокремлення правильних форм державного устрою здійснювались на підставі етичного критерію блага. Правильні

політичні устрої – монархія, аристократія та політика служать спільному благу громадян, а неправильні – тиранія, олігархія, демократія характеризуються правлінням на користь інтересам можновладців. На відміну від демократії як влади народу, що дбає про свої інтереси, політика є владою добродесних громадян, які обираються на основі середнього майнового цензу та керуються благом усіх.

Головна перевага такої змішаної форми полягає у забезпеченні належної стабільності держави, що запобігає її переходу до спотворених форм правління. По суті, ця антична концепція поєднання принципів різних форм правління має той же зміст і розрахована на той же ефект, що й теорія розподілу влади в наш час: у «змішаній» формі держави повноваження представників різних форм правління не об'єднуються в одне начало, а, будучи розділеними, поєднуються і співіснують, взаємно стримуючи і врівноважуючи одне одного, чим стабілізують увесь державний лад. При всіх відмінностях, ідея «змішаного» правління і теорія розподілу влади має певну концептуальну спільність: і в тому, і в іншому випадку йдеться про таку конструкцію державної влади, при якій повноваження правління не зосереджені в одному центрі (началі), а розподілені між різними, взаємозрівноважуваними та взаємостримуваними початками (складовими частинами держави). Мислителі Давньої Греції зробили суттєвий внесок у розвиток політико-правових уявлень, у теоретичну розробку проблем держави і права. Всесвітньо-історичне значення духовної спадщини античної Греції, складовою частиною якої є політичні та правові вчення, обумовлене тим, що давньогрецькі мислителі були першовідкривачами в багатьох галузях людського пізнання. Йдеться не про ординарний внесок античних греків в історію філософської, політичної та правової думки, а про створення ними фундаменту і формування ідей та концепцій у різноманітних сферах теорії й практики. Частково безпосередньо, частково через римських авторів головні політичні та правові ідеї, концепції і поняття давньогрецької теорії стали основою всієї європейської політичної та правової думки [3].

Завдання українців полягає в тому, щоб з'ясувати, яка форма правління зараз існує – олігархія чи демократія і якою буде майбутня диктатура – національною українською чи російською?

Отже, ще в 1990-х роках в Україні склалася й міцно утвердилася олігархічна практика інструментального ставлення до закону і правоохоронних інституцій. За словами американського політолога-українознавця Пола Д'Анієрі, президент Л. Кучма та його оточення здійснювали правління не «відповідно до закону», а «за допомогою закону», використовуючи закон вибірково проти своїх ворогів [4].

Отже, під прикриттям так званих ринкових реформ в Україні відбулося небачене в історії великомасштабне пограбування цілого

народу, і ми прийшли від номенклатурного радянського соціалізму до олігархічного капіталізму.

В умовах продовження існуючої політики влади, збереження корупції, непритягнення до кримінальної відповідальності встановлених зрадників у військовому керівництві та саботажу невикритих агентів Російської Федерації державні інституції можуть очікувати серйозні потрясіння. Політичний режим визначається способом і характером формування представницьких установ, органів влади, співвідношенням законодавчої, виконавчої і судової влади, центральних і місцевих органів, становищем, роллю й умовами діяльності громадських організацій, рухів, партій, правовим статусом особи, ступенем розвитку демократичних свобод [8].

Як свідчить історія та політична практика багатьох держав, формою правління у такому випадку зазвичай запроваджується диктатура, яка здатна швидко й ефективно, без зайвої парламентської тяганини прийняти воєнний бюджет, арештувати агентів іноземних спецслужб, що є серед депутатів і вищих посадовців, покарати корупціонерів тощо.

Отже, олігархія — це форма владарювання, тип політичного режиму. Так само як мон(о)архія — влада одного, поліархія — влада багатьох (форма розосередженого правління, що забезпечує панування принципів плюралістичної демократії), оліг(о)архія — це влада кількох, небагатьох [5].

Олігархія (грецьк. *oligarchia*, від *oligos* — нечисленний і *arche* — влада; влада небагатьох) — недемократичний різновид правління, що забезпечує панування вузького кола найбагатших осіб, а також владна еліта, яка репрезентує й очолює олігархічне правління [6].

В усіх цих термінах наявне вказування на кількість володарів (один, багато, кілька) та саме слово владарювання (старогрецьке *archein*). Це означає, що без політичного панування олігархів небуває, тому не слід їх плутати з багатими бізнесменами чи просто підприємливими людьми.

Тільки ті багатії, які намагаються встановити «диктатуру небагатьох» (явну чи позалаштункову), є олігархами. Олігарх — це не просто багата людина, а один із небагатьох можновладців, що правлять у своїх приватно-групових інтересах, причому в основному або виключно силовими методами.

Можна зробити висновок, що олігарх — особа, що володіє великою власністю в країні та має вагомий вплив на державні органи влади

З політологічної точки зору олігархи — це можновладці, які використовують монополізовані ними сектори економіки для концентрації у своїх руках політичної влади, а політичну владу — для збільшення власних капіталів.

Сучасні олігархи володіють багатоманітними суспільними ресурсами: економічними (промислові та фінансові підприємства й установи), інформаційними (друковані та електронні ЗМІ), політичними (партії, парламентські групи й фракції, важливі державні посади, вплив на перших осіб у державі).

Концентрація виробництва сприяла концентрації банківського капіталу та виникненню банківських монополій.

З метою присвоєння частини монополю-високого промислового прибутку вони скуповували акції промислових монополій і ставали їх співвласниками й співкерівниками.

Організаційною формою панування фінансового капіталу є фінансово-промислова група, яка становить собою сукупність промислових, банківських, кредитних, страхових, транспортних, торговельних та інших компаній, які перебувають під контролем одного або кількох взаємозв'язаних найбільших власників капіталу.

Створення фінансово-промислових груп здійснюється кількома способами: Холдинг-компанія – організація, яка застосовує свій капітал для придбання контрольних пакетів кількох акціонерних товариств з метою управління ними, створюється найчастіше для проведення єдиної політики та здійснення єдиного контролю за дотриманням загальних інтересів великих компаній у масштабі однієї або декількох галузей.

Висновки: З метою деолігархізації необхідно: — встановити єдині правила й процедури у сфері бізнесу та підприємництва; — ліквідувати монополістичні взаємовідносини у сфері виробництва, розподілу власності та природних ресурсів; — прийняти необхідні закони, що забезпечить вільний розвиток малого та середнього виробництва, справедливий розподіл земельних ресурсів, газу, енергетичних складових тощо; — встановити кримінальну відповідальність за незаконний видобуток, перерозподіл і використання природних ресурсів держави; — проти проросійських олігархів розпочати судові цивільні процесі з метою перевірки та позбавлення їх власності, нажитої переважно незаконним шляхом.

Отже, сьогодні олігархи, якщо їх не зупинити, здатні підірвати основи національної безпеки, уповільнити або змінити курс розвитку держави на демократичні перетворення.

Література:

1. Медушевский А.Н. Демократия и тирания в новое и новейшее время // Вопросы философии. — 1993. — № 10.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Г. Бусел]. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. — С.457. — 1440 с.

3. Арістотель. Поетика / Пер. Б. Тена; вступ. ст. і коментарі Й. Кобова. — К. : Мистецтво, 1967. — 136 с.
4. Колодій Антоніна. «Олігархи» й «олігархія»: зміст понять та українська політична дійсність // Наукові записки НаУКМА. Політичні науки. — Вип. 19. — 2001. — С. 31–35. Режим доступу: <http://www.political-studies.com/democracy/oligarchy.html>.
5. Онан Э.С. Понятие и классификация политического режима в развивающихся странах. — Право и политика в развивающихся странах. Сборник обзоров. — М., 1991. — С.10.
6. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. — К. : Наукова думка, 1970–1980. — Т. 5. — С. 689.

МЕТОД РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ «МЕТОД ЛОГІЧНИХ РОЗДУМІВ» В. М. НАТАНСОНА

Старушкевич Анатолій Володимирович
кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України

«Метод логічних роздумів» викладений В. М. Натансоном у посібнику «Основи техніки розслідування злочинів» (у конспективному викладі), виданому в Харкові у 1925 році [1]. Посібник є повтором виданого Всеукраїнською школою Комскладу Міліції і кримінального розшуку «Повторного курсу техніки розслідування злочинів», який мав спеціальне призначення – посібник для курсантів школи і являв собою короткий огляд, по записах курсантів курсу, прочитаного в школі в 1924-1925 роках.

На думку автора аналізованого методу, в основі розшукових дій лежать логічні роздуми, які є «як відправним пунктом розшукових дій, так і їх кінцевою станцією» [1, с. 8].

Автором зазначається, що досліджуючи будь яке явище, людина завжди користується одними з двох або разом двома загальновідомими способами роздумів. Здійснюючи роздуми з приводу події, про її причини, мету або про можливих учасників, а разом про злочин, початок береться «від окремого до загального» або від «загального до окремого» (індукція і дедукція). Зазвичай, при цьому будується (гіпотеза), а в подальшому, шляхом виключення її частин, які не підтверджуються фактами, робиться висновок, що дане припущення підтверджується або спростовується.

Далі ці теоретичні виклади, автор пропонує розглянути на прикладі:

1) обстановка події свідчить про вчинення злочину декількома невідомими, які зламавши заборони, проникли в приміщення, звідки викрали речі;

2) якщо назвати знайдені на місці події явища (крадіжку) буквою «а», то з'явиться відправний момент для подальших роздумів;

3) прийнявши до уваги багаточисельність викрадених речей, можна дійти до висновку, що злочин вчинено декількома особами, кількість яких невідома, тому їх можна назвати «А», «Б», «В», «Г» і т. д., і отримаємо невизначену кількість «Х» злочинців;

4) в подальшому частина викраденого буде виявлена у «А», «Б», «В», назвавши це явище – «б», буде здійснено перше виключення, встановивши припущення про участь в крадіжці поки з боку «А», «Б» і «В», що дає змогу обмежити кількість винних: «А» або «Б», або «В», або взяті усі разом;

5) досліджуючи обстановку злочину було зафіксовано сліди ніг «А»; це явище можна позначити як – «в», яке в зіставленні з «а» (факт крадіжки) і «б» (виявлення частин речей) більш визначено вказує на «А», як на головного і безпосереднього винного у злочині, адже доказами проти нього будуть вже: «а», «б», «в».

б) робиться висновок, що логічні роздуми були пов'язані із спостереженням, побудовою припущення про можливих винних і завершується перевіркою гіпотези, шляхом зіставлення з подальшим матеріалом, зібраним під час розслідування крадіжки; у даному випадку виявлення у «А», «Б» і «В» частини викрадених речей, сліди ніг були у відношення них тим, що називається «доказ».

На думку автора методу, розслідування злочинів зводиться до збирання «доказів» і їх розбору – аналізу, з метою виявлення злочинців і їх викриття. Пропонується чітко визначити поняття «докази» і «кримінальні докази». Під «доказами» пропонується розуміти будь-який факт, який створює переконання в існуванні або не існуванні певних обставин. «Кримінальні докази» – докази, призначені для суду. При цьому докази пропонується розрізняти як прямі так і побічні [1, с. 8].

Отже, «Метод логічних роздумів» В. М. Натансона, це метод «елементарних» законів логіки. В ньому поєднуються такі закони логіки як: «закон тотожності», «закон протиріччя», «закон виключення третього», «закон достатньої підстави». А також логічні методи мислення: індукція і дедукція. Однак, аналізованому методу розслідування злочинів притаманні і основні види логічних помилок: «неправильні причинно-наслідкові та інші зв'язки», «визначення невідомого через інше невідоме» і інші. Даний метод, на час публікації посібника, ще був в стадії «становлення», а тому в ньому не проглядається: послідовних стадій реалізації, достатньої кількості правил щодо використання, опису умов

використання, «спеціалізації» для окремих видів злочинів та іншого. Однак, на той час, за умови дефіциту дореволюційних посібників по розслідуванню злочинів, та лише становлення радянської криміналістики, викладання для працівників керівного складу міліції та кримінального розшуку радянської України в курсі «Основ техніки розслідування» та в подальшому використання аналізованого методу, було досить доречним.

Література:

1. Натансон В. М. Основы техники расследования преступлений. В конспективном изложении. Харьков: Типография ВУСПС им. П. Иванова, 1925. Вып. 1, 59 с.

РОЗРОБЛЕННЯ ГАНСОМ ГРОСОМ «МЕТОДУ ВИЗНАЧЕННЯ МОМЕНТУ ТВЕРДОГО ПЕРЕКОНАННЯ ПРО ОБСТАВИНИ СПРАВИ» ТА «МЕТОДУ ГРАФІЧНИХ ТАБЛИЦЬ»

*Старушкевич Анатолій Володимирович
кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри фінансових
розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення
кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної
фіскальної служби України*

Практичний посібник «Керівництво для судових слідчих, як система криміналістики» професора празького університету, колишнього австрійського слідчого судді Ганса Гроса, вийшов друком у 1908 році у Санкт-Петербурзі [1], це було друге видання російського перекладу «керівництва», що являло собою переклад з 4-го доповненого німецького видання.

У передмові до цього «керівництва», перекладачі видання Л. Дудкін і Б. Міллер, зазначили, що книга є керівництвом не формального характеру, а по суті «діяльності судового слідчого».

Вказуючи на важливість поєднання «діяльності» слідчого з «мисленням» Ганс Грос писав, що дослідити «докази» і зробити з них висновок, по суті значить: «про минуле зробити висновок за наслідками і навпаки – про наслідки зробити висновок за минулим [1, с. 10]. На його думку, діяльність слідчого по розслідуванню злочинів «не є мистецтвом, а є майстерною діяльністю, що складається з низки окремих дій або прийомів, які потрібно знати, а для цього попередньо вивчити...» [1, с. 13].

В аналізованому «керівництві» Гансом Гросом детально теоретично розроблений «Метод визначення моменту твердого переконання про обставини справи». Зокрема, автор зазначає, що для судового слідчого

«найважливішим, є перш за все, знайти такий вірний момент, коли він може скласти про справу тверде переконання. Від цієї, у найвищій ступені важливої обставини, у більш серйозних справах, майже завжди і залежить успіх справи. Якщо слідчий складає собі переконання передчасно, то він впадає в упередження, якого й дотримується з більшою чи меншою завзятістю, поки в кінець воно стає неможливим, і коли вже упущений найдорогоцінніший час, так що сліди злочину зникли, і знову розшукати їх немає можливості. Якщо ж судовий слідчий пропускає цей момент формування правильного погляду на справу, то попереднє слідство ведеться без плану, на дотик, шляхом нерішучих спроб і безцільних пошуків. Коли саме настає цей важливий момент, встановити наперед неможливо, ні взагалі, ні в кожному конкретному випадку, однак можна сказати так, що судовий слідчий завжди вловить такий момент, якщо тільки він розпочинає слідство з вірними непорушними принципами і якщо він постійно бере до уваги, що «переконання у справі» не можуть з'явитися в готовому вигляді, і що він повинен дійти до цього переконання, крок за кроком, на ґрунті, який він сам готує шляхом обережних і ґрунтовних окремих «переконань» з приводу фактів і епізодів справи [1, с 18].

Під час безпосередньої реалізації «Методу визначення моменту твердого переконання про обставини справи», Ганс Грос пропонує дотримуватися таких основних правил:

1. Не слід складати певної думки про подію на самому початку слідства (повідомлення поліції, заяви приватних осіб повинні мати для слідчого значення лише встановлення відомого факту, у вигляді «говорять, що там вчинений такий-то злочин») [1, с 18].

2. Потрібно отримувати рівномірні подальші повідомлення (про винного у вчиненні злочину, про шкоду спричинену злочином, про його мотиви і т. ін., які повинні мати лише таке значення «за слухами, це – так») [1, с 18].

3. По мірі просування справи вперед, утворюються і формуються певні погляди і думки у слідчого (показання якого свідка заслуговують на довіру, уявлення про те як підозрюваний проник на місце події, які у нього були знаряддя, коли саме вчинено діяння) [1, с 18].

4. Коли відомі погляди на окремі моменти злочину – є можливим встановити між ними зв'язок, хоча б у самих загальних рисах (при цьому робиться висновок – «у тому вигляді як уявлялася подія, вона напевно відбулася не так, а їй майстерним чином було надано інший вигляд», або «складається позитивне переконання, що в даному випадку вчинений той або інший злочин») [1, с 18].

Завершуючи свої погляди на запропонований метод, Ганс Грос радить слідчому: «Для уникнення ... ускладнень є лише один засіб: ніколи

не захоплюватися однією упередженою ідеєю. Якщо твердо дотримуватися цього, досить важливого, основного правила і при цьому не розкидатися в різні сторони, то звідси витікає нове правило: мати в своєму розпорядженні людей, які готові були б допомогти, добре знати їх здібності і якості, і вміти ними користуватися» [1, с. 21]. Слідчому дається порада, з метою успішної реалізації запропонованого метода, підбирати собі «помічників», основними вимогами до яких повинні бути: готовність допомогти у розслідуванні злочину, достатні здібності і певні якості, а завданням слідчого є керування такими людьми, з метою досягнення цілей розслідування злочину.

Крім зазначеного «Методу визначення моменту твердого переконання про обставини справи», у своєму «керівництві» Ганс Грос описав також метод розслідування злочинів, який можна умовно назвати «Метод графічних таблиць», його алгоритм реалізації полягає в такому:

1. Скласти перелік усього що потрібно по справі (такі переліки складаються у вигляді звичайних списків або довідкових листків, коли одна особа обвинувачується у декількох злочинах, або у справі є декілька обвинувачених). Мета складання переліку двояка: «полегшити роботу тому, хто продовжить слідство після судового слідчого, і потім надати йому можливість самому здійснити огляд усієї слідчої справи, в розумінні перевірки її повноти, і тим самим дати вказівку на недороблене» [1, с. 73].

2. Виконання запланованих пунктів повинно здійснюватися «крок за кроком».

3. Для найважливіших моментів слідства, слід передбачити окремі графи, що відповідають на запитання: хто?, що?, де?, якими засобами?, яким чином? і коли?.

4. По кожній справі слід узагальнити: «імена співучасників», «докази за і проти підозрюваних», точний виклад у кожному випадку «ознак злочину та найважливіших обставин». Зазначені листки повинні складатися акуратно, щоб одним поглядом переконуватися, чи достатньо повно проведене слідство і чим необхідно його доповнити.

5. В окремих слідчих провадженнях корисно складати особливі таблиці, в яких результати слідства зображуються графічно, так щоб важливі моменти можна було побачити одним поглядом. Тому, на його думку, доцільно:

а) для складання такої таблиці виокремити зі справи і показати графічно лише важливе і суттєве, залишаючи в стороні усе несуттєве і побічне;

б) корисними такі таблиці є тоді, коли справа йде про пересування особи або предмета, коли обвинувачений вчинив злочини в різних місцях, або мав зустрічі з різними особами, коли предмет переходив з рук у руки,

коли декільком потерпілим у великій бійці було спричинено послідовно багато пошкоджень, коли сукупність доказів зібраних проти обвинуваченого складається з багатьох моментів, кожен з яких сам по собі є несуттєвим, і які завдяки їх послідовності отримують значення [1, с 73-74].

Підсумовуючи, зазначимо, що розробляючи теоретичні основи розслідування злочинів, і зокрема методів розв'язання задач такого розслідування, Ганс Грос виходив з таких положень: розслідування злочинів є певним видом людської діяльності; здійснювана слідчим діяльність безпосередньо пов'язана з певним видом «мислення», яке дозволяє про минуле робити висновок за слідами і навпаки, про сліди робити висновок за минулою подією; діяльність з розслідування злочинів є «майстерною діяльністю», яка складається з «дій» та «прийомів»; слідчий повинен «неупереджено ставитися до інформації», яку отримує в ході розслідування злочину; на початку справи не можна робити поспішних висновків, погляди слідчого на подію формуються по мірі просування розслідування у справі; до реалізації методу розслідування злочину слідчий повинен залучати інших учасників, враховуючи їх «здібності і якості» і вміючи керувати такими «помічниками»; в основі методів розслідування злочинів лежить покрокове виконання певного запланованого алгоритму дій; алгоритми дій слідчого є продуктом його мислення, і в їх основі лежить «діяльнісний підхід», тобто вони враховують: суб'єкта діяльності (хто?), подію як наслідок діяльності (що?), знаряддя (якими засобами?), послідовність (поетапність) дій (яким чином?), час події (коли?); реалізувавши певний етап (крок) методу розслідування злочинів слідчий повинен здійснювати узагальнення отриманих результатів, найкраще в письмовому, табличному, тобто «наочному» вигляді.

Література:

1. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / перевод з 4-го изд. Санкт-Петербург: Типография М. Маркушева, 1908. 1040 с.

ПРАВОВА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Кинів Оксана Вікторівна

студентка юридичного факультету Львівського державного університету внутрішніх справ

Реалізація державою основних функцій оборони здійснюється через систему спеціально утворених суб'єктів, наділених відповідними владними повноваженнями. Вказаним суб'єктам для забезпечення обороноздатності держави необхідний належний рівень матеріально-технічного оснащення, основу якого складають землі оборони України.

Актуальність статті. Нормативно-правову основу використання земель оборони на праві постійного користування складають норми Земельного Кодексу України [1] та Закону України «Про використання земель оборони» [2]. Однак, спеціальні правила користування землями оборони даними нормативними актами не встановлено. В доповнення зазначених норм закону дану особливість регламентує також Положення про порядок надання в користування земель (земельних ділянок) для потреб Збройних Сил України та основні правила користування наданими землями, затверджене Наказом МО України від 22.12.1997р. (надалі - Положення) [3]. Варто підкреслити те, що вказаний акт прийнятий відповідно до норм Земельного Кодексу України 1992 року, а даний момент є суперечливим відносно сучасного законодавства. Таким чином, на сьогодні існує об'єктивна необхідність вдосконалення правового забезпечення користування землями оборони.

Постановка проблеми. Землі оборони України складають 400,5 га або 0,7% від території держави, в тому числі міністерство оборони – 339,9 тис. га, міністерство внутрішніх справ – 11,8 тис. га, національна гвардія – 10,0 тис. га, державний комітет у справах охорони державного кордону – 6,8 тис. га, товариство сприяння обороні України – 3,1 тис. га, іноземні військові формування – 18,2 тис. га, інші військові формування – 10,7 тис. га. Основний негативний вплив військової діяльності спрямований саме на ці землі, а за наявності складної екологічної ситуації, що виникає внаслідок цього впливу, постає необхідність впровадження системи заходів щодо охорони земель оборони, довілля загалом.

З іншої сторони, проблемним моментом в даній сфері є недостатнє фінансування заходів по очищенню цих територій від небезпечних речовин, боєприпасів. Слід погодитися з думкою В. О. Кудінова про те,

що «негативно на охорону земель впливає також невідповідність і неоднозначність закріплених нормативно-правовими актами заходів у цій сфері».[4, с. 105]

Аналіз останніх досліджень. У теорії земельного права відсутні комплексні праці щодо сучасного стану, перспектив розвитку правового регулювання користування землями оборони України. Окремі аспекти права користування землями оборони були темою наукових досліджень Г.О. Аксеньонок, В.І. Андрейцева, Ю.О. Вовк, М.І. Краснова, О.М. Пашенко, О.О. Погрібний, М.В. Шульги та інших. Однак, і вчені, але їх дослідження здебільшого носять загальнотеоретичний характер і стосуються.

Метою дослідження є теоретико-правовий аналіз правового забезпечення заходів щодо охорони земель оборони, визначення особливостей відносин користування землями оборони України.

Виклад основного матеріалу. Землі оборони України – це землі, які надані для розміщення та постійної діяльності військових частин, установ, військово-навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань. Землі оборони перебувають виключно у державній власності. Суб'єктом права на такі землі виступає держава, яка власне реалізовує функцію обороноздатності.

Згідно ст.162 ЗКУ України [1], ст.1 ЗУ «Про охорону земель», охорона земель є системою правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів [5]. Використання земель оборони лише незначною мірою пов'язане із сільськогосподарським виробництвом. Здебільшого такі землі використовуються як просторово-територіальний базис для розміщення та постійної діяльності структурних підрозділів різних військових формувань. З іншої сторони, відповідно до ч. 1 ст. 4 ЗУ «Про використання земель оборони» військові частини за погодженням з органами місцевого самоврядування або місцевими органами виконавчої влади і в порядку, визначеному КМУ, мають право дозволяти фізичним і юридичним особам вирощувати сільськогосподарські культури, випасати худобу та заготовляти сіно на землях, наданих їм у постійне користування. Доцільним видається закріплення на правовому рівні положення про те, що органи державної влади та місцевого самоврядування в порядку, визначеному КМУ, можуть передавати фізичним і юридичним особам в оренду ділянки із земель оборони, які тимчасово не використовуються за цільовим призначенням, для вирощування сільськогосподарських культур, випасання худоби, заготівлі сіна та інших цілей. Таким чином, вбачається

необхідність прийняття урядом нормативного акта, який визначав би порядок вилучення таких земель у попередніх користувачів, порядок надання третім особам в оренду, зокрема можливі напрями використання в господарських цілях, умови повернення таких земель військовим частинам для подальшого використання.

В цьому питанні теж полягає прогалина в законодавстві, що ґрунтується на особливостях правового режиму землі і призмі їх несільськогосподарського використання, або навпаки.

Спеціальна норма щодо охорони земель оборони міститься в ЗУ «Про використання земель оборони», зокрема ст. 5, яка визначила «розміщення, проектування, будівництво, реконструкція, введення в експлуатацію, експлуатація, консервація і ліквідація будівель, споруд та інших оборонних об'єктів, які можуть справляти прямий або опосередкований негативний вплив на земельні ресурси, здійснюються в порядку, визначеному законом» [2]. Необхідним є законодавче врегулювання проведення заходів по охороні земель оборони з урахуванням їх особливостей, а також визначення відповідальних суб'єктів за здійснення таких заходів. Вбачається доцільність закріплення на законодавчому рівні обов'язку суб'єктів користування землями оборони перед спорудженням військових об'єктів забезпечити зняття, складування, збереження та перенесення верхнього родючого шару ґрунту для рекультивациі. Крім того, вбачається доцільність введення заборони на спорудження військових об'єктів без затвердження проектів рекультивациі.

Важливим елементом охорони земель оборони при спорудженні військових об'єктів є – невдосконала система проведення державної екологічної експертизи. ЗУ «Про екологічну експертизу» не містить окремих норм, які б визначали порядок проведення такої експертизи щодо військових об'єктів [6].

Висновки. Сучасному правовому регулюванню відносин користування землями оборони притаманна значна кількість колізій, зокрема положеннях у чинних правових нормах. Дана особливість віднаходить своє пояснення у відсутності чіткого переліку обов'язків військових частин, як постійних користувачів земель оборони. Регламентация цих обов'язків здійснюється без врахування особливостей розміщення та постійної діяльності військових формувань. Існуючі норми, що регламентують окремі відносини з приводу охорони довкілля в процесі військової діяльності, не вирішують завдань по забезпеченню охорони земель оборони. Вказані тези є підставою для наступних наукових пошуків у вирішенні порушеної проблематики.

Література:

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
2. Про використання земель оборони: Закон України від 27.11.2003 р. № 1345-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1345-15>.
3. Положення про порядок надання в користування земель (земельних ділянок) для потреб Збройних Сил України та основні правила користування наданими землями. Наказ Міністра Оборони України від 22.12.1997 р. № 483. URL: http://www.uazakon.com/documents/date_bt/pg_gsgcwu.htm.
4. Кудінов В. Правове регулювання охорони земель: стан та перспективи. *Підприємництво, господарство і право*, 2009. №11. С.104-107.
5. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.
6. Про екологічну експертизу: Закон України від 09.12.1995 р. №45/95-ВР. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/45/95-%D0%B2%D1%80>.

Науковий керівник: Семенюк Іван Ярославович, доцент кафедри господарсько-правових дисциплін, кандидат юридичних наук, Львівський державний університет внутрішніх справ

**КЛАСИФІКАЦІЯ ЗНАКІВ ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ ЗА
ЗАКОНОДАВСТВОМ США. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ
ОХОРОНИ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗНАКІВ ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ У
США**

*Поліщук Вікторія Вікторівна
магістр, спеціалізація «Інтелектуальна власність» Київського
національного університету імені Тараса Шевченка*

На сьогоднішній день знаки для товарів і послуг виконують надзвичайно важливу роль в економічному житті всього суспільства, оскільки являють собою засоби індивідуалізації та мають на меті виокремлення товарів або послуг одних продавців від товарів або послуг інших.

Правова охорона знаків для товарів і послуг в Україні та Сполучених Штатах Америки певною мірою відрізняється між собою з огляду на різні системи права. Проте, зважаючи на глобалізаційні процеси, що мають місце сьогодні в сфері інтелектуальної власності, зокрема в сфері правової охорони знаків для товарів і послуг, варто звернути увагу на міжнародний досвід передових країн світу, який пізніше може бути імплементований в національне законодавство.

Види знаків для товарів в США включають п'ять основних категорій, а саме *generic mark*, *descriptive mark*, *suggestive mark*, *fanciful mark* і *arbitrary mark* [1]. *Generic trademarks* являють собою, як правило, словесні торговельні марки, які є просто загальною назвою чи ознакою для певного товару або послуги, в той час як до *descriptive trademarks* відносять торговельні марки, що відтворюють певні ознаки товару або сервісу. Наступною категорією торгових марок є *suggestive trademarks* - це такі торговельні марки, які надають клієнтові певні уявлення про той чи інший продукт або послугу, але вони не просто описують основну функцію або основну характеристику, або одну з основних функцій або характеристик, а просто в силу самого словесного значення такого знаку нашоухують споживача на відповідні міркування. Іншими словами, *suggestive trademarks* відтворюють поняття, які можуть певним чином асоціюватись із товаром або послугою, однак вже мають індивідуалізовані ознаки.

До четвертої категорії відносять так звані випадкові торговельні марки, або *arbitrary trademarks*. Тобто, це такі марки, які на перший погляд

споживача не ототожнюються з назвою та продукцією, що пропонується насправді.

Що ж стосується останньої категорії марок для товарів і послуг за вищенаведеною класифікацією США, а саме fanciful trademarks, то до них відносять торговельні марки, які, на думку деяких зарубіжних науковців, мають найпотужніші охоронні властивості. Фактично, до fanciful trademarks можна віднести будь-які придумані чи винайдені слова чи словосполучення, які не мають ніякого значення, окрім як позначення відповідного товару і послуги. Іншими словами, fanciful trademarks - це оригінальна, раніше ніким невживана певна послідовність букв, які використовуються для позначення товарів чи послуг конкретного виробника [2].

Окрім цього, в США досить поширеним є також правова охорона так званого трейд дрес (trade dress). Тлумачення поняття «trade dress» міститься в національному законодавстві США, а саме в Законі про захист трейд дрес (Trade Dress Protection Act), у якому трейд дрес означає загальний (сукупний) образ або повний (загальний) зовнішній вигляд продукції чи послуг, включаючи, але не обмежуючись дизайном пакування, маркуванням, тарою, виділенням особливим шрифтом, оформленням, кольором, дизайном продукції, особливістю (характерною рисою, властивістю) продукції або комбінації її властивостей [3]. Як справедливо зазначає Б.В. Воєводін: «Досвід зарубіжних країн як англосаксонської, так і континентальної системи права доводить необхідність поступового застосування на території України категорії трейд дрес» [4].

Окрім вищенаведеної класифікації знаків для товарів і послуг в США, особливої уваги заслуговують нетрадиційні види торговельних марок, такі як колір, звук і запах.

Торговельні марки у вигляді одного лише кольору (color marks) можуть бути зареєстровані та захищені таким же чином, як і традиційні знаки для товарів і послуг у вигляді слова чи зображення. Торговельні марки у вигляді кольору можуть складатися або виключно з одного кольору, або з декількох кольорів на певному товарі чи виробі, які, в свою чергу, можуть мати місце на всьому або ж на частині продукту, чи на всій або частині його упаковки. Вдалим прикладом знаку для товарів і послуг у вигляді кольору є торговельна марка Tiffany&Co, бірюзовий колір якої отримав правову охорону у якості оригінальної, неповторної та такої, що має вирізняльну здатність торговельної марки.

Що стосується таких нестандартних знаків для товарів і послуг, як запах (scent marks), то унікальний аромат також може бути захищений, але лише за умови, якщо існує доказ того, що запах набув відмінності для перелічених товарів або послуг і не є функціональною частиною такого продукту. Як приклад можна привести зареєстрований «запах кінського

поту» для шкіряної оббивки крісел автомобілів марки Ford Mustang. Проте, в цей же час варто зазначити, що існує тонка межа між запахом, як торговельною маркою, метою якої є відрізнити одні товари від інших, та запахом, що є товаром сам по собі. Наприклад, таким прецедентом може бути відмова у реєстрації ароматичної марки для знаменитих парфумів «Chanel №5» у Великобританії з огляду на той факт, що запах повинен відрізнити одні товари від інших, а парфум, тобто носій запаху, в даному випадку є самим товаром [5].

Також правова охорона торговельної марки може надаватися і певному звуку (sound marks), який є відмінним і може бути зафіксований у вигляді звукових знаків. Наприклад, загальний телефонний ринг-тон не може стати зареєстрованим знаком для товарів і послуг, однак, унікальний звук або музичні композиції, які використовуються для позначення джерела конкретних товарів або послуг, можуть бути захищені. Одними з найбільш вдалих прикладів звукових торговельних марок є ринг-тон мобільних телефонів Nokia, а також звук лева, що ричить, компанії Metro-Goldwyn-Mayer Pictures.

Таким чином, проаналізувавши міжнародний досвід, зокрема, досвід США, можна дійти до висновку, що з метою підвищення рівня економічного розвитку України, а також створення сприятливого клімату для залучення іноземних інвесторів, систему національного законодавства варто адаптувати до сучасних тенденцій розвитку правового регулювання сфери інтелектуальної власності шляхом внесення відповідних змін, які, першочергово, будуть спрямовані на захист інтересів споживачів та власників знаків для товарів і послуг.

Література:

1. What Are Generic, Descriptive, Suggestive, Arbitrary, and Fanciful Trademarks? / [Electronic resource] // Trade mark factory. – Access mode: <https://trademarkfactory.com/faq/what-are-generic-descriptive-suggestive-arbitrary-and-fanciful-trademarks>
2. Types of Trademarks: Everything You Need to Know. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.upcounsel.com/types-of-trademarks>.
3. H.R.3163 – Trade Dress Protection Act. [Електронний ресурс] // The Library of Congress. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://thomas.loc.gov/cgi-bin/query/z?c105:H.R.+3163>
4. Воєводін Б. В. Теорія розпізнавального комерційного оформлення (трейд дрес – trade dress) та її використання в рекламі / Б. В. Воєводін // Часопис Київського університету права. - 2013. - № 2. - С. 245-250. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_2_59.
5. Нетрадиційні торгові марки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ipstyle.ua/ua/netradicijni-torgovi-marki/>

**ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО: СУТНІСТЬ, ГЕНЕЗИС, ЧИННІСТЬ НА
УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ**

Маланчук Христина

студентка юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Звичаєве право визначають як природне право народу у розумінні його стихійного походження із первинних психічних властивостей народу.

Звернення до проблем звичаєвого права зумовлено необхідністю вивчення витоків українського права, з'ясування впливу на його розвиток та місце у сучасній правовій системі України. На перший погляд, може здаватися що українське право є не просто самодостатньою правовою системою, а розвиненою, самобутньою й оригінальною системою, котра, хоча й зазнала певних впливів (як і будь-яка інша правова система), але його еволюція зумовлена внутрішніми закономірностями й засадовими принципами. Важливість дослідження звичаєвого права обумовлюється й тим, що у цій сфері знаходять своє відображення дуже важливі питання культурного, соціально-економічного та політичного розвитку суспільства, оскільки як регулятор поведінки людей, саме звичаєве право репрезентується й через повсякденне життя людей, та через всі історичні форми життєдіяльності (сім'я, етнічні та соціальні групи, держава) [11, с. 187-188].

Аналіз проблем дослідження звичаю як джерела права в Україні і його місця у сучасній правовій системі продовжує бути в центрі уваги наукової спільноти, проте значна їх частина ще залишається остаточно не вирішеною, а деякі з них є предметом дискусій. Увагу привертають роботи Андрейків А., Бедрій М., Вишнеvsька Г., Завгородня Ю., Кушинська Л., Пайда Ю., Толкачова Н., Ятищук О., В. Ухач та ін. [10].

Саме поняття «звичаєве право» виникло та утвердилося в наукових працях саме представників Історичної школи права на початку ХІХ ст. та пов'язувалося із особливою увагою саме до народного звичаю, його дуже важливою роллю як джерела права. Саме це була нова, прогресивна саме на той час тенденція у юридичній науці, яка виникла як опозиція до попередньої наукової традиції підвищення ролі закону, та його ототожнення із правом, вирішального впливу саме римського права та інше. Саме відтоді, попри разючі відмінності саме в оцінці ролі звичаю у правовій практиці народів, термін глибоко вкорінився в юридичну науку [7, с. 175-178].

В українській науці саме поняття «звичаєве право» пов'язано передусім із іменами П. Чубинського, О. Єфименка та О. Кістяківського а також із активною діяльністю «Комісії для виучування звичаєвого права Всеукраїнської Академії наук» та «Комісії з історії західно-руського права Всеукраїнської Академії наук», котрі діяли протягом 1918-1933 років й дали змогу зібрати, записати та проаналізувати правові звичаї саме українського народу, порівняти їх із звичаєвим правом усіх інших країн та на цій підставі зробити висновок саме про високий рівень правової культури пращурів. В радянський час звичаєво-правова наукова традиція була не надто популярним об'єктом для дослідження як етнографів, так і юристів, про що свідчить мала кількість присвячених цій проблемі опублікованих праць [1, с. 159-160].

Із настанням незалежності збільшився інтерес до проблеми, проте тривала відсутність досліджень далася взнаки: адже по-перше, в розумінні цього питання виявляються дуже застарілі підходи ХІХ - початку ХХ ст., а по-друге, немає ніякої узгодженості у розумінні і трактуванні звичаєво-правової традиції в представників різних галузей знань - історії права, теорії права, соціології права, етнографії, соціальної антропології, соціальної історії тощо [3, с. 13-15].

Вже після набрання Україною незалежності, у процесі реформування всіх галузей права саме звичаєве право знову набуває все більшого значення у національній системі права. В зв'язку з цим увага до нього серед дослідників сьогодні активізувалась. Причиною саме цьому є те, що, звичай як одне з найдавніших джерел права вплинуло на розвиток українського права, саме багато звичаїв знайшли своє закріплення у правових нормах. А також те, що деякі регіони України вже заселені представниками різних національностей, котрі зберігають свою культуру, традиції і звичаї. Саме даний факт треба враховувати задля того, аби зберегти їхню самобутність й забезпечити мир та злагоду у багатонаціональній державі. Звичайно, саме такі елементи правової системи, як традиції й звичаї, несуть в собі відбиток автентичності певної нації. Саме вони неодмінно мають зберігати свою чинність як джерел права із можливістю їх практичного використання у повсякденному регулюванні суспільних правовідносин, а вже судді повинні мати можливість посилалися саме на норми звичаєвого права. Але сама природа звичаю не дозволяє установити чіткі рамки його застосування [9, с. 105-107].

Проте серед українських юристів простежується досить незначна увага саме до проблеми застосування звичаєвого права вже як невід'ємної частини української правової системи. Але, якщо ми говоримо про обрання Україною саме європейської моделі розвитку, то варто підкреслити, що одним із основних аспектів демократії є децентралізація

усіх сфер суспільного життя, оскільки на принципах саморегулювання суспільних відносин ґрунтується сьогодні визначення звичаю джерелом права [5, с. 14-15]. Такий принцип з часом набуває чинності тільки в разі відсутності відповідної норми матеріального чи процесуального права, котра закріплена відповідним нормативно-правовим актом. Проте водночас в українському праві на сьогодні існує певна колізія у питанні правозастосування норм звичаєвого права, оскільки, Конституція України не надає правовому звичаю як такого статусу джерела права. Водночас, не враховуючи цього, окремі законодавчі акти можуть містити такі норми [2, с. 4-5].

Отже сучасне законодавство України закріплює застосування звичаю в різних галузях права (цивільно-процесуальна, цивільна, господарська, сімейна, трудова, кримінальна тощо). Водночас існує певна невизначеність саме в застосуванні термінології, й у встановленні практичної можливості саме застосування звичаєвого права задля регулювання тих або інших суспільних відносин. В сучасній науковій літературі поняття «правовий звичай» (звичаєво-правова норма) традиційно інтерпретується як загальні правила поведінки, які діють у межах певної спільноти відносно всіх її членів, котрі об'єднані змістом усіх цих правил, як таких, які усвідомлюються як правомірні та обов'язкові, саме вони відповідають і безпосередньо ґрунтуються на принципах природного права, та виступають як результат тривалої, однакової та постійної практики вирішення саме правових ситуацій, які виникають на основі типових відносин в практичному житті людей, та забезпечуються соціальною санкцією, та можуть мати захист з боку державних органів влади й суду [8, с. 76-78].

Таким чином, в результаті проведеного дослідження потрібно зробити висновок, що дуже багато звичаїв знайшли своє закріплення у правових нормах України, проте їхня роль набагато вужча, ніж та, яку відіграють інші джерела права, наприклад такі як нормативно-правові акти, та за юридичною силою більшість звичаїв поступаються останнім і можуть застосовуватися, лише тоді коли вони не суперечать законодавству чи моральним засадам суспільства. Проте звичаї продовжують займати певне місце в регулюванні суспільних відносин в Україні, саме про це свідчить той факт, що дуже багато звичаїв знайшли своє закріплення у правових нормах. Саме це дає нам підстави вважати звичай одним з джерел сучасного права в Україні.

Література:

1. Андрейків А. І. Тлумачення норм звичаєвого права у практиці міжнародних та національних судових установ // Право.ua. 2016. № 1. С. 159-165.

2. Бедрій М. М. Хронологічні межі історичних типів (підсистем) українського звичаєвого права // Прикарпатський юридичний вісник. 2017. Вип. 5. С. 3-5.
3. Вишнеvsька Г. Г. Традиційні обряди звичаєвого права у контексті збереження та популяризації історико-культурної спадщини України // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. 2016. Вип. 23. С. 13-18.
4. Завгородня Ю. С. Сім'я звичаєвого (традиційного) права: аспекти типології // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2016. № 3. С. 49-55.
5. Завгородня Ю. С. Сім'я звичаєвого права: загальна характеристика // Право і суспільство. 2017. № 1. С. 14-18.
6. Кушинська Л. А. Козацьке звичаєве право як чинник самоідентифікації Українців XVII-XVIII століття // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право. 2015. Вип. 28. С. 104-111.
7. Кушинська Л. А. Давньоруське звичаєве право та проблема правового статусу удільних князівств // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. 2015. - Вип. 27. С. 175-181.
8. Пайда Ю. Ю. Християнський закон і звичаєва правосвідомість як чинники соціальної регуляції у Київській Русі // Правовий часопис Донбасу. 2018. № 4. С. 76-82.
9. Толкачова Н. Звичаєве право України: особливості розвитку // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2010. Вип. 85. С. 105-113.
10. Ухач В. З. Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій). Тернопіль: Вектор, 2017. С. 67.
11. Ятищук О. Звичаєве право та народна мораль українського народу (на прикладі творів класичної української літератури) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Історія. 2015. Вип. 2(1). С. 187-190.

ПОЛІТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ТА «ПЕРШОЇ» УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ У ВИРШЕННІ ЗЕМЕЛЬНОГО ПИТАННЯ

*Ухач Анастасія Василівна
студентка юридичного факультету Тернопільського національного
економічного університету*

Протягом останніх трьох років Україна прагне на належному державному рівні вшанувати події та учасників Української революції 1917-1921 років. Президентський Указ (від 22.01.2016 № 17) [7]

проголосив 2017 рік роком Української революції. Безцінний досвід державотворення майже 100-річної давнини є вкрай важливим для сучасності, адже вважаємо, що успіх від здобутої незалежності слід підкріплювати ефективною розбудовою держави.

Вирішення земельного питання (без перебільшення одного з ключових питань революції – А.У) у ті буремні часи було без перебільшення наріжним питанням всього революційного руху народів Російської імперії, а тим більше для українського селянина. Адже, від того як чинна влада вирішуватиме аграрне питання залежало її легітимне майбутнє існування.

Заявлена наукова тема достатньо ґрунтовно представлена як в історичній так і правовій науці. Зокрема, виокремимо праці науковців: М. Бурдіна, В. Верстюка, П. Захарченка, О. Копиленка, С. Кульчицького, І. Лебедевої, Д. Писаного, О. Солдатенка, В. Ухача, М. Шаповала та ін. [2].

Метою наукової розвідки є проаналізувати вирішення земельного питання в політиці Української Центральної Ради (далі - УЦР) та урядами «першої» Української Народної Республіки (далі – УНР).

Харківський науковець М. Бурдін зазначає, що серед науковців теорії та історії держави і права України стало загальним розуміння того, що сам акт проголошення УНР та діяльність Центральної Ради з реформування земельних відносин трактуються з позицій політичної теорії і в дусі українського національного ідеологічного романтизму. Однолінійна схема пояснення державно-правових реформ земельних відносин в Україні Центральною Радою виявляється у звичних для радянської доби термінах «революція», «селянська революція», «скасування земельної власності», «класовий антагонізм» та ін., що засвідчує переміщення центру уваги до історії політичних рухів українського народу та віддалення від теорії та історії держави і права. Нині для законодавців української держави проблеми реформування земельних відносин, які прагнула вирішити Центральна Рада, стали такими ж нагальними, як і в часи УНР [3, с. 103].

Нова доба в земельному питанні почалася з революції 1917 р. Усі соціально-політичні прагнення українського народу у перші місяці після скасування монархії наражалися на затятий опір Тимчасового уряду, тому власне аграрне законодавство Україна могла здійснити лише після проголошення державної незалежності [8].

У період української державності 1917-1921 років земельне питання належало до найпекучіших проблем, які вимагали розв'язання. Воно було зафіксовано як в низці політичних прокламацій, так і в законодавчих актах. У своєму першому Універсалі УЦР висловився за вивласнення поміщицьких, скарбових, царських і церковних земель та домагався компетенцій земельного законодавства на Україні для Українського

Сейму [6, с. 781]. Третій Універсал скасував право власності на поміщицькі й інші нетрудові землі та оголосив їх «власністю всього трудового народу», до якого вони переходять без викупу [8]. Закон про впорядкування земельних справ мали видати Установчі Збори. До його опрацювання керівництво цими справами перейшло до місцевих земельних комітетів. Тодішній український уряд (Генеральний Секретаріат) розповсюдив офіційне роз'яснення до Універсалу, яким підкреслив, що скасування приватної власності на землю й перехід її до трудового народу слід розуміти у тому значенні, що право власності на ці землі переходить до народу Української Республіки. Отже, від дня опублікування Універсалу колишнім власникам заборонялося землю продавати, купляти, закладати, дарувати чи передавати будь-кому у власність іншим способом, оскільки ці землі визнаються УЦР такими, що належать не окремим особам чи інституціям, а всьому трудящому народу, причому скасування власності, як і весь земельний лад на Україні, мають підтвердити й остаточно встановити Українські Установчі Збори [5, с. 73]. Важливо наголосити, що вагання, непослідовність, політичні та ідеологічні пристрасті навколо проблеми власності, чітко прослідковувалися у керманців «першої» УНР, зокрема М. Грушевського, який був рішучим противником самого поняття «святість прав власності». Особливо заперечення у нього викликала ідея приватної власності на землю. Він навіть висловлював надію на те, що настане час, коли «власність на землю, торгування землею» вважатимуться явищем таким же ненормальним як «власність на людину-раба» [8]. Отже, четвертий Універсал декларативно скасував власність на землю в УНР та проголосив її соціалізацію.

Слід наголосити, що характерною особливістю доби УЦР було те, що законодавство стосовно приватної власності, зокрема на землю, весь час еволюціонувало. Так, 1 січня 1918 року був ухвалений спеціальний земельний закон УЦР, який скасовував право приватної власності на землю, норма земельного володіння не повинна була перевищувати 25 десятин [4, с. 139]. Цей закон призвів до конфліктів як у самій УЦР, так і в суспільстві. Так, польські поміщики Поділля та Волині вимагали відновлення поміщицького землеволодіння і навіть створювали власні загони, з допомогою яких прагнули повернути землю. На Лівобережній Україні поміщики і заможні селяни на зборах ухвалювали резолюції з вимогами скасувати земельний закон. Відповідно, протягом березня-квітня 1918 року у розпорядження земельних комітетів перейшла значна частина приватновласницьких земель, зокрема й плантації цукроварень. При цьому керівництво «першої» УНР змушене було рахуватися з німецьким командуванням, яке прагнуло вирішити у своїх інтересах

продовольче питання, що передбачалося умовами Брестського мирного договору [1, с. 260].

Слід наголосити, що УЦР зволікала з розподілом землі, а це призвело до конфлікту з німецькою окупаційною владою. Так, 6 квітня 1918 р. німецький головнокомандувач Г. Ейхгорн без згоди УЦР видав наказ про засів полів і всупереч земельному законодавству УЦР повернув право розпоряджатися землею колишнім власникам, чим фактично зводив нанівець результати діяльності земельних комітетів.

Проведений аналіз дозволяє виокремити наступні висновки. По-перше, на Наддніпрянській Україні був більш відчутний вплив більшовицької ідеології, яка пропагувала скасування приватної власності на землю та її розподіл між трудовим народом, проте не пояснювала як вона буде це робити (цей гіркий «досвід» більшовицької політики український селянин пізнає вже в часи політики «воєнного комунізму» - А.У.). По-друге, проголошення власності трудового народу на землю, навіть суто декларативне розколювало українське суспільство на взаємопоборюючі табори. По-третє, соціалізація землі суперечила українському національному менталітету, ідеалом якого споконвіків був вільний хлібороб, що працює на власній землі. Далася взнаки і нерішучість, постійне відкладання керівниками «першої» УНР розв'язання земельного питання, що призводило до падіння її авторитету в очах насамперед селянства. Непослідовна та малоефективна політика Центральної Ради у вирішенні земельного питання практично створила передумови для остаточного поглинання української державно-правової культури землеволодіння, землекористування і землевпорядкування російською азійською цивілізацією з її деспотизмом державного управління і норм права. Відповідно, основна проблема - людини, землі й волі, так і залишилась невирішеною, і була однією з причин падіння «першої» УНР.

Література:

1. Бойко О. Земельні комітети. Довідник з історії України. Київ: Генеза, 2001. С. 260.
2. Ухач В. З. Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій). Тернопіль: Вектор, 2011. 378 с. та ін.
3. Бурдін М. Реформування земельних відносин Центральною Радою УНР // Підприємництво, господарство і право. 2016. № 11. С. 103-109.
4. Історія українського права. За ред. О. Шевченко. Київ: Олан, 2007. С.139.
5. Копиленко О., Копиленко М. Держава і право України 1917-1920. Центральна Рада. Гетьманство. Директорія. Навч. посібн. Київ: Либідь, 1997. С. 73.

6. Стахів М., Голубничий В., Маркусь В. Земельне законодавство. Енциклопедія українознавства. Львів: Молоде життя, 1993. Т. 2. С. 781.
7. Указ Президента України від 22.01.2016 № 17 «Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років». URL: <http://www.president.gov.ua/documents/172016-19736> (дата звернення 29.03.2019 р.).
8. Ухач В. З. Земельне законодавство ЗУНР, УНР та Української держави: порівняльний аналіз. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=324 (дата звернення 29.03.2019 р.).

ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ УКРАЇНИ (1991 - 1995 РР.): ІСТОРИЧНИЙ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ

Труш Володимир Володимирович

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Як відомо, до проголошення незалежності у 1991 році Україна фактично не проводила самостійної зовнішньої політики: усі рішення щодо встановлення відносин з іншими країнами надходили з Москви. Формальне виключення з цього правила відбулося ще у 1945 році, коли Україна стала однією з держав-співзасновників Організації Об'єднаних Націй і в числі перших підписала Статут організації, завдяки чому згодом участь в ООН перейшла у спадок незалежній Україні. Однак після здобуття Україною незалежності питання щодо участі та співпраці з міжнародними організаціями та побудови взаємовигідних відносин з іншими державами доводилося вирішувати з нуля. Так, в першу чергу потрібно було вирішувати питання визнання української незалежності рештою країн світу.

Польща першою з сусідніх країн визнала Україну незалежною і самостійною державою. Це відбулося 2 грудня 1991 року, і того самого дня про визнання України незалежною державою заявив уряд Канади. 3 грудня, на третій день після проведення всеукраїнського референдуму, було встановлено дипломатичні відносини між Україною та Угорщиною, наступного дня до держав, які визнали Україну, приєдналися Латвія та Литва, а 5 грудня це зробила Росія. Визнання від США довелося чекати до 25 грудня 1991 року. Загалом протягом грудня 1991 р. незалежність України визнали 37 країн [1]. Впродовж 1992 р. українська дипломатія забезпечила укладення 35 міжнародних і 88 міжурядових угод на двосторонній основі. На початок 1993 р. Україну офіційно визнали 132 держави, із 106 країнами Україна встановила дипломатичні відносини. У червні 1999 р. Україна підтримувала дипломатичні відносини з 154 державами світу [2, ст. 8].

Факт того, що Україна досить швидко була визнана суверенною державою на міжнародному рівні, дало поштовх до розробки основних принципів її зовнішньої політики. Ці принципи були прописані у прийнятому Верховною Радою зверненні від 5 грудня 1991 року «До парламентів і народів світу». В ньому зазначалось, що Україна буде спрямовувати свою зовнішню політику на зміцнення миру і безпеки у світі, на активізацію міжнародного співробітництва у вирішенні

екологічних, енергетичних, продовольчих та інших глобальних проблем [3, ст. 788-790].

Також велике значення для визначення зовнішньополітичного курсу мав документ «Основні напрями зовнішньої політики України», прийнятий Верховною Радою України 2 липня 1993 р. У ньому проголошувались такі завдання: утвердження і розвиток України як незалежної демократичної держави; забезпечення стабільності міжнародного становища України; збереження територіальної цілісності держави; входження національного господарства до світової економічної системи для його повноцінного економічного розвитку, підвищення добробуту народу; захист прав та інтересів громадян України, її юридичних осіб за кордоном, створення умов для підтримання контактів із зарубіжними українцями і вихідцями з України; надання їм допомоги згідно з міжнародним правом; поширення у світі образу України як надійного і передбачуваного партнера. Загалом цей документ містив мало конкретики і в ньому були прописані лише загальні принципи вірності ідеям міжнародного права. Примітно, що в ньому також оговорювалось, за яких обставин Україна має застосовувати власні Збройні Сили, а саме: у випадках актів збройної агресії проти неї та будь-яких інших збройних зазіхань на її територіальну цілісність та недоторканість державних кордонів або для виконання своїх міжнародних зобов'язань.

В свою чергу відзначалося, що Україна вважає себе разом з іншими колишніми радянськими республіками правонаступницею СРСР. Мова також йшла про те, які основні напрями матиме зовнішньополітична діяльність України: співпраця з європейськими країнами, співпраця з СНД та участь в ООН і інших міжнародних організаціях (ОБСЄ, Рада Європи). Крім того, ішлося про необхідність укласти двосторонні домовленості про дружбу і співпрацю з усіма сусідніми державами, найважливішим стратегічним партнером з яких проголошувалась РФ («особливе партнерство»). [4, ст. 312-313].

Також слід відзначити, що важливим чинником у становленні зовнішньої політики України було заснування і розвиток Міністерства закордонних справ, яке перейняло функції аналогічного органу УРСР, але з 1991-го стало втілювати самостійну політику в інтересах незалежної України. Першим міністром закордонних справ став голова МЗС Радянської України Анатолій Зленко, який перебував на цій посаді до 1994 року.

Література:

1. Офіційний веб-сайт Українського інституту національної пам'яті [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.memory.gov.ua/publication/viznannya-ukraini-yak-nezalezhnoi-derzhavi>

2. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку / І. Ф. Курас – К. : Парламентське вид-во, 1998. – 350 с.
3. Історія України: Хрестоматія / Упоряд. В. М. Литвин; Відп. ред. В. А. Смолій. НАН України. Інститут історії України. – К.: Наукова думка, 2013. – 1056 с.
4. Дещинський Л.С., Зінкевич Р.Д., Терський С.В., Батенко Т.І., Гаврилів І.О. Історія України та її державності. – Вид. 4-те, переробл. і доп. – Л. : Бескид Біт, 2008. – 444с.

Науковий керівник: Пижик Андрій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІСТОРИКО-ПРАВОВА ОЦІНКА РЕВІЗІЇ ПРОГРАМОВИХ ПОЛОЖЕНЬ ОУН(Б) У 1943 РОЦІ: ІНТЕРПРЕТАЦІЇ НАУКОВЦІВ

Ухач Василь Зіновійович

кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету

Останні два десятиліття ознаменувалися вагомими науковими спробами сучасної української історіографії системно висвітлити еволюцію ідейно-програмових засад одного з провідних суб'єктів українського визвольного руху періоду 30-50-х років ХХ століття – ОУН(б) в контексті рішень Третього Надзвичайного Великого Збору ОУН(б) (далі III НВЗ ОУН(б). - В.У.) та їх впливу на подальше розгортання національно-визвольної боротьби.

Особливо слід виділити праці науковців, які заслужено зайняли «привілейовані» позиції в когорті авторитетних дослідників українського визвольного руху – В. В'ятровича, В. Дзьобака, А. Кентія, Г. Касьянова, О. Лисенка, І. Патриляка, О. Ходановича, О. Ленартовича Г. Стародубець, Ю. Киричука, В. Ухача [11].

Ми поставили за мету здійснити історико-правову оцінку оновлених програмових положень ОУН(б), в контексті внутрішньо організаційних, воєнних та геополітичних змін, що приніс із собою 1943 рік.

Власне рішення III НВЗ ОУН(б), що заклав підвалини демократизації організації і подальші зміни в ідеологічній програмі українського визвольного руху потребують обов'язково динамічного, системного розгляду на протязі 20-50-х років ХХ століття.

Слушними є міркування науковця В. Дзьобака, який стверджує, що як зовнішні так і внутрішні реалії зумовлювали необхідність серйозного коректування, а то й перегляду як ідеологічних, так і політико-програмових пропагандистських постулатів. Це б, на думку дослідника, викликало «загальну демократизацію програми ОУН» (а отже і симпатію в майбутніх потенційних перемовинах із західними союзниками), посилювало б соціальну складову у програмі та пропаганді ОУН(б) (це в свою чергу мало би позбавити пропагандистських «козирів» радянського режиму, з його амбіціями на «монопольність» в боротьбі з нацистами; значно розширити соціальну базу національно-визвольного руху, залучити представників інших національностей) [27, с. 7]. Отже, «загальна демократизація програми ОУН(б)» та «посилення соціальної складової у програмі та пропаганді ОУН» [28, с. 295], фокусували спектр ідеологічних змін в націоналістичному русі.

Власне «серцевина» рішень III НВЗ ОУН(б) – нововведення у програмі революційної ОУН, загалом добротно представлена в сучасній українській історіографії. Проте спостерігається і певна фрагментарність в оцінці програмових нововведень III НВЗ ОУН (зрештою вона присутня і при розгляді рішень інших зборів. – В.У.), а це як слушно зауважив В. В'ятрович, заважає об'єктивній оцінці еволюції ідейно-програмових засад українського визвольного руху, які слід розглядати як динамічне гнучке явище на яке впливали як внутрішні так і зовнішні чинники [62, с. 137].

Отже III НВЗ ОУН(б) став «завершенням ревізійних процесів», і «остаточно закріпив демократичний курс реформ організації» (О. Ходанович) [64], «виробив нову соціально-економічну та політичну платформу організації» (О. Стасюк) [65], став «основною віхою на шляху побудови УГВР і остаточного закріплення демократичної платформи» (Я. Шолох) [66], «унормував» демократичний курс програмових засад національно-визвольної боротьби за самостійну соборну українську державу (В. В'ятрович) [67, с. 135], «прийняв нову демократичну платформу організації» (К. Кондратюк) [68].

У сучасній вітчизняній історіографії (В. В'ятрович, Г. Касьянов, П. Гай-Нижник, І. Патриляк, О. Гурська) аналіз нової програми дає підстави «означити її як соціал-демократичну» [71, с. 132-133]. Основні світоглядні постулати: тези про органічність та вищість нації; про ідеал самостійної соборної української держави не підлягали змінам [72]. Відкинуто принцип монопартійної диктатури (ОУН(б) з монопартійної формації «елітарно-орденівського типу» ставала на позиції всенародного руху [73, с. 39]), запропоновано побудову демократичної правової держави із високими стандартами соціального захисту, заснованої на народовладді [74, с. 316]. Як зазначає Г. Касьянов «найбільш показовою була зміна акценту в принципі національного колективізму; в ідеологічній преамбулі

йшлося про те, що ідеалом нового суспільства є знищення всіх форм класової експлуатації, побудова всенародної держави та «вільна людина...» [75]. В Українській державі майбутній режим ставав «новим ладом» (вже не «націократією»), а згодом в «Уточненнях і доповненнях» до програмових постанов III НВЗ ОУН (1950 р.) – «демократичним ладом» [76, с. 40].

Нова програма декларувала «свободу політичних і громадських організацій, тезу, яку націоналісти рішуче відкидали ще два роки тому [77].

Незважаючи на помітну в програмі схематичність у розв'язанні соціально-економічних питань, була використана, як зазначають Г. Касьянов, О. Гурська класична схема соціал-демократичного зразка, де держава утримує контроль над стратегічно важливими секторами економіки і соціальної сфери, але не допускаючи при цьому різкої майнової диференціації та свавілля бюрократії [78]. Нові програмові постанови не оминули і оцінки міжнародної ситуації, яка являла собою своєрідну «тріаду»: вичерпання сил імперіалістів, зростання суперечностей між імперіалізмами та активізація боротьби поневоленних народів, які, як зазначає В. Дзьобак, мали спричинити в майбутньому новий конфлікт і дати шанс ОУН і УПА здобути незалежну українську державу [79, с. 37]. Вітчизняні науковці акцентують увагу на тому, що в аналізі міжнародної ситуації керівництво ОУН(б) логічно спрогнозувало біполярність майбутнього світу, розгортання «холодної» війни. Проте, як стверджує В. Дзьобак, керівництво визвольного руху не могло припустити сценарію, за яким західні союзники «на півстоліття «здадуть» половину Європи на милість Кремля» [80, с. 38] при цьому повторять помилку 20-х років ХХ століття, коли на поталу більшовицької Росії будуть віддані поневолені народи колишньої царської імперії.

Історики (М. Губарчук, П. Гай-Нижник, О. Стасюк, О. Лисенко) критичні в оцінці системності опрацювання програмових нововведень. Незважаючи на переважання практично-життєвих, аніж теоретичних підходів [81, с. 40-41], не знайшли належного опрацювання «питання конституціоналізму, парламентаризму, виборчої та політичної систем, адміністративної та судової організації влади» [82]. О. Стасюк вважає, що демократична риторика революційної ОУН «була скоріше тактичним кроком, своєрідною даниною Сходу України, який категорично відмовлявся ставати під прапори авторитарних і тоталітарних ідей ОУН, але без якого національно-визвольна революція була неможливою» [83].

Вітчизняні дослідники зазначають, що творці нових програмових нововведень усвідомлювали потребу їх подальшої деталізації та вдосконалення у відповідності новим реаліям життя, подальшої боротьби [84], хоча справедливо наголошують, що ідеологічно-програмові

трансформації були для багатьох членів націоналістичного руху незрозумілими, «неприйнятними, зокрема і на психологічному рівні» [85].

Таким чином, проведений аналіз сучасною вітчизняною історіографією еволюції ідейно-програмових настанов III НВЗ ОУН(б) дозволяє зробити наступні узагальнення.

По-перше, вітчизняними фахівцями цілком об'єктивно робиться наголос, що як внутрішні (досвід боротьби у період 1941-1942 роках, зустріч і досвід співпраці з наддніпрянським братами, внутрішньо організаційні суперечності, насамперед з приводу обрання адекватної реаліям стратегії і тактики подальшої боротьби та ін.), так і зовнішні чинники (зміни на східному фронті, перспективи відкриття другого фронту союзниками по антигітлерівській коаліції у Європі тощо) виступали своєрідними детонаторами, які після гострих внутрішніх дебатів, привели до керівництва ОУН(б) нову «еліту менеджерів» (на чолі з Р. Шухевичем) готову до ревізійністських змін ідейно-програмових засад українського національно-визвольного руху.

По-друге, III НВЗ ОУН(б), українські історики розглядають як своєрідний рубікон у ланцюжку подій, який, з одного боку, «унормує» ряд важливих, прийнятих раніше рішень, з іншого – стане черговим, проте надзвичайно важливим етапом на шляху еволюції ідейно-програмових засад українського визвольного руху 20-50- х років XX століття.

Література:

1. ОУН і УПА в 1943 році: Документи. Упорядник: О. Веселова, В. Дзьобак, М. Дубик, В. Сергійчик. Відп. ред. С. Кульчицький. Київ: Інститут історії України НАН України, 2008. С. 7.
2. Патриляк І. К. «Перемога або смерть»: український визвольний рух у 1939-1960-х рр. Центр досліджень визвольного руху. Львів: Часопис, 2012. С. 295.
3. В'ятрович В. До проблеми формування ідейно-програмових засад українського визвольного руху 1920-х - 1950-х рр. // Український визвольний рух. Центр досліджень визвольного руху. Львів. 2007. Вип. 9. С. 137.
4. Кондратюк К. Українські національні збройні формування у 1941–1944 роках. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2012_22_11 (дата звернення 16.03.2019 р.).
5. Касьянов Г. До питання про ідеологію Організації українських націоналістів (ОУН): аналітичний огляд URL: <http://falangeoriental.blogspot.com/2012/08/1943.html> (дата звернення 28.03.2019 р.); Гурська О. А. Внесок ОУН у пропаганду націоналізму довоєнного періоду та у роки Другої світової війни URL::

http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/Vnulp/Armia/2010_670/22.pdf (дата звернення 26.03.2019 р.).

6. Губарчук М. Ідея державотворення в політичних концепціях Організації українських націоналістів // Галичина. 2013. Ч. 24. С. 39.

7. Ленартович О. Ю. Національно визвольний рух на Волині в роки Другої світової війни: монографія. Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2011. С. 316.

8. Рибак А. Еволюція поглядів діячів ОУН 1940-1950-х рр. на політичний режим майбутньої Української держави // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2006. Вип. 17. С. 118-123; Про уточнення і доповнення до програмових постанов III НВЗ ОУН. В кн.: Програмові постанови ОУН. Видання ЗЧ ОУН, 1950. 12 с.

9. Гай-Нижник П. Верховне керівництво і партійно-політична система УССД у державницькій моделі ОУН (б) 1940-х – 1960-х років URL: <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/2016doc.ussd.php> (дата звернення 01.04.2019 р.).

10. Стасюк О. Український визвольний рух середини ХХ століття в контексті українського державотворення. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uks_2014_24_3 (дата звернення 01.04.2019 р.).

11. Ухач В. Генезис державотворчих ідей проводу українських націоналістів у 40–50 роки ХХ століття // Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С. 47-49. Його ж. Третій Великий Збір ОУН(б) 1943 року: курс на ревізію базових ідеологічних і програмових постулатів (сучасна історіографія) // Емінак. 2016. № 3(2). С. 92-97.

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Maksurov Alexey Anatolievich COORDINATION NORMS IN THE
CONSTITUTION OF THE LATVIAN REPUBLIC.....3

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право. Митне
та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

Абражєвич Дар'я Артемівна АДМІНІСТРАТИВНІ
ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ.....5

Жолудь Лариса Олександрівна, Шульга Тетяна Михайлівна
ВІЙСЬКОВИЙ ЗБІР: ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ.....8

Коломоєць Тетяна Олександрівна ОБМЕЖЕННЯ У СЛУЖБОВОМУ
ПРАВІ: ПОШУК ПАРНОЇ КАТЕГОРІЇ.....10

Міняйлук Ярослав Олександрович ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО
СТАТУСУ ПОРАНЕНИХ І ХВОРИХ У ЗБРОЙНОМУ КОНФЛІКТІ.....12

Нечаєва Ольга Олександрівна ІНСТИТУТ УСИНОВЛЕННЯ В
МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ТА
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ.....13

Процаєв Володимир Володимирович ПРАВОВИЙ СТАТУС ГЛАВИ
ДЕРЖАВИ У СФЕРІ РОЗВІДУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА
ЗАКОНОДАВСТВОМ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ТА УКРАЇНИ.....16

Співак Ірина Вікторівна ЛОБІЗМ ЯК ЕЛЕМЕНТ КОРЕКТНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ МІЖ БІЗНЕСОМ ТА ВЛАДОЮ.....20

Титаренко Марина Володимирівна СТИМУЛЮВАННЯ У
СЛУЖБОВОМУ ПРАВІ: СТАДІЙНИЙ АСПЕКТ.....23

Чепіга Дар'я Олександрівна СУДОВА РЕФОРМА УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І
ГРОМАДЯНИНА.....24

Шестопал Вікторія Сергіївна ПРАВОВИЙ СТАТУС ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.....29

Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право. Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення

Вітик Анастасія ІНСТИТУТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ГЕНЕЗИС НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ.....32

Галінський Д.Г. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ.....35

Ковальчук Ярослав Вадимович ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ПРАВОВИХ ВІДНОСИН, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ ІЗ ЗАПОВІДАЛЬНОГО ВІДКАЗУ.....38

Кузьминчук Анна ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ.....40

Микитюк Василь Олександрович, Микитюк Світлана Олегівна ПРАВО НА ДОСТАТНЄ ЖИТЛО ЯК МІРА ДОБРОБУТУ ГРОМАДЯН.....44

Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право. Криміналістика. Криминологія. Кримінально-виконавче право. Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура

Балік Олеся Миколаївна ПРИНЦИП ЗМАГАЛЬНОСТІ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....49

Білан Наталія Олександрівна ПИТАННЯ ПРОЦЕСУ ЕЛЕКТРОНІЗАЦІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ.....52

Бордюк Анна Іванівна ЄДИНЕ ДЖЕРЕЛО ПОХОДЖЕННЯ САМОРОБНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ.....56

Корж Костянтин Олександрович КРИМІНАЛІСТИКА: РОЛЬ У НІЙ ЇЇ ФУНДАТОРІВ ГАНСА ГРОССА ТА СТЕПАНА ГИКА.....60

Красько Сюзана Андріївна, Канцір Володимир Степанович ДІЯЛЬНІСТЬ СУДУ ПРИСЯЖНИХ (НА ПРИКЛАДІ США): ЗАПОЗИЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ УКРАЇНОЮ.....63

Міклуха Олександра Олександрівна КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ ЛІКАРСЬКОЇ ПОМИЛКИ.....67

Сервецький Іван Васильович ЩОДО ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТУ ОЛІГАРХІЇ.....69

Старушкевич Анатолій Володимирович МЕТОД РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ «МЕТОД ЛОГІЧНИХ РОЗДУМІВ» В. М. НАТАНСОНА.....73

Старушкевич Анатолій Володимирович РОЗРОБЛЕННЯ ГАНСОМ ГРОСОМ «МЕТОДУ ВИЗНАЧЕННЯ МОМЕНТУ ТВЕРДОГО ПЕРЕКОНАННЯ ПРО ОБСТАВИНИ СПРАВИ» ТА «МЕТОДУ ГРАФІЧНИХ ТАБЛИЦЬ».....75

Господарське право. Господарське процесуальне право. Екологічне право. Земельне право. Аграрне право. Фінансове право. Банківське право

Кинів Оксана Вікторівна ПРАВОВА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....79

Право інтелектуальної власності та його захист. Інформаційне право. Інформаційні технології

Поліщук Вікторія Вікторівна КЛАСИФІКАЦІЯ ЗНАКІВ ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ США. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ОКРЕМИХ ВИДІВ ЗНАКІВ ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ У США.....83

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

Маланчук Христина ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО: СУТНІСТЬ, ГЕНЕЗИС, ЧИННІСТЬ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ.....86

Ухач Анастасія Василівна ПОЛІТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ТА «ПЕРШОЇ» УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ У ВИРІШЕННІ ЗЕМЕЛЬНОГО ПИТАННЯ.....89

Історія становлення української державності

Труш Володимир Володимирович ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ УКРАЇНИ (1991 - 1995 РР.): ІСТОРИЧНИЙ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ.....94

Ухач Василь Зіновійович ІСТОРИКО-ПРАВОВА ОЦІНКА РЕВІЗІЇ ПРОГРАМОВИХ ПОЛОЖЕНЬ ОУН(Б) У 1943 РОЦІ: ІНТЕРПРЕТАЦІЇ НАУКОВЦІВ.....96

Актуальні дослідження правової та історичної науки

Випуск 11

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.lex-line.com.ua

Юридична лінія

4 квітня 2019 р.

Підписано до друку 10.04.2019
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 80 прим.

Громадська організація «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 073743
СПП № 465644
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

